T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ VE EGE SORUNLARI

CEM TURAN

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. ALİ HÜSEYİNOĞLU

EDİRNE 2016

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
Siy. Bil. ve Uluş. İlişkiler ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cem TURAN tarafından hazırlanan "Türk-Yunan İlişkileri ve Ege Sorunları" konulu **YÜKSEK LİSANS** Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Öğretim - Öğretim Yönetmeliği'nin Madde 15 - 16 uyarınca 28 / 12 / **2016** / Çarşamba günü, saat 13:00'da yapılmış olup, ~~doktora~~ YL tezinin (*) Kabul Edilmesine OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. Sibel TURAN	Kabul Edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. Muharrem EKŞİ	Kabul edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. Ali Hüseyin AĞA	Kabul Edilmesine	

(*) Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında **"Kabul Edilmesine / Red Edilmesine / Düzeltilmesine"** seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekmektedir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10133682
Yazar Adı / Soyadı	CEM TURAN
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 26512239684
Telefon	5454048616
E-Posta	cemturan777@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Türk-Yunan İlişkileri Ve Ege Sorunları
Tezin Tercümesi	Turkey- Greece Relations And Aegean Problems
Konu	Uluslararası İlişkiler = International Relations ; Siyasal Bilimler = Political Science
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2016
Sayfa	179
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. ALİ HÜSEYİNOĞLU 99688035558
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	24 ay süre ile kısıtlı

Tezimin,Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 02.01.2019 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.
NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

02.01.2017

İmza:.....

Tezin Adı: Türk Yunan İlişkileri ve Ege Sorunları
Hazırlayan: Cem TURAN

ÖZET

Yunanlıların 1830 yılında bağımsızlığını kazanmasıyla başlayan Türkiye – Yunanistan ilişkileri, günümüze kadar genelde inişli çıkışlı bir grafikte geçmiştir. Kurulduğu günden, Oniki Ada'nın Yunanlılara devredilmesine kadar Yunanistan Osmanlı toprakları üzerinde üç kat genişleme sağlamıştır. Yunanlıların ise uzun süre Osmanlı himayesi altında kalmaları ve tarihsel süreçte yaşananların etkisi, iki ülke arasında oluşan güvensizlik algısının temellerini oluşturmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra imzalanan Lozan Barış Antlaşması ve 1934 yılında imzalanan Balkan Antantı gibi gelişmelerle yakınlaşan iki komşu ülke, Kıbrıs Sorunu yüzünden tekrar karşı karşıya gelmiştir. Güvensizlik algısının tekrar ortaya çıkması ile Türkiye ve Yunanistan, Ege Denizi'nde de anlaşmazlıklar yaşamaya başlamıştır.

Çalışmada, Türk-Yunan ilişkileri çerçevesinde, bugün halen gündemin dışında pek az bulunan Ege'de yaşanan sorunlar incelenecektir. Bu sorunlar, Egemenliği tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu, Ege Adaları'nın Silahlandırılması Sorunu, Karasuları Sınırlandırılması Sorunu, Kıta Sahanlığı Sorunu, Hava Sahası ve FIR Hattı Sorunları son olarak literatürde az değinilmiş Ege'de Oniki Ada'larda yaşayan Rodos ve İstanköy Türklerinin durumlarını anlatan Azınlıklar Sorunu'dur.

Name of Thesis: Turkey- Greece Relations And Aegean Problems
Prepared by: Cem TURAN

ABSTRACT

Turkish-Greeks relations have had its own ups and downs since the formation of Greece in 1830. From its establishment until the inclusion of the Dodecanese Islands in 1947, Greece's territories grown thrice *vis a vis* the Ottoman lands. Greece's being under the Ottoman rule for a long period of time actually laid the foundations for formation of the perception of insecurity in relations between the two countries.

The two neighboring countries came closer after the establishment of the Republic of Turkey as a result of signing treaties such as the 1923 Lausanne Peace Treaty and the 1934 Balkan Pact. Yet, this rapprochement would end due to controversies over Cyprus issues. Meanwhile, the concept of mistrust would also come to the forefront over matters regarding the Aegean Sea.

This study aims to analyze main issues over the Aegean Sea within the framework of Turkish-Greek relations. In particular, it focuses on matters Islands, Islets And Rocks in the Aegean Which Were Not Ceded To Greece By International Treaties, Militarization of Eastern Aegean Islands Contrary tp the Provisions of International Agreements, The Breadth of Territorial Waters, The Delimitation of the Aegean Continental Shelf, , Air Space and FIR problems, and finally Turks of the two Dodecanese Islands, i.e. Rhodes and Kos.

ÖNSÖZ

Türkiye ve Yunanistan, iki komşu ülke uzun yıllar birbirleriyle gerek bölgenin getirdiği değişimlerle gerekse uluslararası konjöktürdeki gelişmelerin ışığında kendi çıkarları doğrultusunda birçok kez karşı karşıya gelmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu zamanında uzun süre beraber yaşayan Türkler ve Yunanlıların kaderi 1923 Lozan Barış Antlaşması'yla beraber değişime uğramıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte Balkanlar ve dünyadaki gelişmelerin ışığında yakınlaşıp iş birliğine yanaşan Türkiye ve Yunanistan, Kıbrıs Sorunu'yla birlikte tekrar karşı karşıya gelmiştir. Kıbrıs Sorunu'nun getirdiği güvensizlik algısıyla iki ülke arasında var olan Azınlıklar Sorunu'na bir de Ege'de yaşanan sorunlar eklenmiştir. Bu bağlamda çalışmada Türkiye - Yunanistan ilişkileri ile Ege Sorunları 1830 yılından itibaren tarihsel bir perspektifte değerlendirilmiştir. Bu tarihsel perspektif içerisinde iki komşu ülkenin Ege'de yaşanan krizler yüzünden birçok kez savaşın eşiğine kadar geldiğini bilinmektedir. Ege Denizi gibi jeopolitik önemi yüksek olan bir bölgede yaşanan krizlerin iki ülkeye getirdiği zararlar ise aşikardır. Bu bağlamda Ege Sorunları'nı incelemek ve iki ülke arasındaki ilişkilerdeki etkisini baz alarak çözümler aramak bu çalışmanın yapılmasında önemli bir kriter olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmalarımda bana yol göstererek çok önemli katkı sağlayan, Yunanistan konusunda uzman olan danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ali Hüseyinoğlu'na teşekkür ederim. Ayrıca Edirne'de olduğum süre içerisinde her durumda yanımda olan Hazel Bayraktar ve ailesine, benden hiç bir zaman yardımını esirgemeyen dostlarıma teşekkürü borç bilirim. Var olsunlar.

16.07.2016

EDİRNE/UZUNKÖPRÜ

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **iv**
KISALTMALAR ..... **viii**
GİRİŞ **1**
Çalışmanın Analitik Yapısı 3
Literatürde Türk-Yunan İlişkileri ve Ege Sorunları 6
Teorik Çerçeve 9
1.BÖLÜM **15**
TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİ TARİHİ 15
1.1 Türk-Yunan İlişkilerinin Başlangıcı 15
1.2 Osmanlı Devleti Zamanında İlişkiler 15
1.2.1 Osmanlı'da Rumlar 16
1.2.2 Yunan Megali İdeası 19
1.2.3 Yunan İsyanı ve Bağımsızlığı 21
1.2.4 Girit İsyanı 22
1.2.5 Türk – Yunan Savaşı (18 Nisan-20 Mayıs 1897) 24
1.2.6 Balkan Savaşları (1912-1913) 26
1.2.7 Batı Trakya Geçici Hükümeti 28
1.2.8 Birinci Dünya Savaşı Türk-Yunan ilişkilerinin Durumu 29
1.3 Cumhuriyet Dönemi Türk-Yunan İlişkileri 30
1.3.1 Lozan Görüşmeleri 30
1.3.2 Lozan Antlaşması 32
1.3.3 1923 Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi 33
1.3.4.Balkan Antantı'nın İmzalanması 36
1.3.5.İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası Gelişmeler 37
1.4 1990 Sonrası Türk Yunan İlişkilerine Bakış 40
1.4.1 Abdullah Öcalan'ın Yakalanması 41

1.4.2 Yumuşama Dönemi 43
1.5 1923-1999 Türk-Yunan İlişkileri'ndeki Temel Sorunlar 46
1.5.1 Azınlıklar 47
1.5.2 Batı Trakya Türk Azınlığı 47
1.5.3 İstanbul Rumları 52
1.5.4 Patrikhane Sorunu 54
1.5.5 Kıbrıs Sorunu 57
2. BÖLÜM 62
EGE DENİZİ COĞRAFİ VE STRATEJİK KONUMU 62
2.1 Ege Denizi Coğrafi Özellikler ve Jeopolitik Önemi 62
2.2 Ege Denizi Jeopolitik Önemi 64
2.3 Ege Denizi Adaları 65
2.3.1 Kuzey Sporat Adaları 65
2.3.2. Kiklad Adaları 66
2.3.3. Boğazönü Adaları 66
2.3.4. Saruhan Adaları 66
2.3.5. Menteşe Adaları 66
3. BÖLÜM 68
EGE ADALARI TARİHİ 68
3.1 Yunanistan'ın Bağımsızlığı Öncesinde Ege Adaları'nın Durumu 69
3.2 Ege Adaları'nın Türklerin Hakimiyetinden Çıkması 70
3.3 Yedi Adalar'ın Yunanistan'a Verilmesi 72
3.4 İtalya'nın Oniki Ada'yı İşgali ve Uşi Antlaşması 73
3.5 Balkan Harbi Sırası ve Sonrası Ege Adaları 74
3.6 Sevr Antlaşması 76
3.7 Menteşe Adaları'nın Yunanistan'a Devri 77
4. BÖLÜM 79
EGE DENİZİ'NDE MEVCUT SORUNLAR VE ANLAŞMAZLIKLAR 79
4.1 Egemenliği Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu 79
4.1.1 Kardak Krizi 80
4.1.2 Lozan Barış Antlaşması 6. ve 12. Maddeler 81
4.1.3 Lozan Barış Antlaşması 15. Madde 83

4.1.4 Lozan Barış Antlaşması 16. Madde 84
4.1.5 4 Ocak 1932 Türk-İtalyan Sözleşmesi ve 28 Aralık 1932 Türk-İtalyan Mutabakat Zaptı 85
4.1.6 1947 Paris Barış Antlaşması 86
4.2 Ege Adaları'nın Silahlandırılması Sorunu 87
4.2.1 Doğu Ege Adaları'nın Silahsızlandırılmış Statüsü 88
4.2.2 Boğazönü Adaları'nın Silahsızlandırılmış Statüsü 90
4.2.3 Montrö Boğazlar Sözleşmesi 91
4.2.4 Oniki Ada'nın Silahsızlandırılmış Statüsü 92
4.3 Karasuları Sorunu 94
4.3.1 Karasuları Hukuki Rejimi 94
4.3.2 Yunanistan'ın Karasularını 12 Mil'e Çıkarma İsteği ve Doğuracağı Sonuçlar 96
4.3.3 Adaların Karasuları 98
4.3.4 Zararsız Geçiş Hakkı 99
4.3.5 Kısaca Tarafların Tezleri 100
4.4 Kıta Sahanlığı Sorunu 101
4.4.1 Kıta Sahanlığı Nedir? 101
4.4.2 Kıta Sahanlığı Sorunu'nun Ortaya Çıkışı 102
4.4.3 Bern Deklarasyonu ve 1987 Krizi 103
4.4.4 Tarafların Tezleri 105
4.4.4.1 Yunanistan'ın Tezleri 105
4.4.4.2 Türkiye'nin Tezleri 106
4.5. Hava Sahası Sorunu 107
4.5.1 Hava Sahası Sınırlandırılması Sorunu 108
4.5.2 FIR Hattı Sorunu 109
4.6. İstikşafi Görüşmeleri ve Güven Arttırıcı Önlemler 114
4.7. Rodos ve İstanköy Türkleri Sorunu 116
4.7.1 Oniki Ada 117
4.7.2 İtalya Hakimiyetindeki Oniki Ada 119
4.7.3 Yunanistan Hakimiyetindeki Oniki Ada Türklerinin Durumu 121

SONUÇ **133**
KAYNAKÇA **138**
EKLER **154**

KISALTMALAR

NATO	:Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
EAM	:Ulusal Kurtuluş Ordusu
ELAS	:Yunan Halkının Kurtuluş Ordusu
EDES	:Yunan Halk Kurtuluş Ordusu
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AB	:Avrupa Birliği
PKK	:Kürdistan İşçi Partisi
BM	:Birleşmiş Milletler
PASOK	:Panhelenik Sosyalist Hareket
YDİK	:Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi
EOKA	:Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü
FIR	:Uçuş Bilgisi Bölgesi
BMDHS	:Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
TPAO	:Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
UAD	:Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
ICO	:Şikago Sivil Havacılık Örgütü
BİO	:Barış için Ortaklık
UNESCO	:Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
AGİT	:Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
FUEN	:Avrupa Hakları Federal Birliği

GİRİŞ

Türk-Yunan ilişkileri uzun yıllar anlaşmazlıklarla boğuşan iki ülkenin çekişmelerine sahne olmuştur. Genelde diplomatik iniş çıkışlarla geçen ilişkilerin başlangıcı, Yunan isyanı ile Yunanlıların bağımsızlığını kazanmasına kadar dayanmaktadır. 1830 yılından itibaren Yunanistan, zayıflamaya başlayan Osmanlı İmparatorluğu topraklarını ele geçirme yollarını aramıştır. 1947 yılına kadar da bu amacında başarılı olmuştur. Yunanistan'ın toprak kazanımı isteğinin arkasındaki düşünce ne olmuştur?

Bu döneme bir çok önemli olay damgasını vurmuştur. 1897 yılında gerçekleşen Türk-Yunan Savaşı sonrasında 1910-1920 yılları arasında Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'nin kurulması, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, Sevr Antlaşması'nın imzalanması bu olayların başlıcalarıdır. Yunanlıların bağımsızlığına kavuşmasında etkili olan Megali İdea'ya da bu bölümde değinilmiştir. 1918'de yıkılan Osmanlı Devleti'nin, Anadolu'da kalan son topraklarını ele geçirmeye çalışan devletler arasında bulunan Yunanistan, 1919 yılında Anadolu'ya ayak basmıştır. Anadolu'da istediğini elde edemeyen Yunanlılar, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile Lozan Barış Görüşmeleri'ne başlamıştır.

Lozan Barış Antlaşması iki ülke sınırlarının belirlenmesinin yanında ikili ilişkiler açısından mihenk taşıdır. Lozan'da birçok sorun Türkiye ve Yunanistan açısından çözüme kavuşturulmuştur. 1923 yılı sonrasında şekillenen uluslararası konjoktürde iki ülke, İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar barışçıl bir diplomasi sergilemiştir. Türkiye ve Yunanistan'ı bu barışçıl politikaya sevk eden etkenler nelerdir? İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan olaylar iki ülkenin dostane politikasının devam etmesine sebep olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra NATO'ya üye olan iki ülkenin ilişkileri Kıbrıs Sorunu ile birlikte gerilmeye başlamıştır. Bu gerginlik iki ülke azınlıklarını

ciddi sıkıntılara uğratmıştır. Lozan'da durumları belirlenen Batı Trakya Türk azınlığı ve İstanbul'da yaşayan Rum azınlığının durumları bu gergin ortamdan ciddi şekilde etkilenmiştir. Oniki Ada'larda bulunan Rodos ve İstanköy Türkleri de bu zamanda benzer sıkıntılara maruz kalmıştır. Kıbrıs yüzünden gerilen ortam, Ege Denizi Sorunları'nı gün yüzüne çıkarmaya başlamıştır.

1960 yıllarında Yunanistan'ın Ege'de bulunan bazı adaları silahlandırma başlaması, Doğu Ege Adaları ve Menteşe Adalarının silahsızlandırılmış statüsünü tehlikeye sokunca, Türkiye bu duruma notalarla tepki göstermiştir. 1960 yılında, Yunanistan'ın bu sefer Ege Deniz'inde petrol arama faaliyetlerine girişmesinin ardından, 1973 yılında Türkiye'nin de bölgede petrol aramaya başlaması Yunanistan'ın tepkisi çekmiştir. Başlayan sorun iki ülkeyi 1987 yılında Bern Deklarasyonu'nu imzalamaya itmiş ancak ilişkilerin gerginliği 1988 yılında gerçekleşen Davos Zirvesi'ne kadar devam etmiştir.

Türkiye ve Yunanistan arasında var olan sınır anlaşmazlıklarından birisi de Hava Sahası sınırlarının belirlenmesi sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzun yıllar iki ülkenin gündeminde olan bu sorun, Ege Denizi üzerinde it dalaşı denilen savaş uçaklarının tehlikeli oyunlarına neden olmaktadır. Ayrıca Lozan Antlaşması'nda Ege Denizi'nde statüleri ismen belirlenen adaların yanında statüsü belirlenmemiş ismen sayılmayan ada, adacık ve kayalıklar vardır. Bunların egemenlik durumları halen daha tartışılmakta ve iki ülke ilişkilerini ciddi derecede sıkıntıya sokmaktadır. 1996 yılında yaşanan Kardak Krizi bunun açık bir örneğidir.

Kardak Krizinden sonra iki ülke, geçmişten gelen tecrübelerin ışığında, NATO üyeliğininde etkisi ve deprem diplomasisiyle, kazan kaybetten çok, kazan-kazan mantığıyla ilişkilere yaklaşmaya başlamıştır. Bu çerçevede NATO önderliğinde gerçekleştirilen Güven Arttırıcı Önlemlerin belirlenmesi ve iki ülke arasında İstikşafi Görüşmeler'in başlatılması Türk-Yunan ilişkileri açısından dönüm noktası olmuştur. Böylelikle, Türkiye-Yunanistan ilişkileri 2000'li yıllara karşılıklı iş birliği ve dostluk havası ile giriş yapmıştır.

Bu çalışmada, Ege Denizi'nde var olan sorunların, tarihin uzun zamanlarından beri komşu olan iki ülkenin ilişkilerine etkisi araştırılacaktır. Yazarın Türk-Yunan ilişkilerine ilgisinin başlıca sebepleri arasında Ege Denizi sahil kasabasında yaşayan bir aileye mensup olması ve danışman hocasının Yunanistan konusunda uzman, Yunanca bilen bir Batı Trakya Türk'ü olması yer almaktadır.

Çalışmanın Analitik Yapısı

Türk-Yunan ilişkilerinde Ege Sorunları denilince, egemenliği tartışmalı adalar, adacıklar, kayalıklar, hava sahası sınırı ile gündeme gelen it dalaşları, kıta sahanlığı ile ilgili yaşanan krizler, Lozan'da statüsü belirlenmiş Ege Adaları'nın silahsızlandırılmış statüsüne rağmen adaların silahlandırılmasının getirdiği anlaşmazlıklar, Kara Sahası sınırlandırması ve Oniki Ada Türkleri ile ilgili sorunlar akla gelmektedir. Bunun sonucunda taraflar yaşanan gerginlikler sonucunda bir çok kez savaşın eşiğine kadar gelmiştir.

Bu tez, iki ülkenin Ege Denizi'nde yaşadığı sorunları incelemektedir. Çalışmanın konusu da Türkiye-Yunanistan ilişkileri Ege Sorunları'dır. Bu tezde cevap arayacağımız temel soru; Türk-Yunan ilişkilerinin olumlu veya olumsuz seyrine göre mevcut Ege Sorunları'nın çözümlenmesi durumunun araştırılmasıdır. Bu çalışmanın amacı ise, Ege Sorunları'nın Türk-Yunan ilişkilerindeki yeri ve öneminin değerlendirilmesidir. Bu çalışmada Ege Sorunları'ndan başka Türk-Yunan ilişkilerinde var olan diğer sorunlara da değinilmiştir. Bunun sebebi de Türk-Yunan ilişkileri ve Ege Sorunları'nı nesnel bir yaklaşımla değerlendirilmesini amaçlamaktır.

Bu çalışmada, Türk-Yunan ilişkilerinde yeri geldiğinde gündeme oturan, bazen de gündemden uzak kalan Ege'de yaşanan sorunların ortaya konulması hedeflenmiştir. Bunun için de; Türk-Yunan ilişkilerinin tarihine inip bir perspektif oluşturmak, arkasından da ilişkilerin dönemsel seyrine bakmak yararlı olacaktır. Bu tarihsel perspektif oluşturulurken, Türk-Yunan ilişkilerinde önemli olayların

yaşandığı zamanlara değinilmesi, Ege'de yaşanan sorunlarından başka diğer mevcut sorunlara bakılması ilişkilerin seyrinin daha iyi anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

Türk-Yunan ilişkilerine etki eden uluslararası dengeler de vardır. Bunlardan en belirginleri ise, iki ülkenin de NATO'ya üyeliği ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olma girişimlerinin etkileridir. Özellikle, İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında taraflar, Balkanlarda ve Avrupa'da yaşanan gelişmelerin etkisiyle birbirine yakınlaşmışlardır. 1930'lu yıllara damga vuran Balkan Antantı'nın imzalanması, İkinci Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın Alman işgali sırasında yaşanan zorlu günlere Türkiye'nin seyirci kalmayarak Yunan halkının çektiği sıkıntılara destek olması, Türk-Yunan dostluğunun göstergeleri olarak tarihe geçmiştir.

Türk-Yunan ilişkilerinde mihenk taşı olan ve iki ülke arasındaki ilişkileri normal seyrine oturtan Lozan Antlaşması'nı incelemek Ege Sorunları'nın anlaşılması açısından faydalı olacaktır. Ayrıca, çeşitli uluslararası sözleşmeler de iki ülke açısından önem arz etmektedir. Çalışmada, bu sözleşmelerin uluslararası nitelikteki maddelerine bakarak sorunlar incelenecektir.

Ege Denizi'nde var olan mevcut sorunlara geçmeden önce, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin tarihsel perspektifin oluşturulmasının yanında, Ege Denizi coğrafyasının incelenmesi de büyük önem arz etmektedir. Ayrıca bölge tarihinin incelenmesi, egemenliği tartışmalı adaların durumları, azınlıklar sorunu dahil bir çok konunun seyrine ışık tutacaktır.

Çalışmanın yukarıda bahsedilen analitik yapısında izlenecek yol toplam dört bölümde kategorilendirilmiştir. Birinci bölümde kapsamlı olarak Türk-Yunan ilişkilerinin tarihsel perspektifi oluşturulmaktadır. Bunun için ilk olarak Osmanlı Devleti zamanı Türk-Yunan ilişkileri Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar irdelenecektir. Bu başlığın altında ayrıca Osmanlı'da yaşayan Rumların durumları ve

Yunanlıların bağımsızlığını kazanmasının ardından yaşanan süreç incelenecektir. Osmanlı'nın balkanlarda topraklarının çoğunu kaybettiği, Balkan Savaşı ve Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'nin kurulması gibi önemli konulara yine burada değinilecektir. Birinci bölümün ikinci kısmında ise, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonraki Türk-Yunan ilişkileri ele alınacaktır. Ege Sorunları'na da ışık tutacak Lozan Antlaşması ve dostane ilişkilere sebep olan yakınlaşmalar, İkinci Dünya Savaşı ve sonrası gelişmeler bu bölümün konularındandır. 1990 yılı ve sonrası; Türk-Yunan ilişkilerinin en yoğun ve gergin geçtiği yıllar olmuştur. 1999 yılıyla beraber 'Deprem Diplomasi' ile yumuşama dönemi yaşanmıştır. Yumuşama dönemiyle başlayan ikili iş birliği süreci güven odaklı yakınlaşmaları beraberinde getirmiştir. Birinci bölümde, son olarak, Ege Sorunları hariç, Türk-Yunan ilişkilerinde temel sorunlar olan Azınlık Sorunları ve Kıbrıs Sorunu ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Ege Denizi'nin coğrafi yapısının kavranması hedef alınmıştır. Bu bağlamda, ilk olarak Ege Denizi'nin jeopolitik önemine değinilecektir. Ege Denizi'nin ekonomik ve stratejik özellikleri bu bölümde incelenecek, Ege'de bulunan adalar burada kısaca tanıtılacaktır.

Üçüncü bölüm, Ege Denizi adalar tarihini içermektedir. İlk olarak, Yunanistan'ın bağımsızlığı öncesinde Ege Adaları'nın durumuna göz atılacak sonrasında ise adaların Türklerin elinden çıkışı ve Balkan Savaşları öncesi ve sonrasında yaşanan tarihi olaylar ele alınacaktır. Burada Türklerin İtalya ile olan münasebetleri, Ege Adaları'nın İtalyanların eline geçişi ve elinden çıkışına kadar olan süreç incelenecektir.

Dördüncü bölüm tamamen Ege Sorunları yol haritasına göre planlanmıştır. İlk olarak, Kardak kayalıkları sorunu ile gündeme gelen, egemenliği belirlenmemiş ada, adacık ve kayalıklar sorununa değinilecek, bunların statüsünü belirleyen Lozan Antlaşması'nın maddeleri incelenecektir. Ege Adaları'nın silahsızlandırılmış statüsü Lozan Antlaşması'nda belirlenmiştir. Yunanistan, 1960'lı yılların başlarında adaları silahlandırmaya başlayınca iki ülke arasında gerginlikler başlamıştır. Bu bölümde,

Ege Adaları silahlandırılmamış statüsünden bahsedilerek mevcut sorulara cevap aranacaktır. Bugün Türkiye ve Yunanistan, karasuları sorunu yüzünden de karşı karşıya gelmektedir. Yunanistan'ın mevcut karasularını 12 mile çıkarmak istemesi, Türkiye'nin de bu duruma *casus belli* yani savaş sebebi sayacağını ilan etmesi ile iki ülke sıcak çatışmanın eşiğine gelmiştir. Bu kısımda da karasuları sınırlandırılması ile ilgili sorunlara değinilecektir. Türkiye ve Yunanistan kıta sahanlığı sınırlandırılması yüzünden bir kaç kez savaşın eşiğine kadar gelmiştir. Sorunun çözümlenmesi için Bern Deklarasyonu'na imza atıp, Ege'de biraz olsun gerginlikten uzaklaşılsa da değişen hükümetlerin etkisiyle 1987 yılında tekrar bir kıta sahanlığı krizi patlak vermiştir. Kıta Sahanlığı sorunu bu bölümde incelenecektir. Türkiye ve Yunanistan, Hava Sahası sınırlandırılması konusunda da anlaşmazlık yaşamaktadır. Bunun yanı sıra FIR konusu da iki ülkeyi Kıbrıs Sorunu'nun yaşandığı zamanda karşı karşıya getirmiştir. Hava sahası ile ilgili bu sorunlara da bu kısımda değinilecektir. Bu bölümün son incelenecek konusu ise, Azınlık Sorunları'nın içinde bulunan ancak gündemde az yer alan ve ele alınmayan Rodos ve İstanköy Türkleri Sorunu'dur. Bu konu, çalışmanın analitik yapısında Ege Sorunları arasına eklenmiştir.

Sonuç bölümünde, Ege Denizi Sorunları'nın Türk-Yunan ilişkilerini nasıl etkilediğinin analizi yapılmaya çalışılacaktır. İncelenen veriler ışığında çözüm yolları irdelenmektedir. Sorunların ve ilişkilerin analiziyle ilgili açıklamalara sonuç bölümünde değinilmiştir.

Literatürde Türk-Yunan İlişkileri ve Ege Sorunları

Türk-Yunan ilişkileri ve Ege Sorunları konusunda araştırma yapmak geniş bir literatürün incelenmesini gerektirmektedir. Konunun Türk-Yunan ilişkileri ile ilgili kısmında yeteri kadar kaynak bulunmakla beraber, Ege Sorunları ile ilgili kısımda belirli konularda literatür de kaynak sıkıntısı yaşansa da genele bakıldığında kaynaklar yeterlidir.

Türkçe kaynak olarak, Baskın Oran'ın "Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular" isimli çalışması üç cilt olup, Türk-Yunan ilişkilerinin, Türk Dış Politikası'ndaki yansımalarını 1923 yılından 2001 yılına kadar inceleyen bir eserdir. Bu eserde, Melek Fırat'ın Türk-Yunan ilişkileri açısından değerlendirmeleri bulunmaktadır. Buna ek olarak, Türk-Yunan ilişkilerinin İkinci Dünya Savaşı zamanlarındaki münasabetlerini inceleyen Faruk Sözmezoğlu'nun "Türk Dış Politikası'nın Analizi" isimli kitabı da konumuza ışık tutması açısından etkin bir eserdir. Türk-Yunan İlişkileri tarihi perspektifini oluştururken Murat Hatipoğlu'nun iki eseri "Türk-Yunan İlişkilerinin 101 yılı" ve "Türk-Yunan İlişkileri 1923-1952" isimli iki kitabın konumuza oldukça faydası olmuştur. Bu iki eser tarihi olayların ve diplomatik ilişkilerin değerlendirmesinde etkili olmuştur. Yunanlı Yazar Herkül Milas'ın "Yunan Ulusu'unun Doğuşu" adlı eseri de bir Yunanlının gözünden çalışmanın tarihsel perspektifine katkıda bulunmuştur.

Türk-Yunan ilişkilerini incelerken iki ülke arasındaki Ege Sorunları'ndan başka, Kıbrıs Sorunu ve Azınlıklar Sorunu gibi diğer sorunların olduğundan bahsetmiştik. Kıbrıs konusunda yakın tarihimizle alakalı olduğu için yeterli kaynak bulmak mümkün olmakla beraber Azınlıklar Sorunu ile ilgili konuların genelde gündem dışı olması ve diğer sorunların gölgesinde kalmasından dolayı literatürde yeterli kaynak bulunmamaktadır. Azınlıklar Sorunu konusunda Samim Akgönül'ün Türkiye Rumları hakkında yazdığı kitap ve Alexis Heraclides'in "Yunanistan ve Doğudan Gelen Tehlike Türkiye" isimli eseri özellikle Türkiye'de yaşayan İstanbul Rumlarının durumları ve yaşadıkları konusunda çalışmaya katkıda bulunmuştur. Batı Trakya Türklerinin durumları konusunda ise, Mümtaz Soysal "Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu" isimli konferans notlarını içeren kitabı ve Batı Trakyalı Akademisyen Ali Hüseyinoğlu'nun araştırmaları ve eserleri çalışmaya katkıda bulunmuştur.

Ege Denizi coğrafyası, ekonomik durumu, jeopolitiği ve tarihi ile ilgili Türk Tarih Kurumu'nun yayınladığı Ali Karamahmut ve Sertaç Hami Başeren'in "The Twilight Zones In The Aegean, Ege Gri Bölgeler" isimli eseri önemli bilgiler

içermektedir. Ayrıca bu eser, Ege'de egemenliği tartışmalı adalar konusunu detaylı olarak incelemiştir. Ege Adaları ile ilgili literatürde bulunan, Lozan görüşmelerinde adalarla ilgili gelişmelere ayrıntılı bir şekilde değinen Necdet Hayta'nın "1911'den Günümüze Ege Adaları Sorunu" isimle eseri de çalışmaya oldukça katkıda bulunmuştur.

İlgili literatürde Türkçe kaynak olarak bulunan Sertaç Hami Başeren'in, "Ege Sorunları" isimli eserinde yaşanmış sorunlar ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Ege Sorunlarına dair Türk ve Yunan tezleri konusunda da bu eserden faydalanılmıştır. Yabancı kaynak olarak, Yunanlı yazar Haralambos Athanasopulos'un "Greece, Turkey and the Aegean Sea: A Case Study in International Law" adlı eseri, Kardak kayalıkları ve Ege Denizi'nde tartışmalı adalar ile ilgili tarihsel bilgiler vermektedir.

Çalışmada makalelerden de yararlanılmıştır. 1986 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin yayınladığı Hüseyin Pazarcı'nın "Doğu Ege Adaları'nın Askerden Arındırılmış Statüsü" isimli makalesinden faydalanılmıştır. Ege Sorunları ilgili başka yazarların doktora ve yüksek lisans tezleri de çalışmaya katkı sağlamıştır.

Bugüne kadar mevcut Ege Sorunları arasında sayılmayan Rodos ve İstanköy Türkleri sorunu hakkında literatürde yeteri kadar kaynak bulunmamaktadır. Bunun sebebi de Rodos ve İstanköy Türklerinin sıkıntılarının sorun olarak görülmeyip, gündemden uzak tutulmasıdır. Bu konuda literatüre geçmiş kaynakların çoğu Rodos ve İstanköy'de bulunan Türk vakıfları, Rodos'taki Türk eserleri hakkındadır. Bahadır Selim Dilek'in "Unutulan Ege Türkleri" isimli eseri literatürde bulunan ayrıntılı kaynaklardan olup, konuyla ilgili oldukça önemli bilgiler vermektedir. Son yıllarda yayınlanan diğer bir eser de Mustafa Kaymakçı ve Cihan Özgün'ün hazırladığı, "Rodos ve İstanköy Türkleri'nin Yakın Tarihi" isimli kitaptır. Türkçe ve İngilizce yayınlanan bu eser, hem Yunanistan hem de İtalya hakimiyetinde yaşayan Türklerin sorunlarını detaylı olarak incelemektedir.

Teorik Çerçeve

Bu çalışmada; Türk-Yunan ilişkileri ile Ege Sorunları realist bakış açısı ve Liberalizm kaynaklı Neoliberalist yaklaşımla değerlendirilecektir. Realist ve liberal yaklaşımları irdelemeden önce, Türk-Yunan ilişkilerinin analiziyle ilgili teorisel bir analiz yapılması, teorik çerçevenin oturtulması açısından önemlidir. Yapılan analiz sonrasında realizm ve liberalizm konularına değinmek isabetli olacaktır.

Türk-Yunan ilişkilerinin tarihine bakıldığında, yaşanan mücadeleler ve olaylar neticesinde iki ülke ilişkileri "güvensizlik" temeli üzerine ilerleme göstermiştir. Yunanistan, 1830 yılından, Oniki Ada'ları ele geçirdiği 1947 yılına kadar topraklarını üç katı genişletmiştir. Yunanistan'ın bu genişleme politikası Türk-Yunan ilişkilerinde karşılıklı güvensizlik unsurunu ön plana çıkarmıştır. 1950 yıllarında başlayan Kıbrıs Sorunu ile birlikte Türk-Yunan ilişkilerindeki güvensizlik olgusu daha da tırmanmıştır. Kıbrıs'ta yaşananlar, 1930'lu yıllardan sonra gelişmeye başlayan dostane ilişkileri, tarihin getirdiği düşmanlık havasına tekrardan sokmuştur.

Kıbrıs'ta yaşananların sebebi olarak ortaya çıkan karşılıklı çatışma ortamı, 1960 yıllarından başlayarak, Ege'deki anlaşmazlıklara güvensizlik çerçevesinden bakılmasını sağlamıştır. Bu tarihten sonra Ege Sorunları iki ülke açısından artık güvenlik ve güç merkezli olarak değerlendirilmiş, bunun akabinde de Ege Adaları'nın silahsızlandırılmış statüsü, egemenliği tartışmalı adalar, adacıklar ve kayalıkların statüsü, karasuları ve hava sahası sınırlandırılması, kıta sahanlığı konularında iki ülke arasında anlaşmazlıklar patlak vermiştir.

Realizm, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı arasında, soğuk savaş döneminde uluslararası ilişkiler literatüründe egemen bir kavram olarak kendini göstermiştir. Devlet merkezli olarak ortaya çıkan bu kavramın temelinde insan doğasında da var olan güç, iktidar hırsı ve çıkar bulunur. Buna göre, devletler de çıkarları için hareket ederler, burada ulusal çıkarlar ve devletin bekası büyük önem taşır. Devletler ulusal çıkarlarını güç odaklı elde etmeye çalışır. Uluslararası sistemde devletlerin başka

devletler tarafından idare edilmesini önlemek için yeterli güce ihtiyacı vardır. Askeri güç, devletin kendi ulusal güvenliğini koruması ve uluslararası alanda kendi varlığını sürdürmesi için gereken en önemli unsurdur.[1]

Realizmin düşünce babalarından Morgenthau'ya göre; Uluslararası alanda egemen olan gerçek, güç unsurudur. Uluslararası alanda devamlı güç savaşı vardır. Güçlü olan üstündür ve gücü olan istediğini elde edendir. Buna göre devletler, kendi ulusal çıkarlarını korumak, devletin gelişmesi, yükselmesini sağlamak ya da uluslararası alanda prestij kazanmak için politika üretirler. Klasik realizmin savunucularından Hobbes, Machiavelli'nin görüşlerinde de siyasi etkinliğin gücün kazanılması ve kullanılması için yapıldığı savunulmaktadır. Bu görüşlere göre, uluslararası alanda politika 'güç politikası' olarak tanımlanmıştır.[2]

Konumuzla ilgili olan 'güvenlik' kavramı da eski tarihlerden beri literatürde var olan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Kopenhag Okulu'nun güvenlik yaklaşımını değerlendiren Waever'a göre güvenlik, var olan bir tehdite karşılık alınan tedbirler durumu olarak nitelendirilirken, güvensizlik ise, güvenlik ile bir durumun söz konusu olduğu zamanda yeterli tedbirin alınmamasını ifade eder.[3] Türk Dil Kurumu'nda emniyet manasına gelen bu kelime, "potansiyel tehlike karşısında ihtiyaç" olarak belirtilmiştir. Bush doktrininde, aynı kelime "önleyici ve önalıcı" durumun getirdiği gereklilik olarak açıklanmıştır. Buradan devletlerin var olan tehlikeler karşısında gerekli önlemleri almasının güvenlik ihtiyacından doğduğu anlayışı çıkmaktadır. Realist kuramcılar, güvenlik konusuna da geniş bir perspektiften bakmışlardır. Uluslararası sistemde uluslar, güvenliklerini sağlamak için komşularıyla ya da ilişkide bulunduğu uluslarla çıkarları doğrultusunda hareket etmesinin bir sonucu olarak güç mücadelesinin doğmasına sebep olmuşlardır. Sonuç olarak, realist düşüncede ortak hedef güvenliğin sağlanmasıdır. Ekonomik çıkarlar

---

[1] Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği, "Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Ankara 2004, s. 39.

[2] Mustafa Aydın, a.g.m, s. 40.

[3] Barış Baysal- Çağla Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi" *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı:22, 2015, s. 65.

ise bu yaklaşımı yumuşatan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Olayların şekline ve zamanına göre de realist görüşler uygulamada değişiklik gösterebilir.[4]

Liberal teori ise, Soğuk Savaş döneminin başlangıcından 1960'lı yıllara kadar realizme göre geri planda kalmıştır. 1960 yılı sonrasında, ikili ilişkilerin ülkeler arasında "karşılıklı bağımlı" hale gelmesi, askeri konuların dışındaki konuların da uluslararası ilişkilerde önem kazanması ile liberalizm kendini göstermeye başlamıştır. Bu dönemde realizme alternatif olarak neoliberalist bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nın etkisi, iki kutuplu dünyanın her an çatışma çıkarma eğilimi, 1980'li yıllardan sonra dünyanın savaştan ziyade, barışçıl ve güven veren bir ortama ihtiyaç duyulduğu kanısını oluşturmuştur. Neoliberalizmin başta gelen kuramcılarından Robert Keohane, Hegemon devletlerin güç kaybetse bile diğer devletletlerin uluslararası hukuk kurallarına uymaya devam etmesi nedeniyle işbirliğinin mümkün olacağını savunmaktadır.[5]

Neoliberaller, devletler arasında "karşılıklı bağımlılığın" fazlalaştığını, artık askeri güçten çok ekonomik gücün ön plana çıkarak, devletlerin birbirleriyle yaptığı işbirliği sürecinde ekonomik alanda daha başarılı olduklarını savunmaktadır. Realizm'in güç odaklı olgusu askeri gücü ön plana çıkarırken, Neoliberalist kuramcılar güç olgusunun sadece askeri güç olmadığını, ekonomi, eğitim, teknoloji, sosyal ve kültürel faaliyetlerin de güç kavramına dahil olduğunu savunurlar.[6]

Türk-Yunan ilişkilerinde, 1960 yılı sonrasında Kıbrıs Sorunu'yla ilgili yaşananlar, güç dengesinin yeniden gözden geçirilmesine sebebiyet vermiştir. Bundan sonraki süreçte, iki ülke de güvensizlik çerçevesinden ilişkilere bakarak, Ege Denizi'nde mevcut sorunlara kendi çıkarları doğrultusunda yaklaşmışlardır.

---

[4] Andaç Karabulut, Filiz Değer, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşıma Genel Bakış" İstanbul Gelişim Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:2, İstanbul 2015, s. 72-77.

[5] Tarık Oğuzlu, Liberalizm Uluslararası İlişkilere Giriş Kitabı, https://www.academia.edu/7691696/_Liberalizm_Uluslararası_İlişkilere_Giriş_Kitabı, (06.06.2016), s.99

[6] İskender Serdar, "Neorealizm, Neoliberalizm, Konstraktivisim ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişiklere Bakış", Cilt:1, Sayı:1, www.jemsos.com, (06.06.2016), s. 21.

Yunanistan ilk olarak, Lozan'da netleştirilen adaların silahsızlandırılması hükmüne rağmen gizliden ve açıktan adaları silahlandırmaya başlamıştır. Türkiye buna notalarla tepki gösterirken, Yunanistan'ın bu tutumu karşısında Ege'de 4. Ordu'yu kurmuştur. Kıta sahanlığı sınırlandırılması konusunda da iki ülke savaşın eşiğine kadar gelmiştir. Aynı şekilde, Yunanistan'ın kara sahası sınırını 12 mile çıkarmak istemesi sonucu Türkiye *casus belli* savaş sebebi sayılacağını ilan etmesi sonucu ilişkilerin realist bir çerçevede değerlendirilmesinin önünü açmıştır. İki ülkenin bu realist tutumu, hava sahası sınırlandırılması konusunda da kendini göstermiştir. Yunanistan'ın hava sahasını 10 mil olarak belirlemesi ve FIR konusunda aldığı kararlar, iki ülke arasında yaşanan güvensizliğin sebebi olarak ortaya çıkan gerginlik sonucu Ege Denizi'nde yaşanan it dalaşları neticesinde 1995, 1996 ve 2006 yıllarında uçaklar vurulmuş ya da düşürülmüştür. Aynı durum egemenliği tartışmalı adalar konusunda da yaşanmıştır. 1990 yılı sonrasında Yunanistan'ın egemenliği henüz belirlenmemiş adalar, adacık ve kayalıklar ile ilgili aldığı iskan kararı ve 1996 yılında yaşanan Kardak Krizi sonucu iki ülke yeniden savaşın eşiğine gelmiştir.

Türk-Yunan ilişkileri, iki ülke açısından 1999 yılına kadar ağırlıklı olarak realist bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. 1996 yılında yaşanan Kardak Krizi sonrasında sıcak çatışmanın getireceği zararları hesap eden iki ülke, bundan sonraki yıllarda atılacak adımları liberal güvenlik yaklaşımı ile değerlendirerek, 'kazanırsan kazanırsın' mantığıyla ilişkilerin diyolog üzerine kurulmasını ve sorunların yine bu diplomasi kanalıyla çözülmesinden yana bir yol çizmiştir. 1997 yılından itibaren iki ülke arasında NATO liderliğinde Güven Arttırıcı Önlemlerin artırılması, 2000'li yılların başında Ege Sorunlarının çözümlenmesi için istikşafi görüşmelerinin başlatılması, iki ülkenin ekonomik olarak işbirliği anlaşmalarına imza atması, Türk-Yunan ilişkilerinde liberal güvenlik anlayışının ortaya çıktığının kanıtını oluşturmuştur.

Türk-Yunan ilişkilerinde Azınlıklar Sorunu da önemli bir yer teşkil etmektedir. Çalışmanın analitik yapısında da bahsettiğimiz gibi, Batı Trakya Türk

Azınlığı ve literatürde göz ardı edilen Rodos ve İstanköy Türkleri'nin durumları tezin azınlıklar konusu olarak incelenecektir.

Azınlıklar konusunda, realizmin devletçi politikasına karşın, devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin incelenmesinden yana bir yaklaşım sergileyen neorealizm yaklaşımı ön plana çıkmaktadır. Neorealizmin öncülerinden olan Kenneth N. Waltz, neorealizmi bir siyasi yapı ve etkileşim içerisinde bulunan öğelerden oluşan bir bütün olarak tanımlamıştır. Buna göre; uluslararası ilişkiler sadece devletler arasındaki ilişkileri kapsamaz. Bunların içinde ekonomik, kültürel, siyasal ve sosyal mekanizmalarda vardır ki bunlar hem etkilenen hem de etkileyen konumda olabilir.[7] Bu kapsamda azınlıklar konusu, iki ülke ilişkilerinin yumuşamasına veya sertleşmesine göre etkilenen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültürel ve sosyal ilişkiler de devletlerin birbirleriyle olan münasebetlerini etkilemektedir.

Neorealist yaklaşımın etkileri Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinde de kendisini göstermiştir. Kıbrıs bunalımı sırasında iki ülke azınlıklarının çektiği sıkıntılar bilinmektedir. Türk-Yunan ilişkilerinin gergin olduğu dönemlerde iki ülke azınlık politikalarında sertleşme ya da yumuşama gösteren neorealist yaklaşımla azınlıklara yaklaşmıştır.

Amerikalı sosyolog Brubaker'in 1990 yılında yaptığı 'üçlü irtibat' isimli teorik çalışması, ulus devlet ile azınlıklar arasındaki ilişkileri incelemiştir. Ona göre 3. aktör kendi sınırının dışında, kendi etnik topluluğun hakları için savaşan bir sınır ülke ya da ulustur. Brubaker ulusallaşma terimini kullanarak bir devletin içerisindeki ulusal azınlıkları da kapsayarak belirli bir etno-kültürel devletin açıklamasını yapmıştır. Ona göre azınlıkların dilinin, kültürünün, demografik yapısının, ekonomik refahının ve politik hegomanyasının devlet tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Brubaker'in tanımladığı 3. aktör, 'kin state' ulusal azınlık ve dış vatan toprakları

[7] İskender Serdar, *a.g.m.*, s. 16.

arasındaki ilişkilerin gelişmesiyle oluşmuştur. Komşu ülkeler etnik kökenli akrabalarını o ülkelerde yaşayan azınlıkların haklarını korumak istemektedir. Aynı zamanda komşu ülkeyle de ilişkilerinin bozulmamasını da arzu etmektedir. Ancak azınlıkların yaşadığı ülkelerin politikaları zaman ve şartlar kapsamında değişmektedir.[8]

Brubaker, azınlıkların üstlendiği üç ana özellik olan *'çoklu durum'*un altını çizmektedir. Öncelikle, azınlıklar kendilerini yaşadıkları yerden ayrı dış vatandaş olarak kabul etmektedir. İkinci olarak, ev sahibi olan ulusallaşan devletin, kendilerini farklı bir ulusa ait olarak kabul etmelerini istemektedir. Sonuncusu ise, azınlıklar bazı kültürel ve politik haklar talep ederek yerel ve bölgesel özerklik iddia etmektedir. Yunanistan azınlıklarını Brubaker'in üçlü değişim teorisine göre incelenmesi azınlıklar konusunun teorisel olarak kavranması açısından önemlidir. Her ne kadar üçlü değişim teorisi Brubaker tarafından azınlıklar için uyarlansa da, dördüncü etken olarak diğer dış etkenlerde azınlıklar teorisinde kendini göstermektedir. Örneğin; AB ve NATO, Türk-Yunan ilişkilerinde bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda verilen tüm bilgiler ışığında bahsedilen analitik çerçevede, ilk olarak Türk-Yunan ilişkilerinin başlangıç zamanına giderek bir tarihsel perspektif oluşturulması isabetli olacaktır.

---

[8] Rogers Brubaker, *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*, Cambridge University Press, Cambridge 1996, s. 66.

1. BÖLÜM

TÜRKİYE-YUNANİSTAN İLİŞKİLERİ TARİHİ

1.1 Türk-Yunan İlişkilerinin Başlangıcı

Türk-Yunan ilişkilerinin başlangıcı, Yunanlıların bağımsızlığını kazandığı 1830 yılıdır. 1830 yılında bağımsızlığını kazanan Yunanistan'ın başına, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın ortak kararıyla dışarıdan Prens Otto getirilmiştir. 1844 yılından itibaren Meşrutiyetle yönetilmeye başlayan Yunanistan'ı kendi istekleri doğrultusunda dizayn etmek isteyen İngiltere, Fransa, Rusya, 1863 yılında aldıkları ortak bir kararla yine dışarıdan I. Yorgo'yu tahta getirmiştir. Yunanistan'ı biraz daha kendine bağlamak isteyen İngiltere, I.Yorgo'nun tahta geçmesinin şerefine, 1815 yılından beri kendi kontrolünde bulunan İyon adalarını Yunanistan'a devretmiştir. Böylece, Yunanistan ilk toprak kazanımını Osmanlı'ya karşı savaş vermeden elde etmiştir.[9]

1.2 Osmanlı Devleti Zamanında İlişkiler

Türkiye-Yunanistan ilişkilerini incelerken, özellikle Yunanlılar'ın bağımsızlıklarını kazanmasından önce Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki konumlarının incelenmesi konunun bilimsel açıdan değerlerlendirilmesinin yanında, iki ülke ilişkilerinin tarihsel perspektifinin oluşturulması için önemlidir.

[9] Oğuz Kalelioğlu, *Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Megali- İdea*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2009, s.44-45.

Bu bölümde ilk olarak, Osmanlı "millet sistemi" içinde bulunan Rumların devlet içindeki konumlarının sosyal yaşantılarının incelenmesi yerinde olacaktır. Yunanlıların "Büyük Ülkü" düşüncesinin oluşumu olan Megali İdea'nın ne olduğunun anlaşılması da Yunanlıların bağımsızlık mücadelesinin kavranması açısından önemlidir. Yunan İsyanı ve Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması süreci bu bölümde işlenecektir.

Yunanistan'ın bağımsızlığını kazandıktan sonra sınırlarını genişletme çabaları yanında, Girit İsyanı, Türk-Yunan Savaşı ve Balkan Savaşları da iki milletin tarihine damgasını vurmuştur. Balkan Savaşları sonrasında ilk Türk Cumhuriyeti ünvanına sahip Batı Trakya Geçici Hükümeti'nin 1913 yılında kurulması Balkanlarda önemli bir gelişme olarak tarihe geçmiştir. Bu konuların incelenmesinin ardından son olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından önceki süreçte Yunanistan'ın Birinci Dünya Savaşı zamanı ve sonrasında Osmanlı Devleti ile olan münasabetleri göz önünde bulundurularak o dönemin tarihsel perspektifi değerlendirilmiş olacaktır.

1.2.1 Osmanlı'da Rumlar

Osmanlı Devleti'nin yükselişiyle beraber Ege Denizi'ndeki hakimiyeti genişleyen Türklerin, 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethedip Bizans İmparatorluğu'na son vermesinden sonra 1461 yılında Trabzon alınmış, aynı zamanda Atina Dukalığı ele geçirilmiş ve Mora'nın fethiyle beraber birçok ada Osmanlı hakimiyetine geçmiştir. Osmanlı'nın mutlak ilerleyişi bununla sınırlı kalmayarak 1522 yılında Rodos, 1566 yılında Sakız ve Naksos, 1571 yılında Kıbrıs, 1577 yılında Sisam son olarakta 1669 yılında Girit adası alınarak, Ege ve Doğu

Akdeniz'de var olan Ortodoks Rum varlığı 370 sene boyunca Türk egemenliği altında yaşamıştır.[10]

Osmanlı Devleti, çok dilli, çok kültürlü, çok milletli bir imparatorluk olarak içerisinde birçok topluluğu barındırmıştır. Kısacası, Osmanlı Devleti kendi bünyesinde birçok dini topluluğun yaşadığı bir imparatorluk olmuştur. Osmanlı Devleti, ulus devlet olmamakla birlikte, kendi içinde yaşayan toplulukları dini kimlikleriyle ayrıştırmamıştır. Bu yüzden, Osmanlı Devleti'nde öne çıkan terim "millet" kavramı olmuştur.[11]

Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyetinde yaşayan Rumlar devlet içerisinde çeşitli haklara ve önemli konumlara sahip olmuşlardır. Bu dönemde İstanbul'daki Fener Rum Patrikhanesi Ortodoskların merkezi gibi görülmüştür. Rumlar, ticaretle uğraşıp zenginleşirken, Osmanlı Devleti'nin verdiği haklarla kiliseler açabilmişler, geniş ticaret ağlarına sahip olarak, çocuklarını Avrupa'nın ve Rusya'nın okullarına eğitim için gönderebilmişlerdir.[12]

Osmanlı Devleti içerisinde önemli mevkiler elde eden gayrimüslimler arasında yine Rumlar başta gelmiştir. Özellikle, 16. Yüzyıl sonrasında sınırları genişleyen Osmanlı İmparatorluğu'nun elçiliklerindeki tercümanlık görevini Rumlar yapmıştır. 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin konsolosluklarında Rumların sefirlik ve elçilik görevlerinde bulundukları bilinmektedir.[13]

---

[10] Oğuz Kalelioğlu, *a.g.e., s. 19.*

[11] Carl Brown, *İmparatorluk Mirası Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası*, İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s. 16.

[12] Savaş Açıkkaya, "Türkiye'nin Garb Meselesi- Yunan Gailesi", *Tarih Dergisi*, Sayı 54, İstanbul 2012, s. 179.

[13] Samim Akgönül, *Türkiye Rumları, Ulus Devlet Çağından Küreselleşme Çağına Bir Azınlığın Yok Oluş Süreci*, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s. 41.

II. Meşrutiyet ve Tanzimat Fermanı ile birlikte gelen özgürlük ortamından iyi şekilde yararlanan Rumlar, siyasi olarak temsil edilme ortamı bulmuşlardır. İç ve dış ticaret dahil devletin üretim fonksiyonlarının çoğunda faaliyet göstermişlerdir. II. Meşrutiyet'ten sonra Osmanlı Devleti içinde sermaye miktarının %50'sine Rumlar sahip olurken, Türkler sadece %15 lik bir sermaye gücünde kalmıştır. Yapılan istatistiklerde emek oranlarında Rumlar %60'lık katkıyla Osmanlı devleti içinde en başta gelirken, Türkler %15'te kalmıştır. Sermaye gücünde Yahudiler %5, Ermeniler %20, diğer gayrimüslimler ise %10 civarında bir orana sahip olurken, emek gücünde, Yahudiler %5, Ermeniler %15 oranında kalmıştır.[14]

Sosyal ve ekonomik yönden nispeten zengin ve rahat bir hayat süren Rumların iç ve dış ticarette Ege Adaları ile olan ilişkileri ileri düzeyde olmuştur. Osmanlı Devleti'nin, Rumların ticaret gemileri ile deniz aşırı ticaretini yapması, Rumların Osmanlı dış ticaretinden hatırı sayılır bir pay almalarını sağlamıştır. Ticari olarak yükselen Rumlar, Avrupa'da önemli ticaret olanakları elde etmiş, 1730 yıllarında Amsterdam şehri Yunan, Yahudi ve Ermeni tüccarlara, Hollandalı tüccarlara verilen hakları tanımıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti ticaretinin büyük kısmı ''yabancı'' tüccarların eline geçmiştir.[15]

Sonuç olarak, Osmanlı içerisinde diğer Osmanlı gayri müslim tebaasına göre daha iyi konumda olan millet Rumlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine doğru büyük devletlerin Osmanlı Devleti iç işlerine karışmasıyla birlikte daha güçlü imtiyazlara sahip olmuşlardır.

---

[14] Oğuz Kalelioğlu, *a.g.e.,* s.25.
[15] Herkül Milas, *Yunan Ulusunun Doğuşu*, 3. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2006, s. 71.

1.2.2 Yunan Megali İdeası

"Megali İdea" kelime anlamı olarak "Büyük Ülkü" manasına gelmektedir. İlk olarak bu terim ortaya atıldığında "Büyük Yunanistan" yani Yunan İmparatorluğu'nun ''Yunanlılık'' adı altında kurulmasını öngören bir düşünce olarak ortaya çıkmıştır.[16] Başkentin İstanbul olarak seçildiği bu düşüncede amaç, Yakın Doğu'ya kadar ilerleyerek büyük bir Yunan İmparatorluğu hayalini gerçekleştirmektir.

18. Yüzyılda, Avrupa'da yaşanan siyasi ve sosyal atmosfer Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan Rumları da etkilemiştir. Ticaret yollarındaki değişimler, bu ticaret ağı üzerinde bulunan Rumların ekonomik olarak güçlenmesini sağlamıştır. Bu sayede Osmanlı Devleti dışındaki Yunanlılar ile Avrupa'ya ticaret için giden Rumların etkileşim içerisine girmesi kaçınılmaz olmuştur. Avrupa'ya eğitim ve ticaret için giden Rumlarda milliyetçilik fikirlerinin benimsenmesi, bu fikirlerin Yunan toplumuna aktarılması ile "Megali İdea" fikrinin oluşması sağlanmıştır.[17]

Megali İdea'nın zemin bulmasında ve yayılmasında Ortodoks Kilisesi'nin rolü azımsanmayacak derecede büyük ve önemlidir. Osmanlı Devleti'nden aldığı imtiyazlardan dolayı Megali İdea ülküsünü yayma fırsatı bulup kuşaktan kuşağa aktaran kilise büyük güçlerin de desteğini almakta zorlanmamış, bu destekle Megali İdea hızla yayılan bir ülkü haline gelmiştir. Megali İdea'yı gerçekleştirmek amacıyla en çok gayret gösterenlerden birisi de Yunan şair ve kahramanı Rigas Feraios'tur. Feraios, Tuna boylarından Girit'e, Adriyatik'ten Anadolu'nun orta kesimlerine kadar ulaşan Megali İdea sınırlarını gösteren ilk haritayı çizerek, Antik Yunan zamanındaki önemli olayları, Bizans imparatorlarını ve antik paraları harita içerisine

[16] James Edward Miller, *The United States and the Making of Modern Greece : History and Power, 1950-1974*, The University of North Carolina Press, North Carolina 2009, s. 3.
[17] Richard Clogg, *A Concise History of Greece*, 2. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge 2002, s. 25.

yerleştirmiştir. Herkul Milas'a göre, Osmanlı Devleti içersinde Fransız Devrimi'ne benzer politik ve toplumsal devrimin gerçekleştirilmesinden yana olan bir Regas Feraios var olmuştur.[18]

Megali İdea düşüncesinin olgunlaşmasıyla Yunan örgütlenmesinin oluşması gecikmemiştir. Bu örgütlerden en aktif ve etkili olanı ise, Rus Çarı I. Aleksandr'ın yaveri Aleksandr İpsilanti'nin liderliğinde Odesa'da gizlice kurulan Filiki Eterya olmuştur. İlk olarak Rumları sonra da Balkanlarda yaşayan diğer Hristiyanları ayaklandırmak isteyen örgüt, üye seçiminde gerektiğinde zor kullanarak tüccar ve armatörleri seçmiş, halk üzerinde etki sağlamak amacıyla papazları görevlendirmiştir. Görevlendirilen papazlar, Rumların bulunduğu yerler dahil, Bulgaristan ve Sırbistan olmak üzere Tuna boylarına kadar yayılarak diğer Rum olmayan Hristiyanların da Balkanlarda Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanmaları için çalışmalar yapmıştır.[19]

Osmanlı Devleti içindeki Rumlar arasında destek bulan ve Büyük Devletlerin de ilgi alanına giren Megali İdea'nın hedefleri şunlardır;[20]

1. Yunan ulusuna bağımsız bir ülke sağlamak,
2. Batı ve Doğu Trakya ile Selanik'in Yunanistan'a ilhakı,
3. Ege Adaları'nın ilhakı,
4. Girit ve Rodos'un ilhakı,
5. Kuzey Epir'in (Güney Arnavutluk) ilhakı,
6. Batı Anadolu'nun ilhakı,
7. Kıbrıs'ın ilhakı,

---

[18] Herkül Milas, *a.g.e, s.* 84-105.

[19] Murat Hatipoğlu, *Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988, s. 10.

[20] Nihat Gül, *Balkan Harbi Ve Takip Eden On Yıllık Süreçte Yunan Dış Politikası Esasları Ekseninde Türk Ve Gayrimüslimleri Hedef Alan Baskıcı Ve Asimilasyona Matuf Uygulamalar Ve Günümüze Yansımaları*, (Trakya Üniversitesi, Soysal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası ilişkiler Anabilim Dalı), Edirne 2007, s. 10.

8. Pontus Rum Devleti'nin kurulması (Karadeniz Bölgesi'nde),

9. İstanbul'un ele geçirilmesi ve Grek-Bizans İmparatorluğu'nun kurulmasıdır.

Filiki Etarya'nın çalışmaları ile Rumlar, hem silahlanmış hem de ekonomik olarak güçlenmiştir. Osmanlı Devleti'nin zayıflaması da Yunanlılar için bir fırsat olmuştur. Bu fırsatı değerlendirmek isteyen Rumlar, karşılarında engel olarak kendilerinin her hareketini takip eden Yanyalı Ali Paşa'yı görmüşlerdir. Ali Paşa'nın, Babı Ali'ye isyan etmesi, isyanı bastırmak için Hurşid Paşa'nın Mora ve Ege'deki askerlerle birlikle Yanyalı Ali Paşa'nın üzerine gitmesi, Ali Paşa'nın kendisini kurtarmak için Mora, Manya ve bazı adalara adamlarını gönderip Rumları isyana teşvik etmesiyle Filiki Etarya'nın beklediği ihtilal ortamı gerçekleşmiştir.[21]

1.2.3 Yunan İsyanı ve Bağımsızlığı

Filiki Eterya'nın yıllardır beklediği fırsat Yanyalı Ali Paşa engelinin ortadan kalkması ile gerçekleşmiştir. Etarya, ilk isyan hareketini Eflak-Boğdan'da gerçekleştirmiştir. Eflak-Boğdan'ın seçilmesindeki en büyük sebep Rusya'nın desteğini alarak Balkanlar'daki bütün ortodoksları Osmanlı'ya karşı isyana kaldırmaktır. Bu isyan beklentileri karşılamayarak başarısızlıkla sonuçlanmıştır.[22]

Eflak- Boğdan'da başarısız olan Yunanlılar vakit kaybetmeden isyanı Mora'ya kaydırmıştır. İpsilanti liderliğinde kısa sürede Balkanlar'a ve diğer adalara yayılan isyana karşı Osmanlı Devleti, Hurşit Paşa komutasındaki orduyu Mora'ya göndermiş ancak isyan bastırılamamıştır. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, Mısır

[21] Ali Fuat Örenç, *Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan*, Babı Ali Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2009, s. 29.
[22] Edouard Driault, *Şark Meselesi*, 1. Baskı, Berikan Yayınevi, Ankara 2010, s. 152-153.

Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemiş, Mehmet Ali Paşa oğlu İbrahim Paşa'yı Mora'ya göndererek isyanı bastırmıştır.[23]

Gelişmeleri yakından takip eden Rusya, İngiltere ve Fransa 4 Nisan 1827'de toplanarak Petersburg Protokolü'yle özerk bir Yunanistan konusunda anlaşmışlardır. Akabinde, 6 Temmuz 1827 yılında Londra Protokülü'nü imzalayarak, Petersburg Protokülü'nü nasıl devreye sokacakları konusunda karara varmışlardır. Londra Protokolü hükümlerini tamamen red eden Osmanlı Devleti'ne karşı birleşen İngiliz, Fransız ve Rus donanmaları Navarin'de Osmanlı Donanması'nı etkisiz hale getirmiştir. 1828 yılının Nisan ayında Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne harp ilan etmesiyle başlayan Osmanlı-Rusya Savaşı, Rusya'nın üstünlüğü ile sona ermiştir. Savaş sonrası 14 Eylül 1829' da imzalanan Edirne Antlaşması ile Osmanlı Devleti bağımsız Yunanistan'ı kabul etmek zorunda kalmıştır.[24]

Yunanlılar, Osmanlı'dan kopup bağımsızlığını kazanan ilk millet olarak tarihe geçmiştir. Yunanlıların bağımsızlıklarını kazanmalarında İngiltere, Fransa ve Rusya'nın desteğinin yanı sıra, halkın desteğini alan Filika Etarya'nın çalışmaları da etkili olmuştur.

1.2.4 Girit İsyanı

1830 yılında İngiltere, Rusya ve Fransa tarafından imzalanan Londra Protokolü'yle Yunanistan'ın sınırları büyük devletler tarafından belirlenmiş fakat Girit bu sınırlar içinde yer almamıştır. I.Yorgo döneminde Rusya'nın Girit

[23] Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914)*, TTK Basımevi, Ankara 1999, s. 173-174..
[24] İsmet Binark, *Türk-Yunan Münasebetlerinin Dünü ve Bugünü*, Türk Yurdu Yayınları, Ankara1998, s. 16.

Konsolosu Danderino sürekli Rumları isyana teşvik ederek, isyanın Müslümanların tahrikleriyle çıktığı izlenimi yaratmak istemiştir.[25]

Yapılan kışkırtmalar sonucunda, Girit'in Yunanistan sınırlarına dahil olmasını isteyen Girit Rumları, isyan etmiştir. İsyan kısa sürede yayılınca, Osmanlı Devleti Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemek zorunda kalmış, isyanı bastırması karşılığında kendisine Girit Valiliği teklif edilmiştir. Mehmet Ali Paşa'nın isyanı bastırarak idaresi altına aldığı Girit'te on yıl boyunca genel yönetim Mustafa Naili Paşa tarafından idare edilmiştir. 1856 yılına kadar Osmanlı donanmasının erzak ihtiyacını karşılayan yönetime karşı Girit'te ara sıra yerel ayaklanmalar çıksa da bunlar kolaylıkla bastırılmıştır.[26]

1864 yılında Yedi Adalar'ın Yunanistan'a verilmesiyle Rumların bulunduğu diğer adaların Yunanistan'a bağlanması umudu iyice artmıştır. Girit'i de gözüne kestiren Yunanlılar, Ada'ya gönderdikleri papaz ve öğretmenlerin kışkırtmalarıyla İsfakya'da isyan çıkarmıştır. Osmanlı Devleti ise, bu isyanı bastıracak yeterli donanma ve askeri güce sahip değilken, Girit Rumları isyan etme gerekçelerini vergilerin düşürülmesi, Rumca eğitim veren okulların açılması, yeni limanların yapılması gibi isteklerle açıklamıştır. Osmanlı hükümeti isteklerin bazılarını kabul etmiş ve karşı gelenlerin şiddetle cezalandırılacağını bildirmiştir.[27]

Osmanlı Devleti, yaşanan olayları müzakere yoluyla çözümlemeyi seçerken, Mustafa Naili Paşa her iki tebadan temsilciler çağırıp isyanı anlaşma yoluyla durdurmak istemiştir. Ancak yapılan teklifleri Rumlar kabul etmemiştir. Bunun üzerine Osmanlı Devleti Girit'e Ömer Lütfi Paşa'yı göndererek isyanın bastırılmasını emretmiştir. Lütfi Paşa'nın harekete geçmesi üzerine isyancıların bir kısmı dağlara kaçarken bir kısmı da iç kesimlerden sahillere ve Yunanistan'a göç etmeye

---

[25] Ali Fuat Türkgeldi, *Mesâil-i Mühimme-i Siyasiyye 2. Cilt*, 2.Baskı, TTK, Ankara 1995, s. 15.
[26] Ayşe Nükhet Adıyeke, *Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı (1896-1908),* TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 20.
[27] Zuhuri Danışman, *Osmanlı İmparatorluğu tarihi 12. Cilt, İkinci Mahmud Devrinin Devamı- Abdülmecid- Abdülaziz ve Beşinci Murad Devirleri,* Zahuri Danışman Yayınları, İstanbul 1966, s. 171.

başlamıştır. Bu yaşananlar sırasında Girit'in Rusya ve Fransa konsoloslukları Rumları haksızlığa uğramış gibi gösterterek korumaya çalışmıştır.[28]

Girit'te yaşanan isyana rağmen Osmanlı Devleti Ada'da yenilik ve düzenlemelere devam etmiştir. Girit'li Rumlar'ın Avrupa devletlerinin yardımlarına güvenmesi Girit'in Yunanistan'a dahil olması umudunu iyice arttırmıştır. Bir kez daha isyan eden Rumlar, 23 Ocak 1987 yılında Hanya'daki müslümanlara saldırmış, Türkler'in karşılık vermesiyle olaylar büyümüştür.[29] Yunan Kamuoyunun da etkisiyle Yunanistan'da tahtı kaybetmekten korkan Kral Yorgi, Girit'e asker çıkarmıştır.[30] Ancak Avrupa devletleri Yunanistan'a nota vererek Girit'ten askerlerini çekmesini istemiştir. Yunanistan'ın bu durumu kabul etmemesi üzerine, Avrupa Devletleri Girit'i ablukaya alarak Yunan ticaret ve savaş gemilerinin faaliyetlerini durdurmuştur. Böylelikle Yunanistan Girit'ten askerlerini geri çekmek zorunda kalmıştır.

1.2.5 Türk – Yunan Savaşı (18 Nisan-20 Mayıs 1897)

Girit konusunda istediğini tam olarak elde edemeyen Yunanlılar, Büyük devletlerin tavırlarından rahatsız olmalarına karşın Türklerle yapılacak savaşın onlar için önemli sonuçlar getireceğine inanıyordu. Eğer savaşı kazanırlarsa istediklerine kavuşacaklar, kazanamazlarsa da büyük devletlerin masada onlara yardım edeceklerinden emindiler. Bu sebeple Yunanlılar, kurdukları çetelerle olay çıkarmaya ve sık sık sınır ihlalleri yaparak Osmanlı'yı savaşa zorlayan hareketlerde

[28] Mehmed Salâhî, *Girid Meselesi 1866-1889* (Yay. Haz. Münir Aktepe), Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1967, s. 8-9.
[29] Ayşe Nükhet Adıyeke, *a.g.e.,* s. 40.
[30] Fahir Armaoğlu, *a.g.e.,* s. 561.

bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nin tüm uyarılarına rağmen çete faaliyetlerine devam eden Yunanistan'a harp ilan edilmesiyle Türk-Yunan Savaşı başlamıştır.[31]

Savaşın başlamasıyla, Ethem Paşa komutasındaki Türk ordusu 24 Nisanda yapılan muharebelerde Yunan ordusunun karargahı olan Tırhala ve Yenişehir'i ele geçirmiştir. Yunan ordusu Dömeke'de mevzilerde rahat savunma imkanlarına sahip olmasına rağmen Müşhir Ethem Paşa tarafından bozguna uğratılmıştır. Yunan ordusu tamamen dağılmasıyla Prens Konstantin ordusunu terketmiştir. Osmanlı ordusunun Atina kapılarına dayanması sonucu Yunanistan büyük devletlerden yardım istemek zorunda kalmıştır.[32]

Yunanistan'ın savaşın sonunda büyük toprak kaybına uğraması ve ağır kayıplar vermesi büyük devletleri harekete geçirmiştir. Rus Çarı, Osmanlı Sultanı'na telgraf çekerek daha fazla kan dökülmemesi için barış yapılmasını istemiştir. Bunun üzerine Sultan Abdülhamid Han'ın emriyle 20 Mayıs günü ateşkes, 20 Eylül 1897 yılında da İstanbul Barış Antlaşması imzalanmıştır. Yapılan antlaşmayla Tesalya yeniden Yunanistan'a verilirken, Osmanlı Devleti'ne belirli mevziler bırakılmıştır. Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne dört milyon harp tazminatı ödemesi konusunda anlaşmaya varılmıştır. Ayrıca bu antlaşma ile Girit'e Hristiyan bir vali atanması konusunda anlaşılmıştır.[33]

Türk ordusu zafer kazanmasına ve Atina'yı ele geçirmesine çok az kalmasına rağmen İstanbul Antlaşma'sını imzalayarak masada kayba uğramıştır. Yunanistan ise savaşa girmeden önce planladığı hedeflerine ulaşmış, ayrıca Girit konusunda da ilerleme kaydetmiştir.

---

[31] Metin Hülagü, *Osmanlı-Yunan Savaşı Abdülhamid'in Zaferi,* 1. Baskı, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul 2008, s. 77-80.
[32] Oğuz Kalelioğlu, *a.g.e.,* s. 51.
[33] Vahit Çabuk, *Hedefteki Sultan II. Abdülhamid : Bir Siyasi Tarih Denemesi,* Truva Yayınları, İstanbul 2004. s. 188.

1.2.6 Balkan Savaşları (1912-1913)

1877-1878 Rus Harbi'nden ağır bir yenilgiyle çıkan Osmanlı Devleti dağılma sürecine girerken sadece büyük devletlerin değil Balkan devletlerinin de hedefi haline gelmişti. Yunanistan ise, sınırlarını güvence altına alarak, Türk- Yunan Savaşı sonucunda topraklarını korumuş, masa başında da Osmanlı Devleti'ne karşı zafer elde etmişti.

Osmanlı Devleti'nden ayrılıp bağımsızlığını ilan eden milletler, uzun zamandan beri Osmanlı'yı Balkanlardan atma planı yaparak, ordularını büyük bir savaşa hazırlamıştır. 1911 yılında Osmanlı'nın Kuzey Afrika ve Oniki Ada'larda yaşadığı sıkıntılardan faydalanan Balkan devletleri Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ ittifak yaparak Osmanlı'ya karşı birleşmiştir. [34]

Balkanlar'da daha çok genişlemek isteyen Karadağ, 8 Ekim 1912'de, İşkodra'ya saldırarak savaşın fitilini ateşlemiştir.[35] Yunanistan ise, 19 Ekim günü savaşa dahil olarak Selanik, Bozcaada, Limni, Semadirek ve Taşoz'u ele geçirmiştir. 30 Mayıs 1913 tarihinde Londra Antlaşması'nın imzalanmasıyla Midye-Enez çizgisinde kalan topraklar Balkan devletlerine, Edirne ise Bulgaristana verilmiştir.

Londra Antlaşması'nın sonucunda, Balkan devletleri, Makedonya konusunda anlaşmazlığa düşmüş, Yunanistan'ın Sırbistan ile ittifak ettiği haberi üzerine Bulgaristan'ın da Avusturya'nın desteğini alacağını ummaası neticesinde iki komşu ülke Yunanistan ve Bulgaristan birbirine saldırmıştır. Osmanlı Devleti de Bulgaristan'a karşı yapılan ittifaka katılarak Edirne'yi Bükreş Antlaşması'yla geri almıştır. Savaşın sonucunda Silistre ve Güney Dobruca Romanya'ya verilirken,

[34] Philip Jowett, *Armies Of The Balkan Wars 1912-13*, Osprey Publishing, Botley 2011. s. 3.
[35] Taha Akyol, *Rumeli'ye Elvada: 100. Yılında Balkan Bozgunu*, Doğan Kitap Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 213.

Makedonya toprakları Selanik ve Kavala dahil olmak üzere Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan arasında paylaştırılmıştır. Arnavutluk Sorunu ve Ege Adaları meselesi büyük devletlerin ele alması için ileri bir tarihe ertelenmiştir.[36]

14 Kasım 1913 tarihinde, Atina Antlaşması'nın imzalanmasıyla Yunanistan ile barış yapılmış Girit kesin olarak Yunanistan'a bırakılmıştır. Ancak diğer adaların durumlarından bahsedilmemiştir. Ayrıca, Balkan Savaşları'ndan sonra Yunanistan topraklarından Müslümanlar göç etmeye başlamıştır. Ortaya çıkan sorunlardan dolayı 1914 yılında Mübadele Antlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Makendonya'daki Türkler ile Doğu Trakya ve Aydın çevresindeki Yunanlılar arasında isteğe bağlı olarak mübadele yapılması yönünde karar alınmış ancak Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile yapılan anlaşma bozulmuştur.[37]

Balkan Savaşları'nın sonucunda, Osmanlı Devleti İstanbul ve Trakya dışında bütün topraklarını kaybetmiş, böylelikle Avrupa'daki topraklarının %83'ü, nüfusunun da %69'u elinden çıkmıştır. Diğer Balkan devletleri ise sınırlarını genişletmiştir. Bu sınırlarla beraber Balkanlar'da var olan Türk-İslam unsuru diğer Balkan devletlerinin himayesine girmiştir. [38]

93 Harbi ve Balkan Savaşları'nın sonucunda, Balkanlar'daki Türk varlığının tehlikeye düşmesi ile Batı Trakya bölgesinde bir direniş hareketi oluşmuştur. Bunun sonucunda da tarihte ilk Türk Cumhuriyeti ünvanına sahip Batı Trakya Türk Cumhuriyeti kurulmuştur.

---

[36] Faruk Sönmezoğlu, *Türk Dış Politikasının Analizi,* 3. Baskı, Der Yayınevi, İstanbul 2004, s. 48.
[37] Faruk Sönmezoğlu, *a.g.e.,* s. 49.
[38] Yusuf Sarınay, "Balkan Savaşları ve Sonuçları", *Türk Yurdu Dergisi, 100 Yılında Balkan Harbi*, Cilt 32, Sayı 7, Ankara 2012, s. 10.

1.2.7 Batı Trakya Geçici Hükümeti

(1877-1878) Osmanlı-Rus Savaşı sonucu, Ayestefanos Antlaşması ile Rodop bölgesinde zor durumda kalan Türkler varlıklarını korumak için mücadele etmişlerdir. Batı Trakya'nın da kaybedilmesiyle bölgedeki Türk halkı baskı altında kalmıştır. Yapılan baskılara sessiz kalmayan bölge halkı Umum Çeteler Komutanı Eşref Kuşçubaşı liderliğinde Bulgarlar'a karşı mücadale ederek Koşukavak, Mestanlı ve Kırcaali'yi kontrol altına almışlardır. Osmanlı Devleti ise yaşananları yapılan antlaşmalara ters düştüğü için kabul etmemiştir. Osmanlı Devleti'nin tavrına rağmen Kuşçubaşı Eşref, Yarbay Enver Bey ve gönüllü subayların yardımıyla mücadaleye devam eden akıncılar, 31 Ağustos 1913'te Gümülcine'yi, ertesi günü de İskeçe'yi kontrol altına almışlardır. Bu sayede merkezi Gümülcine olmak üzere Bulgaristan'ın güneyi, Batı Trakya ve Makedonya'nın bir kısmını içine alan "Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi" kurulmuştur.[39] (EK-1)

Yaşanan gelişmeler ile Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi'nin hakimiyet alanının genişlemesi Sofya ve İstanbul'da heyecanla karşılanmıştır. Babıali'nin büyük devletlerle olan ilişkilerin bozulmasından endişe etmesiyle Başkomutanlık gönüllü subaylara geri çekil emri vermiştir. Ancak bu emir Batı Trakya'daki güven ortamına zarar vereceği endişesiyle red edilmiş, Osmanlı Devleti ile maddi ilişkiler kesilip ''Bağımsız Trakya Geçici Hükümeti''ni ilan ettiklerini Babıali'ye, Batı Trakya halkına ve Avrupa devletlerinin temsilcilerine bildirmiştir.[40]

Batı Trakya Geçici Hükümeti'ni Yunanistan ve Bulgaristan tanımıştır. Osmanlı Devleti ise Bulgaristan'ın şikayetleri üzerine büyük devletlerin de etkisiyle Batı Trakya Hükümeti'ne destek vermemiştir. 29 Eylül 1913 yılında imzalanan İstanbul Antlaşması'yla 25 Ekim 1913' e kadar Batı Trakya bölgesinin teslim

[39] Yusuf Sarınay, *a.g.m.,* s. 14.
[40] Mithat Atabay, *20. Yüzyılda Türkiye ve Balkanlar*, 1. Baskı, Kriter Yayınevi, 2012 İstanbul, s. 108.

edilmesi şart koşulmuştur. Gelmeyen destek ve baskılar sonucunda, sadece 57 gün direnebilen Bağımsız Batı Trakya Hükümeti kendi kendini fesh etmiştir.[41]

1.2.8 Birinci Dünya Savaşı Türk-Yunan İlişkilerinin Durumu

Osmanlı Devleti'nin, Almanya yanında savaşa katılması Yunanistan Başbakanı Elefterios Venizelos tarafından fırsat olarak görülmüş ancak Venizelos, Kral I. Konstantin'i Yunanistan'ın Fransa ve İngiltere yanında savaşa katılması için ikna edememiştir. Kral Konstantin'in Almanlarla olan akrabalık bağlarının varlığı Venizelos'un planlarını suya düşürmüş, Venizelos istifa etmek zorunda kalmıştır.

İngiltere'nin ve Fransa'nın yardımıyla I. Konstantin'in tahttan indirilmesi sonrası Venizelos 1917 yılında yeniden başbakan olunca, İngiltere yanında Paris Barış Konferansına katılmak ve Osmanlı Devleti topraklarından pay alma sözünü alabilmek için elinden geleni yapmış, bunda da başarılı olmuştur.[42]

Balkan Savaşları'ndan sonra topraklarını genişletmekte başarılı olan Yunanistan, Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki hedefinin Anadolu olduğunu Paris Barış Konferansında tamamen belli etmiştir. Paris Barış Konferansında Venizelos, hedef olarak İzmir ve Batı Anadolu'yu göstererek Batı Anadolu'nun Yunanistan'a pay edilmesini istemiştir.

15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'e ayak basan Yunanlılar Batı Anadolu'yu ele geçirmeye başlamıştır. Batı Anadolu'yu ele geçirmeye başlayan Yunan

---

[41] Yalçın Koçak, Ertan Özyiğit, *Batı Trakya Cumhuriyeti (100. Yıl Anısına)*, 1. Baskı, Wizard Yayınları, İstanbul 2014, s. 342-343.

[42] Aydın ÖZGEREN, Atatürk Dönemi Türk Yunan İlişkilerine Bakış, http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/ozgoren.pdf, (06.07.2015)

ordularının bu macerası Venizelos'un planladığı gibi gitmemiş üstelik Yunanlıların Anadolu'ya girişi Türk milli bilincinin uyanmasına vesile olmuştur. Sonuç olarak, Yunanistan Anadolu'da yenilerek Yunan orduları İzmir'den ayrılmıştır. Türkiye'nin kazandığı bu zaferden sonra, Paris Antlaşmasının getirisi olan Sevr Antlaşması geçersiz kılınmış, Lozan Barış Anlaşması'yla, Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları çizilmiştir.[43]

1.3 Cumhuriyet Dönemi Türk-Yunan İlişkileri

Yunanlılar, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde İngiltere, Fransa, Rusya gibi devletlerin yardımıyla istedikleri toprak kazanımlarının bir kısmını elde etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminden Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına kadar olan savaş dönemi Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla yerini barışa bırakmıştır.

Bu bölümde, Türkiye Cumhuriyeti döneminde ilişkilerin ana hatlarını teşkil eden Azınlık Sorunu, Kıbrıs Sorunu ve Ege Sorunu hariç, 1923 yılı ve sonrasında gerçekleşen Lozan Görüşmeleri, Lozan Antlaşması, Mübadele meselesi konularına değinilerek dostane ilişkilerinin geliştiği 1930'lu yıllar, Balkan Antantı, İkinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki ilişkiler incelenecektir. Ayrıca Türk-Yunan ilişkilerinin son dönemlerdeki durumu bu bölümde ele alınacaktır.

1.3.1 Lozan Görüşmeleri

Osmanlı Devleti'nin parçalanmasından sonra Türk Milleti Anadolu'da kurtuluş mücadelesine başlamış, 26 Ağustos 1922'de başlayan Büyük Taarruzla

[43] Hakan Uzun, *"1919-1950 Arasında Türk- Yunan İlişkileri, Gazi Üniversitesi"*, Kırşehir Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Cilt:5, Sayı: 2, Kırşehir 2004 , s. 39.

beraber Yunan ordusu Anadolu'dan çıkarılmış, 11 Ekim 1922'de ise Mudanya Mütarekeleri imzalanarak hem Türk-Yunan savaşı sona ermiş hem de Birinci Dünya Savaşı'nın galip devletleri Türkiye Büyük Millet Meclisini (TBMM) tanımak zorunda kalmıştır. Yaşanan bu gelişmeler sonrasında TBMM ile İtilaf Devletleri arasında barış görüşmelerinin yapılması kararlaştırılmıştır.

TBMM, Lozan Barış Konferansı'nın İzmir'de yapılmasını isteyerek, Yunanlıların yaptığı yıkımı diğer devletlere göstermeyi amaçlamıştır. Ancak İtilaf Devletleri kendi aralarında anlaşarak görüşmenin Lozan'da yapılmasını kararlaştırmıştır. İtilaf Devletlerinin görüşmelere Osmanlı Hükümetini de çağırması TBMM'yi zor durumda bırakmış, TBMM ise bu durumdan kurtulmak için 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırmıştır. Saltanat kaldırılmasına rağmen İtilaf Devletleri İstanbul Hükümeti ile olan görüşmelerine devam etmiştir. Sonuç olarak TBMM heyeti Lozan Barış Görüşmeleri'ne İsmet İnönü liderliğinde katılmıştır.[44]

Lozan Görüşmeleri öncesinde Türk tarafında bu gelişmeler yaşanırken, Yunan tarafında 1922 yılında yapılan ihtilalle Venizelos başa geçmiş, ihtilalin sebebi Yunan kamuoyunda "Asya Felaketi" olarak nitelendirilen Anadolu mecarası gösterilmiştir. Başarısızlığın askeri ve siyasi sebeplerinin sorumlularının yargılanması ile bazı subaylar ve siyasiler cezalandırılmıştır.[45]

İhtilal Komitesi Askeri Mahkeme'de Yunan Kralı Konstantin'i 1921 yılında Başkomutanlığını üstlendiği Yunan ordusunu Anadolu'da terk etmekle suçlayarak sınır dışı edilmesine karar vermiştir. Öte yandan yeterli sayıda askeri kuvvete sahip olmadan ilerleyip İstanbul'a doğru harekete geçen Trakya mevzilerini zayıf bırakan ve halkın parasını boşa harcayarak İtilaf Devletleri'nden gelecek paraları engellemek suçundan yargılanan Dimitrios Gunaris, Nikolas Stratos, Petros Protopapadakis,

[44] Ali Naci Karacan, *Lozan Konferansı ve İsmet Paşa*, Maarif Matbaası, İstanbul 1943, s. 54.
[45] Michael Llewellyn Smith, *Yunan Düşü,* 1. Baskı, Ayraç Yayınevi, Ankara 2002, s. 443.

Nikolas Theotokis, Georgios Baltacis, Georgios Hacıanestis hakkında oybirliğiyle idam kararı alınmıştır.[46] İhtilal Komitesi Lozan Barış Görüşmeleri'nde Yunanistan'ı Venizelos'un desteklemesine karar vermiştir.

1.3.2 Lozan Antlaşması

Yaşanan bu gelişmelerden sonra Türkiye, Yunanistan, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Romanya, Bulgaristan, Portekiz, Belçika, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (S.S.C.B) ve Yugoslavya'nın katılımlarıyla 24 Temmuz 1923 tarihinde İsviçre'nin Lausanne (Lozan) kentinde bir barış antlaşması imzalanmıştır.[47] İki dönem halinde geçen Konferans'ta üç ana komisyon oluşturulmuş görüşmeler bu komisyonlar çerçevesinde yapılmıştır. Birinci Komisyon'da askerlik, ülke sorunları ve boğazlar rejimi İkinci Komisyon'da Türkiye'deki yabancılar ve azınlıklar meselesi, Üçüncü Komisyon'da ise, maliye ve iktisat sorunları, limanlar ve demiryolları gibi konular ele alınmıştır.[48]

Türk Cumhuriyeti'ni temsil eden TBMM'nin, Lozan'da en çok önem verdiği husus ise 'tam bağımsızlık ve Misaki Milli'dir. Misaki Milli ise, Kurtuluş Savaşı'nın amacını ve önemini belirleyen Amasya Tamimi, Erzurum ve Sivas Kongresi'nde esasları hazırlanmış prensiplerdir. Buna göre:

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi sırasında Osmanlı Devleti'nin elinde kalan her yerin Türkiye sınırları içinde kalması, Mütarekenin

---

[46] 2010 yılında Yunan Yüksek Mahkemesi, Yunan ordusunun Anadolu'da yenilgiye uğramasından sorumlu tutularak idam edilen 6 kişinin aklandığını açıklamıştır. http://www.sabah.com.tr/dunya/2010/10/21/1922de_kursuna_dizildiler_simdi_beraat_ettiler (06.07.2016)

[47] İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000, s. 93-94.

[48] Salâhi R. Sonyel, *Lozan'da Türk Diplomasisi*, Belleten Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1974, s. 56.

çizdiği sınırların dışında kalan yerlerdeki Osmanlı-İslam çoğunluğunun geleceğini kendisinin belirlemesi, işgal edilen ve nüfusun çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu yerlerin milli sınırlara dahil edilmesi, esaret altında kalan Türklere azınlık haklarının sağlanması, Türk Devleti'nin siyasi, iktisadi, mali ve diğer alanlarda bağımsızlığının temin edilmesi amaçlanmıştır.[49]

Türk Heyeti, Misaki Milli kararları doğrultusunda Lozan Antlaşması'na imza atmıştır. Lozan Antlaşması'yla birlikte Türk-Yunan ilişkileri barış dönemine girmiş, mevcut sorunlar Lozan Antlaşması'yla çözümlenmeye çalışılmıştır. İlk olarak, asker ve sivil esirlerin değişimi kabul edilmiş, Türkiye ve Yunanistan arasındaki sınır Meriç nehri olarak belirlenmiş, Bozcaada, İmroz ve Oniki Ada dışında bulunan Doğu Ege Adalar'ı 'silahsızlandırılmak' koşulu ile Yunanistan'a bırakılmış, mübadele konusu ise Lozan Antlaşması kapsamına alınmıştır.[50]

Sonuç olarak, Lozan Antlaşması Türk ve Yunan tarafı için bir dönüm noktası olmuştur. Bu dönemden sonra iki taraf, aralarındaki sorunları Lozan'da imzalanan kararlar doğrultusunda çözmeye çalışmıştır.

1.3.3 1923 Türk- Yunan Nüfus Mübadelesi

Birinci Dünya Savaşı sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan arasındaki anlaşmazlıklardan birisi de Mübadele Sorunu'dur. Lozan Görüşmelerinde ele alınan sorunlar arasında yer alan mübadele uzun yıllar iki ülke arasında tartışılan bir konu olmuştur.

---

[49] Rahmi Doğanay, *"Misaki Milli'ye göre Lozan"*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 11 Sayı:2, Elazığ,2001, s. 283.
[50] Hakan Uzun, *a.g.m.,* s. 41.

Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla Balkanlar'da bulunan milletler Batılı devletlerin kışkırtmalarıyla bağımsızlık hareketlerine girişmiştir. Yukarıda incelediğimiz gibi bu milletlerden ilk bağımsızlığını kazanan Yunanlılar olmuştur.

Mübadele, kelime anlamı olarak ''başkasının yerine getirilme'' anlamına gelse de, bu fikir Balkan Savaşları sonrasında ortaya çıkmıştır. Yaşanan iki Balkan Savaşı sonrasında, Osmanlı Devleti, topraklarının %80'ne yakınını, toplam nüfusunun da yaklaşık % 16'sını kaybetmiştir.[51] 1877-1878 yıllarında Balkanlar'da 800.000 kişi göç ederken, 1878- 1914 yılları arasında bu rakam 2.200.000'ye kadar çıkmıştır.[52]

Balkanlar'da yaşanan gelişmeler ile birlikte Türk-Yunan çekişmesinin etkisi büyük bir göç sorununu ortaya çıkarmıştır. 1919 yılından itibaren Türkiye bu soruna çözüm aramaya çalışmış, Yunanistan ise, Anadolu'dan gelecek Yunan nüfusuna yer açmak için mümkün olduğunca Müslüman azınlığı göndermek istemiş, diğer yandan İstanbul'dan gelebilme ihtimali bulunan zengin Rum nüfusunun yaratacağı ekonomik, siyasal, sosyal karmaşayı engellemek için Yunanlıların kültürel ideolojik merkezi olan İstanbul ile bağları koparmak istememiştir.[53]

Lozan Barış Konferansı'nda geçen görüşmelerde Türk topraklarında yaşayan Rumlar Yunanistan'a, Yunanistan topraklarında yaşayan Türkler ise Türkiye topraklarına göç ettirilecekti. Aynı şekilde Rumlar'ın malları Türklere, Türklerin malları ise Yunanlılara kalacaktı.[54] Yapılan görüşmeler sonucunda Lozan'da Türkiye'de yaşayan Rumlar'la, Yunanistan'da yaşayan Türkler'in değişimi konusunda anlaşmaya varılmış ancak 30 Ağustos 1918'den önce İstanbul'a yerleşen Rumların İstanbul'da kalması, Yunanistan'da bulunan Batı Trakya Türklerinin de

---

[51] Ahmet Halaçoğlu, *Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913),* TTK Yayınları, Ankara 1995, s. 26.
[52] Kemal H. Karpat, *Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 2002, s. 129.
[53] Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I*, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 330.
[54] Nuran Yıldız, Emel Yıldız, ''Mübadele Meselesi ve Cumhuriyet Dönemi Tarımsal Kalkınma Politikası'', *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran 2012, Cilt 14, Sayı 1, s. 351.

değişimin dışında tutulması ibaresi anlaşmada yer almıştır. Böylelikle yaklaşık 110.000 Ortodoks Rum'un İstanbul'da, 120.000 civarında da Müslüman Türk'ün de Batı Trakya'da yaşamaya devam etmelerine izin verilmiştir.[55]

İki ülke arasında oluşturulan Muhtelit Mübadele Komisyonu'nun, çalışmalara başlamasından sonra *"yerleşik"* yani *"ètable"* kelimesinin kapsamı konusunda anlaşmazlık çıkmıştır. Konunun Milletler cemiyetine taşınması ile iki ülke arasındaki ilişkiler gerginleşmiştir. Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerinin mallarına el koyması ve bu malları Türkiye'den gelen Yunanlılara vermesi, Türkiye'nin de karşılık olarak İstanbul'daki Rumların mallarına el koymasıyla gerginlik iyice artmıştır. Sorunun büyümesi üzerine iki tarafta çözümü siyasi yollardan halletmeye çalışmış, 1 Aralık 1926'da Atina Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmayla Ahali sorunu çözümlenmiş ancak yine bir takım anlaşmazlıklar çıkınca ilişkiler yeniden gerginleşmeye başlamıştır. İlişkilerin gerginleşmesi yeniden bir savaş çıkma olasılığını ortaya çıkarınca, Venizelos Türk –Yunan Savaşı'nın vereceği ekonomik ve siyasal zararı göz önünde bulundurarak yumuşama yoluna gitmiştir.[56]

Yumuşama ortamına Türkiye'nin de kayıtsız kalmaması ile 10 Haziran 1926'da imzalanacak yeni bir antlaşmanın önü açılmıştır. Bu antlaşma ile doğum yerleri, yerleşme tarihleri ne olursa olsun Batı Trakya Türkleri ile İstanbul Rumlarının tamamı *"ètable"* yani yerleşmiş kapsamına alınmıştır. Her iki ülke azınlıkların malları konusunda da yeni düzenlemelere gitmiştir. Yaşanan yumuşama ortamı Türkiye'nin daveti üzerine Venizolos'un ziyaretiyle daha da pekiştirilmiş, Türk-Yunan dostluğu 30 Haziran 1930 yılında yapılan "Dostluk, Uzlaşma ve

---

[55] Ali Hüseyinoğlu, *The New Development of Minority Education at the South easternmost Corner of the EU: The Case of Muslim Turks in Western Thrace, Greece,* (University of Sussex, International Relations Department, Degree of Doctor Philosopy Thesis), Sussex 2012, s. 52.

[56] Melek Fırat, *"1919-1923 Yunanistan'la İlişkiler", Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar,* ed. Baskın Oran, Cilt I, I. Baskı, iletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 344.

Hakemlik, Tarafsızlık Anlaşmaları", "Deniz Kuvvetlerinin Sınırlanması Hakkında Protokol" ve "İkamet, Ticaret, Seyrüsefain Sözleşmeleri" ile başlamıştır.[57]

1.3.4 Balkan Antantı'nın İmzalanması

1933 yılında Alman Nazi Partisi'nin iktidara gelmesi, İtalya'nın da Musolloni liderliğinde Balkanlar'da revizyonist adımlar atmak istemesi Balkan coğrafyasında ve Avrupa'da tedirginlik yaratmıştır.[58] Yaşanan gelişmeler Balkan Antantı'nı oluşturan ülkelerin yakınlaşmasında çok etkili olmuştur.

Türkiye ve Yunanistan, bu dönemde ilişkileri biraz daha ileriye götürmek istemiştir. Özellikle, 1930 yılında Ankara Antlaşması imzalandıktan sonra Yunan Başbakanı Venizelos Ankara'ya ziyarette bulunmuştur. Ankara ziyaretinde Türk ve Yunan tarafı, askeri, siyasi ve ekonomik alanda üç anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşmalar, ilişkileri ileri düzeye çekerken, Venizelos ve Atatürk karşılıklı açıklamalarda bulunarak barıştan yana olduklarını dile getirmişlerdir.[59]

Yunanistan barışçıl politikasını devam ettirkirken, Venizeloz 1933 yılında iktidarı kaybetmiştir. Yaşanan iktidar değişikliği Türk-Yunan ilişkilerini olumsuz yönde etkilememiştir. Venizelos, kendi partisinin muhalefet konumunda bulunmasına rağmen Türkiye ile ilişkilere önem göstermiştir. Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk tarafından kabul edilen Venizelos, yaklaşık iki saat boyunca Türk-Yunan Barışı ve Balkan Antantı konusunda Atatürk ile görüşmüştür. Bu görüşme sonrası kendisinin Atatürk'ü Balkan Antantı'ın mimarı olarak gördüğünü

[57] Baskın Oran, *a.g.e.,* s. 345-349.
[58] Özer Sükan, *21. Yüzyıl Başlarında Balkanlar ve Türkiye*, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul 2001, s. 186.
[59] İsmail Soysal, *a.g.e.,* s. 399-404.

dile getirmiş, Balkan Antantı'nın imzalanması için görüşmeler yoğun şekilde devam ederken de Mustafa Kemal Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne aday göstermiştir.[60]

Sonuç olarak, Avrupa ve Balkanlar'da yaşanan gelişmeler Türk-Yunan çıkarlarını ortak noktada buluşturmuştur. Bu da iki ülkeyi siyasi yönden yakınlaştırarak ilişkiler dostluk odaklı gelişmeye başlamıştır. Yapılan siyasi ve ekonomik anlaşmalar sonrası Balkan Antant'ı 9 Şubat 1934 yılında Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan arasında Atina'da imzalanmıştır.[61]

Orta Avrupa'daki gelişmelerle birlikte Balkanlar üzerinde Hitler Almanya'sının siyasi, ekonomik etkisinin hissedilmeye başlaması, baştan beri Balkan Antantı'na destek veren Yugoslavya Kral'ının Marsilya'da suikasta uğrayıp öldürülmesiyle Balkan Antantı zayıflamaya başlamıştır. Bu zayıflamaya karşın Ankara ve Atina uluslararası forumlarda olumlu tavır sergileyerek, birbirlerine destek vermeye devam etmişlerdir. 1919-1939 yılları arasındaki dönemde değişen dünya dengeleri, Hitler Almanya'sı ve Doğu Akdeniz'deki İtalyan tehditine karşı birbirleriyle olumlu ilişkiler kurarak destek olan Türkiye ve Yunanistan'a karşı hem Balkanlar'da hem de Doğu Akdeniz'de hiçbir güç saldırıda bulunamamıştır. Bunun temel sebeblerinden biri Türk-Yunan dostluğunun komşu ülkelere ve Balkanlar'a verdiği güvendir.

1.3.5 İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası Gelişmeler

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte zaten zayıflamış durumda bulunan Balkan Antantı dağılmış, Balkanlar'da var olan dengeler yerinden oynamıştır. İtalya ve Almanya'nın tehditi karşısında Yunanistan, dış politikada

[60] Enis Tulça, *Atatürk, Venizelos ve Bir Diplomat Enis Bey*, Simurg Yayınları, İstanbul 2003, s. 52.
[61] Fahir Armaoğlu, *a.g.e.,* s. 339.

İngiltere'ye önem verirken, savaş karşısında Türkiye'nin tutumu ise İngiliz, Fransız ittifakından yana olmuştur.[62]

İkinci Dünya Savaşı başladığında İtalya savaş dışı kalacağını açıklamış, ancak Almanya'nın kısa sürede Fransa karşısında galibiyet elde etmesi sonrasında İtalyanlar bahaneler üreterek Yunanistan'a saldırmıştır. Bu saldırının Yunanistan tarafından bertaraf edilmiş, Yunan ordusu Arnavutluk topraklarına kadar ilerlemiştir. İtalyanlar yaptığı harekâtla başarısız olunca, Almanya Meriç Harekâtını başlatarak Atina ve Mora'yı ele geçirmiştir. 1941 yılının Haziran ayında Girit'i de ele geçiren Almanlar, Yunanistan'ın tamamını işgal etmiştir.[63]

Alman işgali sırasında Yunan ekonomisi çok zor durumda kalmış, üretim her alanda durma noktasına gelmiştir. Mihver devletlerin ablukası altında bulunan Yunanistan, dışarıdan ihtiyaç duyulan buğday, pirinç gibi temel gıdaları getirtememiştir. Bunun sonucunda da ülkenin hemen hemen her kesimde tüberküloz hastalığı görülmeye başlamıştır. Yunanistan'ın yaşadığı bu kötü günlerde komşu ülke Türkiye her fırsatta Yunanistan'a yardım etmeye çalışmış, Kurtuluş adlı yardım gemisi 1941-1942 yılları arasında çeşitli gıda malzemelerini Yunanistan'a ulaştırmıştır.[64]

Yunanistan işgal altındayken, EAM-ELAS, EKKA ve EDAS gibi halk tarafından desteklenen direnişçi örgütler ortaya çıkmıştır.. İtalyanlar'ın savaşta saf dışı kalması, Almanya'nın bazı cephelerde kaybetmesiyle Yunanistan içerisinde güçlenen örgütler rekabet etmeye başlayarak birbirleriyle şiddetli çatışmalar yaşamıştır. 1942-1944 yılları arasında ise, sağ ve sol gruplar Almanlarla savaşmıştır. 1943 yılının sonunda, EDAS 5000 kişi ile Epiri, ELAS 20.000 bin kişiyle

---

[62] Murat Hatipoğlu, *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1997, s. 222.

[63] History of Learning Site, Fall in Crete, http://www.historylearningsite.co.uk/fall_of_crete.htm (07.06.2015)

[64] Murat Hatipoğlu, *Yakın Tarihte..., a.g.e,.* s. 252.

Yunanistan'ın kuzeyinin büyük bölümünü, ana şehirleri ve ana şehirleri birbirine bağlayan yolları, 1944 yılının Mart ayında ise EAM ülkenin bir çoğunu kontrol altına almıştır.[65]

Yunanistan'ın işgal edilmesi Almanlarla ittifak eden Bulgarları da harekete geçirmiştir. Bulgarlar, Batı Trakya bölgesinde Türklere ve Yunanlılara karşı saldırılarda bulunmuştur. Burada özellikle belirtilmesi gereken, Batı Trakya Türklerinin İtalyan saldırısı sırasında Yunan ordusuna katılması ve başarılar elde etmesidir. Gerek işgal yılları altında gerekse Yunan iç savaşı sırasında Batı Trakya Türkleri devlete karşı güçlerle işbirliği yoluna gitmemiştir. Türkler komünist çetelere karşı durmuş ve Atina'ya karşı güven kazanmışlardır.[66]

Yunanistan'da var olan iç karışıklık ABD ve İngiltere'yi tedirgin edince, kontrolün komünistlerin ele geçmesinden endişe eden ABD, 1947 yılında Amerikan Başkanı Truman'ın açıkladığı Truman Doktrini'nini Amerikan Kongresi onayına sunmuştur. Truman Doktrin'i, Yunanistan'a askeri ve ekonomik yardım içerirken, yardımın bir boyutu da Türkiye'yi kapsamıştır. Truman Doktrini'ne göre; Türkiye'nin askeri gücünün Sovyet tehditine karşı güçlendirilmesi, ekonomik paket ile Türkiye'nin gerilemesinin önlenmesi amaçlanmıştır.[67]

1950 yılına gelindiğinde Türkiye, Yunanistanla birlikte Batı Birliği dışında kalırsa Sovyetler için hedef olacağı tezini ortaya atmıştır. Bu gelişmelerin ardından 15 Mayıs 1951 tarihinde ABD, Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya üye olmalarını

---

[65] Richard C. Hall, *War İn The Balkans; An Encyclopedic History From The Fall Of The Ottoman Empire to The Breakup of Yugoslavia*, ABC-CLİO Press, California 2014. s. 129.
[66] Murat Hatipoğlu, *Yakın Tarihte..., a.g.e.,* s. 264.
[67] Hüseyin Bağcı, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar*, 2. Baskı, ODTÜ Geliştirme Vakfı, Ankara 2012, s. 7-8.

İngiltere ve Fransa'ya teklif etmiştir. İki ülkenin NATO'ya üyeliği ise, 18 Şubat 1952'de onaylanmıştır.[68]

Türkiye ve Yunanistan'ın NATO üyesi olması, diğer Balkan devletlerin de Sovyet etkisi altında bulunmaları Balkanlar'da bir güç boşluğu oluşturmuştur.[69] Bu güç boşluğunu dengelemek için, Türkiye ve Yunanistan karşılıklı ziyaretlerle ilişkileri güçlendirmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda 28 Nisan 1952 yılında Adnan Menderes Atina ziyaretinde bulunurken, Haziran ayında Yunan Kralı Paul Türkiye'yi ziyaret etmiştir.[70] Bu görüşmeler sonrası Yunanistan ve Türkiye, Yugoslavya'yı da yanına alarak 28 Şubat 1953 yılında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması'nı imzalamıştır. Türkiye'nin önderliğinde gerçekleştirilen bu yakınlaşma sonrasında Yugoslavya'nın Bled şehrinde Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında "Balkan Paktı" imzalanmıştır.[71]

1.4. 1990 Sonrası Türk Yunan İlişkilerine Bakış

Türkiye ve Yunanistan, Soğuk Savaş dönemi boyunca Soyvetlere karşı NATO ile birlikte aynı kutupta yer almasına rağmen Kıbrıs, Azınlıklar ve Ege Sorunları gibi sebeplerle sık sık karşı karşıya gelmiştir. İki ülke, 1990 yılında sona eren Soğuk Savaş dönemi ile beraber kendi ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek için güç odaklı siyasetlerine daha da etkin biçimde devam etmiştir.

1987 yılında Ege Denizi'nde yaşanan kıta sahanlığı krizi ile savaşın eşiğine gelen Türkiye ve Yunanistan, 1988 yılında Davos zirvesiyle başlayan ikili

---

[68] Greece & Turkey Enter the Alliance, http://www.jfcnaples.nato.int/page11702920.aspxn, (08.08.2015)
[69] Hüseyin Bağcı, *a.g.e.,* s. 51.
[70] Türkiye Cumhuriyeti Atina Büyükelçiliği, Bilgi Notları, Türkiye ve Yunanistan Arasında Karşılıklı Cumhurbaşkanı ve Başbakan Ziyaretleri, http://atina.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=142030, (09.08.2016)
[71] Mithat Atabay, *a.g.e.,* s. 199.

görüşmelerde ilişkileri düzeltmeye çalışsa da, AB'nin Türkiye'ye vermeyi planladığı 700 milyon dolarlık kredinin Yunanistan tarafından veto edilmesi ve 1993 yılında Andreas Papandreu'nun yeniden Başbakan olmasıyla 1980'lerdeki "Anti Türk" yaklaşımını devam ettirmesi Türk-Yunan ilişkilerin gidişatı açısından olumlu olmamıştır.[72]

1996 yılında seçimleri kazanan Simitis hükümeti, Yunanistan'da yeni bir vizyon yakalamaya çalışmıştır. Hükümet göreve gelir gelmez Türkiye ile ilişkilerde gerilimi azaltıp diyolog sürecini başlatmak istese de 1996 yılında Kardak Krizi patlak vermiştir. Bu gelişmeleri Kıbrısta yaşanan gerilimler, Türkiye'nin AB konusunda yaşadığı sıkıntılar, Gavdos Sorunu, Yunanistan'ın PKK Terör Örgütüne verdiği desteğin ortaya çıkması gibi olaylar Türk-Yunan İlişkilerinin en zor dönemlerinden birini geçirmesine sebep olmuştur.[73]

1990'lı yıllar Türk- Yunan ilişkilerine damgasına vuran bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Çalışmanın bu kısmında 1990 yılı sonrasında yaşanan önemli gelişmelerin yaşandığı olaylara göz atılacak, özellikle 1999 yılı sonrası 'Deprem Diplomasi' ile ilişkilerin yumuşama dönemine girişinden bahsedilecek akabinde 2000 yılı sonrası Türkiye ve Yunanistan ilişkileri incelenecektir.

1.4.1 Abdullah Öcalan'ın Yakalanması

1974 yılında Abdullah Öcalan tarafından kurulan PKK Terör Örgütü'nün amacı, Türkiye'nin güneydoğusu ile doğusu, Irak'ın kuzeyi, Suriye'nin kuzeydoğusu ve İran'ın kuzeybatısındaki bölgede bağımsız sosyalist bir Kürt devleti kurmaktı.

---

[72] Seda Çetinkaya, *Türk-Yunan ilişkileri ve 1999 Sonrası Yunanistan'ın AB Üyeliğine Bakışı*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitisü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksel Lisans Tezi), Sakarya 2011, s. 59.

[73] Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II*, 1980-2001, 14. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s. 464.

1998 yılında Yunanistan PKK için Lavrion Kampı'nı açarken, Türkiye'den kaçan terör örgütü PKK mensubu teröristler bu kampa sığınarak eğitimlerini burada almışlardır. 1982 yılında Yunan basın organlarında da geçen, PKK ve Ermeni terör örgütü mensuplarının da katıldığı toplantıda, Lavron Kampı'ndaki mültecilere eğitim ve barınma desteğinin yanısıra, teröristlerin Türkiye'ye yapacakları bütün eylemlerde, destek verileceği kararlaştırılmıştı. 30 Nisan 1995 tarihinde yayınlanan The Sunday Times gazetesi, Atina'da kurulan bir kampta, terör örgütü mensuplarının bomba eğitimi aldıkları ve Türkiye'ye geçerken de Rodos, Kos ve Meis adalarını kullandıklarını yazmıştı.[74]

Özellikle, 1990 sonrası dönemde, terör örgütü PKK'nın Türkiye içerisinde yaptığı eylemler büyük yankı uyandırmıştır. O dönemde örgütü Suriye'den yöneten Öcalan'ı yakalamak isteyen Türkiye, terör örgütü liderinin kendilerine iade edilmesi için Suriye'ye baskı yapmıştır. Bunun üzerine Suriye'de barınamayacağını anlayan Abdullah Öcalan bir kaçış macerasına girişmiştir.[75]

Abdullah Öcalan'ın bu kaçış macerası Kenya'da son bulmuş, yakalanan terör örgütü liderinin üzerinden Güney Rum Kesimi'ne ait bir pasaportun çıktığı açıklanmıştır.[76] Öcalan'ın yakalamasından 5 sene önce de, 1993 yılında PASOK milletvekilleri ile Atina Başpiskopos temsilcisi, Belçika'daki PKK oluşumunu ziyaret etmişler, BM'ye Türkiye'nin Kürt vatandaşların haklarını ihlal ettiği yönünde şikayette bulunmuşlardır.[77]

---

[74] Muharrem Bayraktar, *Batı Kanatları Altında PKK,* 1.Baskı, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2009, s. 181.

[75] Abdullah Öcalan, Pkk'nın Kurucu ve İlk Lideri, http://www.haberturk.com/tarihte-bugun/haber/953358-abdullah-ocalan, (16,05.2015)

[76] 'Öcalan Fallout Hits Greece', BBC News Europe, 18 Şubat 1999, http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/281322.stm. (16.05.2015)

[77] Cem Başar, *The Terrorism Dossier & Greece II*, 1. Baskı, International Affairs Agency, Lefkoşe 1996, s. 35-37.

Yunanistan'ın teröre verdiği desteğin ispatlanmasıyla beraber Türkiye boş durmamış Yunanistan'ı "Terörist Ülkeler Listesine" aldırmak için diplomatik girişimler başlatmıştır. Türkiye, Ankara'da bulunan bütün büyükelçiliklere Yunanistan'ın teröre destek veren faaliyetlerini içeren dosyalar göndermiştir. Atina bu yaşananlar karşısında Türkiye ile ilişkilerini yumuşatmak zorunda kalmıştır. Bu çerçevede Theodoros Pangalos'un Dışişleri Bakanlığı'ndan alınıp yerine ilişkilere daha ılımlı yaklaşan Georgios Papandreou'nun getirilmesi Yunan cephesinde Türkiye politikasında değişimi gösteren ve iki ülke arasında yumuşamaya yol açan bir gelişme olarak kayda geçmiştir.[78]

1.4.2 Yumuşama Dönemi

Türk-Yunan ilişkilerinde 1999 yılı ayrı bir öneme sahiptir. Yukarıda incelediğimiz gibi 1920'li yıllardan bu döneme kadar ilişkiler inişli çıkışlı olmasının yanında genelde gergin geçmiştir. Özellikle, Öcalan'ın yakalanmasından sonra Yunanistan zor durumda kalmış, Türkiye'ye karşı yumuşak bir tavır sergilemeye başlamıştır. 1999 yılında Türkiye'de yaşanan Marmara Depremi sonrası Yunan halkının yardım seferberliğine girişmesi, aynı yılın Ekim ayında Atina'da yaşanan deprem sonrası Türkiye halkının destek ve yardımları, Türk-Yunan ilişkileri açısından yumuşama dönemine giriş noktası olarak gösterilebilir.[79]

"Deprem Diplomasisi" ile beraber diğer gelişmelerin de iki ülke arasında yaşanan yumuşamayı ön plana çıkardığı söylenebilir. Türkiye'nin 1999 yılında AB aday üyelik statüsüne geçmesi için Helsinki Zirvesi'nde Yunanistan'ın vetosunun

---

[78] Melek Fırat, "Helsinki Zirvesinden Günümüze AB-Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:4, No:1, s. 53.

[79] T.C Başbakanlık Basın ve Enfermasyon Genel Müdürlüğü, Ankara ile Atina Arasındaki Yumuşama Bir Avrupa Projesi, http://www.byegm.gov.tr/turkce/haber/ankara-ile-atina-arasindaki-yumusama-bir-avrupa-projesi...-yunanlilar-ve-tu/50174, (16.05.2015)

kaldırmasına ihtiyaç duyması Türk tarafının söylemlerinde yumuşamaya giden bir üslup kullanmasına sebep olmuştur.[80]

Son yıllarda Türkiye ve Yunanistan, ekonomi, enerji, turizm alanlarında karşılıklı işbirliği yolunu tercih etmiştir. 1999 yılı sonrasında Deprem Diplomasisinin etkisi ve ilişkilerin normalleşmesi yolunda 2000 yılında imzalanan 'Ekonomik İş Birliği Antlaşması'yla karma bir ekonomik komisyon kurulmuş, siyasi girişimlerle desteklenen bu oluşumun etkisiyle 1999 yılında 750 milyon dolar olan ticaret hacmi 3.5 milyar dolara yükselmiştir. Yunanistan'ın, Türkiye'ye yatırımı bu dönemde 106 kat artış göstererek Yunan bankaları Türkiye'ye girmiş, Türk bankası olan T.C Ziraat Bankası da İskeçe, Gümülcine ve Atina'da şubeler açmıştır. 2007 yılında Türkiye ve Yunanistan Karacabey- Gümülcine doğalgaz boru hattını faaliyete sokarak enerji alanında da yatırımlara imza atmışlardır. İki ülke için önemli bir yere sahip olan turizm konusunda yapılan girişimler sonucunda Yunanlıların İstanbul'a, Türklerin de 2010 yılında yapılan vize muafiyeti sayesinde Ege Adaları'na ziyaretleri artış göstermiştir. Yunanistan'ın yaşadığı ekonomik kriz sırasında Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı kamu ve özel sektöre verdiği teşviklerle Yunanistan'da turizmin ivme kazanması için çaba göstermiştir.[81]

Türkiye ve Yunanistan arasındaki ekonomik ilişkilerin seyri 2009 yılında kurulan Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi'yle (YDİK) ile daha da yükselmiştir. 2010 yılında ilk toplantısını gerçekleştiren YDİK'te varılan ortak mutabakatla iki ülke arasında karşılıklı güven ve yakınlığın pekiştirildiği tescillenmiştir. 8 Mart 2016 tarihinde, 95 yıl sonra Yunanlı bir Başbakan İzmir'e gelerek 10 Bakanıyla birlikte YDİK toplantısına katılmıştır. Yeni dönemde Yunan hükümeti İzmir-Selanik hattını

---

[80] Murat Erdoğan, Hüseyin Bağcı, Seda Kundakçı, *Relations between Turkey and Greece and "Europeanization": a survey based on offical records of Turkish Grand National Assembly : 1994-2006,* TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2008, s. 82.

[81] Atilla Sandıklı, Erdem Kaya, Teoriler Işığında Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunu, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-130-20140319111sandikli_kaya2.pdf, (26.05.16), s. 231-232.

güçlendirmek için havadan ulaşımın sağlandığı gibi denizden ulaşımın da akıcı hale getirilerek turizmin canlandırılmasını hedeflemiştir.[82]

Yumuşama döneminin bir diğer etkisi de iki ülke arasında Ege Sorunları ve diğer sorunların çözümlenmesi için gerçekleştirilen İstikşafi Görüşmeler'inin başlamasıdır. En son Türkiye ile Yunanistan arasında sürdürülen görüşmeler çerçevesinde Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Yunanistan'ın 'Kathemirini' gazetesine verdiği mülakatta, Türk-Yunan ilişkilerinin günümüz boyutunu değerlendirirken, son dönemde artık iki ülke arasında oluşan rekabetten çok ikili ilişkileri avantaja çevirecek diyalog ortamından bahsetmiştir. Kıbrıs Sorunu, Ege Sorunu ve Azınlık Sorunları'nın karşılıklı diyalog ve işbirliğiyle çözülebileceği inancını yenileyen Davutoğlu, Yunanistan'ın ekonomik krize girdiği son 2 yılda Türkiye'nin bu krizden yararlanmak yerine yardımcı olduğunu bununda Yunan kamuoyu tarafından bilindiğini dile getirmiştir.[83]

Türkiye kamuoyu gündeminde son dönemlerde, Türkiye'nin 2003 yılından itibaren Ege Denizi'ndeki bazı ada, adacık ve kayalıkların başka bir ülkenin egemenliğine verildiği konusunda haberler çıkması üzerine, Türk Dışişleri Bakanlığı açıklama yapma gereği duymuştur. Yapılan açıklamada, komşu Yunanistan'la Ege Sorunları konusunda anlaşmazlıklar olduğu ancak son 13 yıldır ada, adacık ve kayalıkların durumu konusunda bir değişiklik olmadığı, Ege Sorunları'nın mevcut diyalog kanallarıyla Yunanistan ile ele alındığı vurgusu yapılmıştır.[84]

---

[82] İzmir'e 95 yıl sonra ilk kez bir Yunanistan Başbakanı geldi, http://www.milliyet.com.tr/izmir-e-95-yil-sonra-ilk-kez-bir/siyaset/detay/2206532/default.htm, (26.05.2016)

[83] Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Atina Büyükelçiliği, Konuşma Metinleri, Sayın Bakanımızın Kathimerini Gazetesine Mülakatı), http://atina.be.mfa.gov.tr/ShowSpeech.aspx?ID=3690 (06.05.2016)

[84] Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 1 Ekim 2016, Ege'deki Bazı Ada Ve/Veya Adacıklara Dair İddia Ve Haberler Hk., http://www.mfa.gov.tr/no_-242-_ege_deki-bazi-ada-ve_veya-adaciklara-dair--iddia-ve-haberler-hk__.tr.mfa, (7.10.2016)

1.5 1923-1999 Türk- Yunan İlişkileri'ndeki Temel Sorunlar

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması, Birinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası ilişkilerde değişen dengeler ve gelişmeler, Türk-Yunan ilişkilerinde yeni sorunları da beraberinde getirmiştir. 1923 yılı sonrası dönemde Türk-Yunan İlişkilerinde var olan sorunları üç başlıkta temellendirebiliriz. Bunlar Azınlık Sorunları, Kıbrıs Sorunu ve Ege Sorunları'dır

Lozan Antlaşması'ndan günümüze kadar iki ülke ilişkilerinin gündeminde sıkça yer eden, ilişkilerin seyrine göre değişim gösteren politikaların odak noktası haline gelen Azınlıklar Sorunu bu bölümde ayrı bir başlık altında incelenecektir. Patrikhane meselesi, Batı Trakya Türkleri ve Türkiye'deki Rumlar'ın durumlarını kapsayan Azınlıklar Sorunu, bu bölümde tarihsel bir perspektifte ele alınarak Türk-Yunan ilişkilerine ışık tutulmaya çalışılacaktır. Özellikle, Batı Trakya Türkleri ve Türkiye'deki Rumlar'ın durumlarının incelenmesi Azınlıklar Sorunu'nun anlaşılması açısından çok önemlidir.

Türk-Yunan ilişkilerini 1955 yılı sonrasında gerginleştiren, iki ülke arasında 1930'lu yıllardan sonra gelişen dostluk ve güven ortamını yok edip, 1974 yılında Türkiye'nin Kıbrıs'a yaptığı askeri harekatla ilişkileri durma noktasına getiren, o günden bugüne çözümlenmeyi bekleyen bir diğer sorun ise Kıbrıs Sorunu'dur. Kıbrıs Sorunu da Azınlık Sorunu gibi ilişkilerin seyrine göre değişim gösteren politikaların merkezinde olmuştur.

Çalışmanın bu kısmında, Türk-Yunan ilişkilerinde Ege sorunu hariç, önemli iki konu olan Azınlıklar ve Kıbrıs Sorunu irdelenecektir. Ege Sorunları bundan sonraki kısımda derinlemesine ele alınacaktır.

1.5.1 Azınlıklar

1789 Fransız İhtilaline kadar 'azınlık' kavramı inanç gruplarını ifade ederken, 19. Yüzyıl ile beraber bu kavram ırk, dil ve milliyet kavramlarıyla tanımlanmaya başlamıştır.[85] Yukarıda Mübadele Sorunu'nda da belirtildiği gibi, yaşanan iki Balkan Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti topraklarının %80'ine yakınını, toplam nüfusunun da yaklaşık %16'sını kaybetmiştir. Savaş sonrası yaklaşık 800.000 insan ise göç etmek zorunda kalmıştır.

Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde azınlık denilince, yukarıda mübadale konusunda bahsettiğimiz gibi Batı Trakya Türkleri ile İstanbul Rumları akla gelmektedir. Çalışmanın bu bölümünde, Lozan'dan bu yana Türk-Yunan ilişkilerinde önemli yere sahip olan Batı Trakya Türk Azınlığı ile İstanbul Rum Azınlığı ile ilgili temel konular incelenecektir.

1.5.2 Batı Trakya Türk Azınlığı

''Türkiye ile Yunanistan arasındaki tek sorun Batı Trakya değildir. Ancak bu sorun iyi çözülürse, bütün öbür sorunlarla birlikte yaşamayı sağlayabilir ve barışçıl bir ortam yaratabilir.''[86]

Batı Trakya, Yunanistan'ın kuzey doğusunda yer alırken, Gümülcine, İskeçe ve Dedeağaç şehirlerinden oluşmaktadır. Yunanistan'ın toplam nüfusu 11 milyon iken, Batı Trakya'da var olan Müslüman Türk nüfusu 140,000-150.000 civarındadır.

---

[85] Ali Hüseyinoğlu, a.g.e, s. 47.
[86] Mümtaz Soysal, *Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Konferans Yayınları, 1. Baskı, BTAYTD Yayınları, Gümülcine 2007, s. 94.

Lozan Antlaşması'ndan bu yana Batı Trakya Türkleri Yunanistan'ın tanıdığı tek resmi azınlıktır.[87]

Batı Trakya Türk Azınlığı'nın hakları Yunanistan sınırları içerisinde Yunanistan'ın da dahil olduğu ikili ve uluslararası antlaşmalarla güvence altına alınmıştır. 1923 Lozan Barış Antlaşması'nda "Türk ve Rum Ahalisinin Mübadelesi'ne Dair Sözleşme ve Protokol" başlığı altında imzalanan maddelere göre, ''Türkiye'de yaşayan Rumlar ile Yunanistan'da yaşayan Müslüman Türklerin yer değiştirmesi ancak 30 Ekim 1918'den önce İstanbul Belediyesi sınırları içerisinde yerleşmiş Rumlarla, Batı Trakya Türkleri'nin değişim dışında tutulması öngörülmüştür.''[88] Yapılan diğer anlaşmalar ise, Lozan Antlaşması'nı baz alarak imzalanmıştır.

Yunanistan ve Türkiye'de yaşayan azınlıkların durumları göz önüne alındığında, iki azınlığın hakları 1923'de imzalanan Lozan Antlaşması'nın 37-45. Madde'leriyle garanti altına alınmıştır.[89] Ancak Yunanistan ve Türkiye, karşılıklı olarak ve ilişkilerin boyutuna göre azınlıklar üzerinde baskılarını arttırmış ya da azaltmışlardır.

1950'li yılların ortasına kadar sorunsuz geçen ilişkiler, Kıbrıs'ta Türklere karşı saldırıların başlaması ve Selanik'teki Türk Başkonsolosluğu'na bomba atılmasından dolayı gerilmiş, bazı Türk fanatikler 1955 yılında İstanbul ve İzmir'deki

---

[87] Ali Hüseyinoğlu, *Türk Yunan Nufüs Mübadalesi'nin ''Kalanlar'' ''Bırakılanlar'' Boyutu: Yunanistan'daki Batı Trakya Türkleri ve Geçmişten Günümüze Azınlık Eğitimi,* 6-7 Uluslararası Mübadale ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongesi Bildirileri Samsun-Türkiye, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları Serisi:9, s. 240.

[88] Ali Chousein, *Continuities And Changes İn The Minority Police of Greece: The Case Of Western Thrace,* (Middle East Technical Universty, Department of International Relations, The Dagree of Master of Science) Ankara 2005, s. 52.

[89] Herkül Milas, *Türk-Yunan İlişkilerine Bir Önsöz*, 1.Baskı, Kavram Yayınları, 1989 İstanbuli s. 149.

Rumlara saldırmıştır.[90] Yunanistan, 20 Eylül 1955'te çıkardığı Vatandaşlık Kanunu'nun 19.Maddesi ile Yunan asıllı olmayanların dışarı seyahati halinde vatandaşlıktan çıkarılacağı kararını almıştır. 1960'lı yıllarla birlikte, Türklerin mülkiyet hakları kısıtlanmış, topraklarını sadece Yunanlılara satma şartı getirilmiş, çiftçilikle geçinen Türklere otomobil ve traktör ehliyeti almalarında zorluk çıkarılmış, kamulaştırma ve askeri bölge ilanlarıyla bazı topraklar Türklerin elinden alınmıştır.[91]

Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesi sonrasında da Türk azınlığına verilmeyen haklar, devlet destekli yapılanmalar tarafından çeşitli saldırılara maruz kalmış, Türklere ait mal ve mülkler tahrip edilmiştir. 1974 yılında askeri cunta yerini Karamanlis hükümetine bırakınca Yunanistan'a yeniden demokrasi gelmiş ve yeni anayasa oluşturulmuştur. Karamanlis askeri cunta yönetiminde yapılan uygulamaların bir çoğunu iptal etse de Batı Trakya Türklerini ilgilendiren baskıcı uygulamalar artarak devam ederek devlet, cemaat mallarının idaresine daha çok müdahale etmeye başlamıştır. 1980 yılında çıkarılan "Müslüman Azınlığın Vakıfları ve Onların Mal Varlıklarının Yönetim ve İşletilmesi" başlığını taşıyan 1091 sayılı kanun ile vakıfların ekonomik ve idari yetkileri kısıtlanmıştır.[92]

1950-1955 yılları arasında yaşanan Altın Yıllar, 6-7 Eylül olaylarına kadar Türkiye Yunanistan ilişkilerinde pozitif ve verimli gelişmeleri beraberinde getirmiştir. 1951 yılında, iki ülke arasında imzalanan Kültür Anlaşması ve Yunanistan'ın da çabalarıyla karşılıklı olarak eğitim alanında adımlar atılmıştır. Bu Anlaşma sayesinde akademisyen değişimlerinin desteklenmesi, kültürel ve bilimsel

---

[90] Hüseyin Özkan, Feyyaz Sağlam, *II.Uluslararası Batı Trakya Türkleri Araştırmaları Kongresi*, Batı Trakya Türkleri Araştırma Merkezi Yayınları, Münih 2007, s. 90.
[91] Mithat Atabay, *a.g.e.,* s. 227.
[92] Ayşe Nükhet Adıyeke, *Yunanistan Sınırları İçinde Müslüman Cemaat Örgütlenmeleri: "Cemaat-ı İslamiyeler"*, 1913-1998, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi, Ankara 2001, s. 33.

projelerin teşviki, kitap değişimlerinin sağlanması gibi konularda ilerleme kaydedilmiştir.[93]

1980 yılında, Yunan Parlamentosu'ndan çıkan bir yasayla Batı Trakya azınlığı vakıfları ve servetlerinin idare ve işletmesine ilişkin idare ve yetki müftülüğün elinden alınarak valiliklerin eline bırakılmıştır. Batı Trakya Türklerinin tepkileri üzerine bu karar 1989 yılına kadar yürürlüğe konulamamış, 1996 yılında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle valilere geçen yetkiler Bölge Genel Sekreteri'ne devredilmiştir.[94]

1981 yılında, PASOK Hükümeti'nin iktidara gelmesi ve Yunanistan'ın AT'ye üye olmasıyla, azınlıklar konusu Avrupa standartları ve denetimi altına girmiş ancak PASOK sosyalist yapıda bir parti olmasına rağmen Batı Trakya Türkleri konusunda herhangi bir yumuşaya gitmemiştir. Batı Trakya Türklerinin isteklerine rağmen Davos'ta "Türk Azınlığı" konusu gündeme alınmamıştır. 1980'li yıllarda Batı Trakya Türklerinin lideri Sadık Ahmet ile güçlenen Batı Trakya Türklerinin hareketi, 1990'lı yıllarda Türk kamuoyunun daha fazla dikkatini çekmiştir.[95]

Yunanistan, 1984 yılında Ortaokul-lise mezuniyet sınavlarının Yunanca yapılması talimatını vermiş, 1995'te yapılan bir düzenlemeyle Türkçe ders sayısını azaltmıştır. 1999 yılına gelindiğinde ise, Avrupa Konseyi ve Avrupa baskısı sonucu Yunanistan, Yunanca'yı Türklerin ikinci dili olarak kabul ederek Türk öğrenciler için %0.5'lik kontenjan ayırmıştır.[96]

---

[93] Ali Hüseyinoğlu, *The New Development of Minority Education…a.ge*, s. 159-160.
[94] Batı Trakya Online, Batı Trakya Türkleri Resmi Sitesi, Türk'ün Yunan ile imtihanı, http://www.batitrakya.org/kose-yazilari/ayhan-demir/turkun-yunan-ile-imtihani.html
[95] Baskın Oran, Türk Dış Politikası Cilt 2…, s. 117.
[96] Halis Ayhan, "Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuki ve Siyasi Sorunlarının Asimilasyon Politikası Çerçevesinde Tahlili", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 42. Sayı Kütahya 2014, s.177.

1990 yılında yapılan seçimlerde Batı Trakya Türk azınlığından Dr. Sadık Ahmet Gümülcine'den, Ahmet Faikoğlu'da İskeçe'den bağımsız milletvekili seçilmiştir. Ancak Yunan Parlamentosu seçimlerden hemen sonra seçim yasasında değişiklik yaparak bağımsız adayların seçilme barajını %3 yapmıştır. Değişen yasayla 1993 yılı erken genel seçimlerinde Ahmet Faikoğlu ve Dr. Sadık Ahmet milletvekili seçilememiştir.[97]

Yukarıda da anlatıldığı üzere 1980 sonrası dönemde, Batı Trakya Azınlığı Yunanistan tarafından sert yaptırımlara maruz kalmış, bu baskıcı muamele siyasi, iktisadi, sosyolojik olarak her alanda kendisini göstermiştir. Özellikle Papandreu'nun siyasi alandaki etkisinin azalmasından sonra Yunanistan, bir takım yeniliklere giderek Batı Trakya siyasetinde yumuşama yolunu seçmiştir.[98] 1990'lı yıllarda, Batı Trakya sorunu Türk-Yunan ilişkilerinden daha çok Avrupa gündemine oturmuştur. Başta AB olmak üzere, Yunanistan çeşitli platformlarda Batı Trakya Türkleri politikası yüzünden eleştirilere maruz kalmış ve yargılanmıştır.[99]

1990'lı yıllarda Yunanistan'ın Batı Trakya Türkleri üzerindeki politikası değişikliğe uğramıştır. Özellikle 1991 yılından sonra değişime uğrayan azınlık politikası sayesinde Türkler 1980 yılların baskıcı tutumuna nazaran biraz olsun rahatlamıştır. Yunan hükümeti Batı Trakya'daki yaşam koşullarını daha da iyiye getirmeyi hedeflemiştir. 1991 yılındaki bu değişen politika Batı Trakya için önemli bir nokta olsa da yine de istenilen düzeyde tam etkili olamamıştır. Mal edinemeyen Türkler 1991 yılından itibaren mal edinmeye başlamıştır. Mallarını rahatça satma hakkı eden Türkler aynı zamanda araba ve traktör sahibi olma haklarına da kavuşmuşlardır. Ayrıca, 1991 yılı öncesinde evlerini bile tamir edemeyen Türkler, evlerini tamir etmeye ve yeni evler inşa etmeye başlamıştır. Yapılan iyileştirmeler

---

[97] EK-8 Batı Trakya Raporları, http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/kr_19BatiTrakya.pdf, (10.10.2015)
[98] Ailin İsmail, *Yunanistan'da Azınlık Hakları: Batı Trakya Türk Azınlığı Örneği,* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2012, s. 85.
[99] Baskın Oran, Türk Dış Politikası Cilt II…, s. 445.

sayesinde Batı Trakya'dan yapılan göçlerde azalmaya başlamıştır. 1955 yılında yürürlüğe giren Vatandaşlıktan Çıkarma Yasası da bu dönemde özellikle AB'nin etkisiyle yürürlükten kaldırılmıştır.[100] Fakat azınlık hakları ihlallerinin büyük bir kısmı günümüzde devam etmektedir. Müftü seçememe, Türk derneklerinin kapalı olması gibi engeller Batı Trakya Türk azınlığı için halen daha çözümlenmeyi beklemektedir.

1.5.3 İstanbul Rumları

Yukarıda anlatıldığı gibi, Türklerin İstanbul'u almalarından sonra 1821 yılında başlayan Yunan İsyanı'na kadar Rumlar devlet içinde önemli konumlarını korumuştur. Bu zamandan sonra Rumlar gözden düşmüş, yerlerine Ermeniler 'sadık millet' olarak daha çok kendini göstermeye başlamıştır. 30 Ocak 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması'yla *"ètable"* olarak yaşadıkları yerde kalmaları kesinleşen Rumlar, aynı zamanda Patrikhane'nin Fener'de kalması içinde bir gerekçe oluşturmuşlardır.[101]

Venizelos'un Türkiye ziyareti sırasında yapılan anlaşmalar ve ikili ilişkilerdeki dostluk havası azınlığın statüsünü savaş sonrası daha da rahat kılmıştır. 1930'lu yıllarda ekonomik ve dilsel baskılar olmasına rağmen Rumlar kültürel zenginliğe sahip, gelişmiş, refah seviyesi yüksek bir azınlık portresi çizmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin savaş dışında kalıp denge politikası izlemesi azınlıkların durumunu etkilemiştir. Bu dönemde Rum azınlık için iki önemli olay gerçekleşmiştir. Bunlardan bir tanesi azınlıkların özel birliklerle askere alınmaları ve 1942 yılına damgasını vuran ''Varlık vergisi''dir.[102]

---

[100] Ali Chousein, *Continuities And Changes...,* s. 121-124.
[101] Samim Akgönül, *a.g.e.,* s. 50.
[102] Samim Akgönül, *a.g.e.,* s. 50.

Yunanistan, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Kıbrıs konusunu uluslararası platformlara taşımış ve Kıbrıs'ın kendisine bağlanması istemiyle aktif bir politika izlemeye başlamıştır. 24 Eylül 1954 tarihinde İngiltere delegesinin itirazına rağmen Kıbrıs konusunda AT'ye başvuran Yunanistan, 1958 yılına kadar beş başvuru daha yapmış ancak istediğine ulaşamamıştır. Yaşanan siyasi sürecin sonuçsuz kalması Kıbrıs'ta şiddet eylemlerini arttırmıştır. Kıbrıslı Rumların Türklere karşı başlattığı şiddet kamuoyunda yankı bulunca yaşananlar karşısında Türkiye konuya kayıtsız kalamamıştır. Olayların bir krize döneceğini sezen İngiltere, Türkiye'yi Londra Konferansı'na davet etmiştir.[103]

Yukarıda Batı Trakya Türkleri konusunu incelerken de bahsettiğimiz, Selanik'te Atatürk'ün evine bomba atılması olayından sonra Türkiye'de basının yaşananlara geniş yer vermesi sonucu, 6 Eylül akşamı İstanbul'da toplanan heyecanlı kalabalık Rumlara ait dükkan, ev ve kiliseleri tahrip etmiş, olaylar sırasında Rum gazetelerinden Embros, Apoyevmatini ve Tahidromos saldırılara maruz kalmıştır. Rum nüfusun az bulunduğu İzmir ve Ankara'da da daha az şiddette buna benzer olaylar yaşanmıştır. Alexis Heraclides'e göre, 1955 olayları sonrasında Rumların toplu göçü görülmüşse de, toplu göçler sistemli bir şekilde uygulanan baskılar sonucunda, 1964-1967 sürgünleriyle gerçekleşmiştir. 1955 olayları İstanbul Rumlarının Türkiye'de kendileri için bir gelecek olmadığı kanısına varmalarına yardımcı olmuştur.[104]

1964 yılı İstanbul Rumları için ayrı bir öneme sahiptir. Bu yılda İsmet İnönü hükümeti Rumların oturma izinlerini iptal ederek, sınır dışı edilmelerini kararlaştırmıştır. Aynı zamanda Rumlara ait tapu ve banka hesapları bloke edilmiş, yanlarına sadece bir bavul ve ikiyüz Türk lirası almalarına izin verilerek sınır dışı

---

[103] Ergün Ataoğlu, *Adnan Menderes; Bir Başbakanın Trajik Sonu*, Nokta Kitap, İstanbul 2008. s. 99.
[104] Alexis Heraclides, *Yunanistan ve Doğu'dan Gelen Tehlike Türkiye, Türk- Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları*, 1. Baskı, İletişim Yayınları, 2002 İstanbul, s. 311.

edilmişlerdir. Sonuç olarak, 1955 olayları ve 1964 sürgünleriyle İstanbul'da bulunan Rum nüfusu giderek azalmıştır.[105]

1.5.4 Patrikhane Sorunu

Megali İdea ve Yunanlıların bağımsızlığını kazanması sürecinden bahsederken az da olsa Fener Rum Patrikhanesi'nin Yunanlılar için ne kadar önemli roller üstlendiğinden söz edilmişti. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesinden sonra kendilerine ayrıcalıklar verilen Patrikler her zaman Osmanlı Devleti içerisinde saygıyla karşılanmışlardır. Osmanlı'da gayrimüslimlerin dini ihtiyaçların karşılanması için Patrikhaneye ve Patriklere yetkiler verilmiştir.[106]Fatih devrinden sonra da Patrikhane'ye verilen yetkiler devam ettirilmiş diğer gelen Osmanlı Padişahları bu yetkilerin kalıcı olmasını istemiştir. Osmanlı'nın zayıflaması ve Rusya'nın 18. Yüzyılın başlarında güçlenmesiyle güçlü bir nüfus ve otoriteye sahip olan Patrikhane, dışarıdan da siyasi ve ekonomik olarak güçlenmiştir.[107]

Yunan isyanından önce Patrikhane kendisine sağlanan imtiyazlar sayesinde Megali İdea için çalışmalarda bulunmuştur. Bu çalışmalar, Osmanlı Devleti tarafından ortaya çıkarılmış, yapılan araştırmalarda isyan hazırlığını kanıtlayan belgelerin yanı sıra Rusya merkezli silahlar ele geçirilmiştir. Yıldırım'a göre; Koyu bir Megali İdea savunucusu olan Yunan Lider Venizelos, Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra Girit'ten gizlice İstanbul'a geçerek Patrikhane'ye talimatlar vermiştir.[108]

---

[105] Özlem Ertan, Gün Geçtikçe Azalan Azınlık: İstanbul Rumları, http://www.istanbulrumazinligi.com/index.php?m=art&c=807&n=282, (29.08.2016)
[106] İbrahim Erdal, "Türk Basınına Göre; Patrikhane Konusu ve Patrik Araboğlu'nun İhracı Meselesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:33, Ankara 2004, s. 34.
[107] Niyazi Berkes, *Patrikhane ve Ekümeniklik*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2002, s. 20.
[108] Uğur Yıldırım, *Keşiş Güç-Emperyalizmin Ortodoks Kartı,* Otopsi Yayınları, İstanbul 2005, s. 73.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Patrikhane'nin yaptığı bu çalışmaları bilen Türkiye, Lozan'a giderken kesinlikle Patrikhane'nin kaldırılması yönünde karar almıştır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Lozan Barış Görüşmeleri'nin yapıldığı sırada Le Journal Gazetesi'ne verdiği demeçte;

"Bir fesat ve ihanet ocağı olan, ülkede ayrılık ve uyuşmazlık tohumları saçan, Hristiyan vatandaşlarımızın huzur ve refahı için de uğursuzluk ve felâket simgesi olan Rum Patrikhanesi'ni artık topraklarımızda barındırmayız. Bu tehlikeli örgütü ülkemizde tutmamız için ne gibi vesile ve nedenler ileri sürülebilir? Türkiye'nin Rum Patrikhanesi için topraklarında bir sığınak göstermeye ne zorunluluğu vardır? Bu fesat yuvasının gerçek yeri Yunanistan değil midir?..."[109] diyerek Patrikhane hakkındaki düşüncelerini açıkça dile getirmiştir.

Lozan Barış Görüşmeleri'nde Patrikhane meselesi, Azınlıklar Sorunu ve Mübadele görüşmeleri sırasında gündeme oturmuştur. "Ülke ve Askeri Meseleler" komisyonunda İsmet Paşa, Türkiye'de bulunan bütün Rumların mübadeleye tabi tutulmasını isterken, Yunanistan mübadelenin gönüllük esasına göre yapılmasını ve İstanbul'daki Rumların mübadeleden muaf tutulmasını istemiştir.

Görüşmelerde Türkiye, Rumların İstanbul'da kalmasını kabul etmiştir. Ancak Türk kurumu olmasına rağmen, Osmanlı döneminde olduğu gibi, Kurtuluş Savaşı'nın yaşandığı zamanda da düşmanca tavırlar sergileyen Patrikliğin bütün organları ve kurallarıyla birlikte İstanbul'dan uzaklaştırılmasını istemiştir.[110]

---

[109] *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; Cilt III* (1918 – 1937), Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1997, s.57

[110] İsmail Cankeri Ersöz, *Fener Rum Patrikhanesi'nin Cumhuriyet Dönemi Siyasi Faaliyetleri (1923-2005)*, (Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası ilişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisan Tezi), İstanbul 2008, s. 28.

Lozan Görüşmeleri'nin ardından imzalanan Lozan Antlaşması'na göre, Patrikhane'nin tasarruf hakkı Türk devletinde olmak üzere Türkiye'de kalmasına izin verilmiştir. Bununla birlikte Antlaşma'da Patrikhane'nin bir Türk kurumu olduğunun altı çizilerek, Patrik ve Patrikhane'de görevli memurların Türk memurlar olacağı ve bunların denetiminin Türk Hükümeti tarafından yapılacağı belirtilmiştir. Ayrıca Patrikhane'nin ve Patriklerin 1453 yılından beri sahip oldukları siyasi, idari hak ve imtiyazlar kaldırılarak Patrikhane sadece dini işlere bakan bir kurum olmuştur. Antlaşmada Patrikhane'nin Rum cemaatin temsilcisi olmadığı, Türk makamlarıyla aracılık yapma görevinin de bulunmadığı konusunun altı çizilmiştir.[111]

Ayrıca, Patrik ve Patrikhane'nin 1453–1923 yılları arasında sahip oldukları bütün siyasi, idari, hak ve imtiyazların hepsi kaldırılmıştır. Artık Patrikhane sadece dini işlerle ilgilenebilecektir. Eskiden olduğu gibi, İstanbul'daki Rum Cemaat'in temsilcisi değildir. Artık buna bağlı olarak Türk resmi makamlarıyla, cemaat arasında aracılık yapmak gibi bir görevi de kalmamıştır.''[112]

Yalçına göre, Patrikhane Lozan Antlaşması'ndan sonra eski aktifliğini kaybetmiştir. Patrikhane konusu 1986 yılından sonra Türkiye- ABD ilişkilerinin etkisiyle tekrar gündeme oturmaya başlamıştır. Böylece Patrikhane'nin bazı faaliyetlerine göz yumulmasının da önü açılmıştır. Geçen yılların aksine Patrikhane 1990'lı yıllarda Ekümenlik olma, 1971 yılında kapatılan Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması, dışarıdan buraya öğrencilerin kabul edilmesi ve Patriklerin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması şartlarının kaldırılması yönünde bir takım faaliyetler içine girmiştir.[113]

---

[111] Emruhan Yalçın, *Atatürk Türkiye'sinde Ekümenik Ortodoks Patrikhanesi ve Bizans projesi*, Siyasal Yayınevi, Ankara 2008, s. 210.
[112] İsmail Cenkeri Ersöz, *a.g.e.,* s. 32.
[113] Emruhan Yalçın, "Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Ekümenikliği Tartışmaları ve Gerçekler", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 50, Ankara 2012, s. 491-492.

Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde verdiği tavizlerden faydalanmak amacıyla isteklerini 2004 yılında Brüksel'e, Atina'ya ve Ankara'ya gönderen Patrikhane, görüldüğü gibi ABD, AB desteğiyle eski aktifliğini yeniden kazanma fırsatı bulmuştur. Bu zaman zarfında Eski Vakıflar Yasası'na göre arazi satın alamayan Patrikhane, kendi etrafındaki gayrimenkulleri Türk ve Yunan iş adamlarının satın alması sonucuyla hibe yoluyla elde etmiştir. 2008 yılında çıkarılan Yeni Vakıflar Yasasıyla, azınlıkların yeniden mal edinme haklarının geri verilmesiyle Patrikhane isteklerinin bazılarına kavuşmuştur. [114]

Türk-Yunan ilişkilerine Azınlık Meselesi'nden başka etki eden bir temel sorun da uzun zamandır iki ülke gündeminde olan Kıbrıs'tır. Kıbrıs Sorunu halen daha iki ülke arasında çözümlenmeyi bekleyen sorunlar arasında beklemektedir.

1.5.5 Kıbrıs Sorunu

1951 yılında Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya alınmasıyla müttefik olan iki ülkenin siyasetçileri ilişkileri iktisadi, sosyal ve siyasi alanda daha da güçlendirmek adına karşılıklı ziyaretler gerçekleştirmiştir. İlişkilerin olumlu ve güzel geçmesi, Türk-Yunan dostluğunun artması sebebiyle bu dönem, Türk-Yunan ilişkilerinde 'Altın Yıllar' olarak adlandırılmıştır. Buna ek olarak, Balkan Paktı'nın oluşması ve Yugoslavya'nın da içinde bulunduğu Bled Antlaşması'nın imzalanması,

[114] Elefterotipia Gazetesine göre Patrikhane'nin istekleri şunlardır:
1) Patrikhane'nin Ekümenikliği Türk Hükûmeti tarafından tanınmalı,
2) Heybeliada Ruhban Okulu yeniden açılmalı,
3) Patrikhane'nin hukuki varlığı tanınmalı,
4) Patrikhane ve Rumların mülkleri garantilenmeli,
5) El konulan vakıf statüsü değiştirilmeli,
6) Büyükada yetimhanesi Patrikhane'ye geri verilmeli,
7) Balıklı Rum Hastanesine konulan yüksek vergi kaldırılmalı,
8) Yabancı ülke vatandaşları kilise mensuplarına Türkiye'de oturma ve çalışma izni verilmeli,
9) Patrik seçimi bütün dünyada bulunan despotlar arasından yapılmalı ve Türk vatandaşı olma şartı kaldırılmalı,
10) El konulan kilise ve mülkler geri verilmelidir. Emruhan Yalçın, *a.g.m.*, s. 493.

Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinin olumlu seyrinin bir göstergesi olarak tarihte yerini almıştır.[115]

Tarihin uzun zamanlarından beri önemli bir stratejik ve jeopolitik konuma sahip olan Kıbrıs, yıllar boyunca birçok ülkenin dikkatini çeken bir ada olmuştur. Sicilya ve Sardunya'dan sonra Akdeniz'de üçüncü büyük Ada olan Kıbrıs'ın, Yunanistan'a uzaklığı 965 km Türkiye'ye uzaklığı ise 65 km'dir. Türkiye için, Orta Doğu'ya yakınlığı ve güney sınırlarının güvenliği için önem arz eden Ada, Doğu Akdeniz için ise ayrı bir öneme sahiptir. Yunanlılar için ise, Megali İdea sınırları içerisinde kalmaktadır.[116]

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte 'Enosis' [117] faaliyetleri doğrultusunda Yunan Parlementosu'nda Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'a ilhakı yönünde karar alınmıştır. Yunanistan, Kıbrıs'ın kendi sınırlarına katılması durumunda İngiltere ve ABD'ye üs vereceğini açıklamış, Rumlar da Birleşmiş Milletler'e (BM) başvurarak Kıbrıs'ın kendilerine verilmesini istemiştir. Yaşanan bu gelişmelerle Rumlar, Kıbrıs'ta Enosis faaliyetlerini doğrultusunda çalışmalara başlamıştır.[118]

Rumların Enosis düşüncesi EOKA'nın [119] eylemleriyle devam ederken, Kıbrıs'ta yaşayan Türkler ise buna karşılık 'Taksim Tezini' [120] ortaya atmıştır.

---

[115] Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995,* 11. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul 1997, s. 267.

[116] Hüner Tuncer, *Kıbrıs Sarmalı Nasıl Bir Çözüm,* Ümit Yayınları, Adana 2005, s. 45.

[117] Enosis sözcüğü Yunan yayılmacılığının bir parçasıdır. "Birleşme-Bağlanma" anlamına gelir. Enosis, Mwgali İdea hedefi çerçevesinde Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını yani ilhak edilmesini ifade etmektedir. Sabahattin İsmail, *Kıbrıs Sorunu Üzerine Bildiriler*, Kıbrıs Araştırmaları ve Yayın Merkezi Yayınları, Lefkoşe 1998

[118] Hamza Eroğlu, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekatı*, Emel Matbaacılık, Ankara 1975, s. 25-26.

[119] EOKA, Ethniki Organosis Kyprion Agoniston (Kıbrıslı savaşçıların Milli Örgütü), EOKA Kıbrıs Rumlarının Enosis amacını gerçekleştirmeyi hızlandırmak için Birleşik Krallık idaresine karşı kurulmuştur. David French, Fighting EOKA, Oxford University Press, Oxfordshire 2015. s. 1.

İngiltere ise, Kıbrıs'ta Özerk yönetimden yana tavır sergilemiş bunun için bazı planlar ortaya atmış, fakat Enosis yanlısı olmadığı için bunlar Rumlar tarafından kabul edilmemiştir. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında geçen anlaşmazlık zincirinde Yunanlılar Enosis düşüncesinden vazgeçmezken, Türkiye bu fikrin kabul edilemez olduğunu vurgulamış, İngiltere ise tamamen adadaki çıkarlarını korumaktan yana olmuştur.[121]

Yaşanan çatışma ortamı sonucunda 1959 yılının sonuna gelindiğinde Kıbrıs'ta bağımsız bir Kıbrıs Devleti fikri oluşmuştur. Bu fikre Türkiye, İngiltere, Yunanistan ve ABD'de de onay verince 1958 yılında Zürih Antlaşması, 1959 yılında da Londra Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmalara göre Ada'da bağımsız iki uluslu bir Kıbrıs devleti kurulmuştur.[122]

Kıbrıs Sorunu, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla geçici olarak çözüme kavuşmuştur. Ancak Rumlar bağımsız Kıbrıs'ı Enosis için bir basamak olarak görüp, Türklerin anayasal haklarını kısıtlayarak baskı ve şiddete devam etmiştir. Kıbrıs'ta Türkleri azınlık konumuna sokmaya çalışan Rumlar, Anayasada bulunan ayrı Türk belediyelerinin kurulması, Türklerin devlet içindeki görev oranın %30 olması, Türk olan Cumhurbaşkanı yardımcısının veto hakkının sınırlandırması konularında anayasada değişiklik yapılmasını garantör devletlere teklif etmiştir. Teklif kabul olmayınca 1964 yılında Rum lider Makarios tek taraflı olarak 1960 yılında yapılan anlaşmaları fesh ettiğini açıklamıştır.[123]

---

[120] Taksim Tezi, 1950'li yılların sonunda Türkiye'de ve Kıbrıs'ta, Kıbrıs adasının tamamının Türkiye'ye bağlanması ve Yunanistan ile Rumlara karşı yapılan mitingler. Bu mitingler, gösterilerde söylenen "Ya Taksim, Ya Ölüm" siyasi sloganı ile telafuz edilmiş ve Türkiye'nin Taksim politikasına yönelik bir isimlendirme olarak anılmıştır, Fevzi Çakmak, Kıbrıs Kamuoyunda Kıbrıs Algısı; 1958 Kıbrıs Mitingleri,http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/ai/uploaded_files/file/fevzi/KIBRIS%20MiTiNGLERi.pdf (04.06.2015)

[121] Sebahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, Kastaş Yayınları, İstanbul 1998, s. 37-38.

[122] Hüner Tuncer, *a.g.e.,* s. 87-88.

[123] Necati Münir Gültekin, *In A Search of Negotiated Cyprus Settlement*, Ulus Matbaacılık, Lefkoşe 1981, s. 182.

Londra ve Zürih Antlaşması'nı tek taraflı fesheden Rumlar, amaçlarına yasal yollardan ulaşamayacağını anlayınca Kıbrıs Türklerine karşı silahlı eylemlerine devam edip Türk nüfusunu sindirme yoluna gitmiştir. 1965 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan görüşmeler Türklere karşı yapılan saldırıları durdurmaya yetmemiştir. 1967 yılında Yunanistan'da askeri cunta yönetime geçince Kıbrıs konusunda Türk-Yunan görüşmeleri yeniden başlamıştır. 9 Eylül'de Keşan'da ve 10 Eylül'de Dedeağaç'ta yapılan bu görüşmeler esnasında Enosis düşüncesinden vazgeçmeyen askeri yönetim, Ada'da Türklere bazı azınlık hakları verileceğini, Batı Trakya Türklerine de Yunanistan'da bazı ayrıcalıklar sağlanacağını öne sürerek Enosisi gerçekleştirmek istemiş ancak Türk tarafı Yunan tarafının isteklerini red etmiştir.[124]

1967 yılında yapılan görüşmelerde sonuca varılamayınca, Rumların Geçitkale ve Boğaziçi'nde yaptığı eylemlerden sonra Türkler de kendi aralarında geçici bir Türk yönetimi oluşturmuşlardır. Daha sonra Kıbrıs Türk Yönetimi adını alan oluşumun başına Dr. Fazıl Küçük getirilmiş, yardımcısı ise Rauf Denktaş olmuştur. 28 Şubat 1971'de ise EOKA'nın başına Grivas geçmiş, 1974 yılında Yunanlı Subayların Makarios'un sarayını yıkmasıyla Kıbrıs Helen Cumhuriyeti ilan edilmiştir.[125]

Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'nin kurulmasını hukuk dışı olarak nitelendiren Türkiye'de Bülent Ecevit liderliğinde toplanan Milli Güvenlik ve Bakanları Kurulu, 15 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'a askeri müdahale kararı almıştır. Rum lider Makarios ise Yunanistan'ı BM'e şikayet etmiştir.[126]

---

[124]Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Cilt I…*, s. 736.
[125]Hasan Duran, ''BM ve AB Çerçevesinde Kıbrıs Sorununa Genel Bir Bakış'', *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:21, Kütahya 2008, s. 124.
[126] Bora Ünay, *Türk-Yunan İlişkilerinde Temel Sorunlar ve 1999 Sonrası Yumuşama Dönemi*, (Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler AnaBilim Dalı,), Ankara 2007, s. 93.

Makarios'a yapılan darbenin ardından Türkiye, Zürih ve Londra Antlaşmaları'nda elde ettiği garantörlük hakkını kullanarak birincisi 20 Temmuz, ikinci ise 16 Ağustos 1974 olmak üzere Ada'ya havadan ve karadan iki askeri harekat düzenlemiştir. Bu sayede 1963 yılında zaten ikiye bölünen Kıbrıs halkı coğrafi olarak da ikiye bölünmüştür.[127]

Türkiye'nin yaptığı iki harekat sonucunda Kıbrıs Türklerinin can güvenliklerinin yanı sıra, kültürel, siyasi ve ekonomik güvenlikleri de sağlanmıştır. Oluşan yeni düzeni yasallaştırmak amacıyla Kıbrıs Türkleri 1975 yılında Kıbrıs Federe Devleti'ni ilan etmiştir. 1976 yılında yapılan ilk seçimlerde Rauf Denktaş başkanlığa seçilmiştir.[128]Rum tarafı ile Türk tarafı Kıbrıs'ta anlaşmak için 1983 yılına kadar görüşmelere devam etmiş ancak görüşmelerde bir sonuç elde edilememiştir. Yapılan görüşmelerin neticesiz kalması üzerine Türk tarafı kendi kaderini tayin etme yoluna giderek 15 Kasım 1983 tarihinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilan etmiştir.[129]

Türk-Yunan ilişkilerinin seyri konusunda tarihsel perspektif oluşturulup, temel sorunların irdelenmesinden sonra Ege Sorunları'nı incelemeden önce Ege Denizi ve Coğrafyası'nı tanımamız asıl konumuzun derinlemesine incelenmesi için önemli bir giriş olacaktır.

---

[127]Hasan Duran, *a.g.m.,* s. 126.

[128] Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı, Rauf Raif Denktaş, http://www.mucahit.net/RRDenktas.aspx, (10.11.2015)

[129] KKTC'nin Kuruluş Bildirgesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlanı, http://www.kktcb.org/upload/pdf/73124.pdf, (10.11.2015)

2. BÖLÜM

EGE DENİZİ COĞRAFİ VE STRATEJİK KONUMU

2.1 Ege Denizi Coğrafi özellikler ve Jeopolitik önemi

Akdeniz'in bir kolu olarak uzanan Ege Denizi, batıda Yunanistan yarım adası ile doğuda Batı Anadolu kıyıları arasında kalmış, yaklaşık 380 mil uzunluğunda (612 km), 186 mil genişliğinde (299 km), 83.000 kare mil (215.000 km kare) alanı kaplayan[130], Çanakkale Boğazı'ndan Marmara Denizi'ne, boğazlardan da Karadeniz'e açılan **''Yarı Kapalı''** bir deniz olarak Akdeniz'de yer almaktadır.[131]

35-41 derece kuzey enlemleri, 23-27/28 derece doğu enlemleri arasında yer alan Ege Denizi, girintili çıkıntılı olmasının yanında başka denizlerde olmayan özellikleriyle de ön plana çıkar. Ege Denizi'nde bir çok adanın deniz yüzeyine dağılması, koyların, boğazların, körfezlerin, yarımadaların varlığı, deniz dibinde de çeşitli derinliklerde çanaklar, oluklar, gedikler, sırtlar, tepelikler meydana gelmesi şeklinde kendini göstermesiyle Ege Denizi'ne has ''parçalanmışlık, iç içe geçmişlik ve karmaşıklık'' içeren bir yapı oluşmuştur.[132]

---

[130] Aegean Sea. Encyclopaedia Britannica, Research Starters, EBSCOhost, https://ssl.trakya.edu.tr:10443/proxy/http/eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=5cc43538-cfb4-4fa5-b7cd-2cba746afe2e%40sessionmgr4003&vid=1&hid=4205&bdata=Jmxhbmc9dHImc2l0ZT1lZHMtbGl2ZQ%3d%3d#db=ers&AN=87994340 (23.03.2015).

[131] Adnan Önder, *Türk Yunan İlişkileri Kıta Sahanlığı Meselesi*, (Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi) Edirne 2008, s. 6.

[132] Hande Dağıstanlı, *Ege Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı,* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2006, s. 82-83.

Türkiye Cumhuriyeti Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Seyir Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın yaptığı çalışmalarda, Ege Denizi'ne yayılan 1800 civarında ada, adacık, kayalık ve bunların etrafına saçılmış döküntüler olduğu tespit edilmiştir. Bazı kaynaklarda ise, bu rakamın 3000'den fazla olduğu öne sürülmektedir. Tespit edilen 1800 adadan insanların yaşamasına elverişli olanlarının 100 civarında olduğu, geriye kalan kısmın da büyük bir çoğunun kayalıklardan oluştuğu, bu kayalıkların da insan yaşamı için elverişsiz olduğu bilinmektedir.[133] Bahsi geçen adaların sadece 24 tanesinin yüzölçümü 100 km² den büyük olmasıyla beraber tüm adaların toplamı 23.000 km²' dir. Bu rakam Ege Denizi'nin yaklaşık %10'u kadardır.[134]

Ege Denizi'nin genel hatlarıyla sınırını çizdiğimizde, 1953 yılında dünyadaki okyanus ve denizlerin sınırlarını gösteren Uluslararası Hidrografi Bürosu'nun yayınladığı ve devletleri bağlayıcılığı olmayan 'SP 23 Limits of Oceans And Seas' adlı dökümanda Ege Denizi, güneybatıdan başlayarak Mora yarımadasının sınırları içerisinde bulunan Santa Maria Burnu'ndan bir hat oluşturarak Güney Çuha(Kitara), Silkiye(Antikitara), Girit, Çoban Adası(Kosos), Kerpe(Karpatos) ve son olarak Rodos adalarını da kapsayarak, güneydoğudaki Anadolu kıyılarındaki Akyar burnunda son bulur. Ege Denizi'nin bu güney sınırını kuzeyde ise başlangıç noktası olarak Çanakkale Boğazı girişinde bulunan Kumkale ve Mehmetçik fenerlerini birleştiren hat takip eder. Geriye kalan batı, doğu ve kuzey sınırlarını ise Türkiye ve Yunanistan'ın bulunduğu kıtaların kıyıları tarafından belirlenmiştir. 1986 yılında, SP 23 Limits of Oceans And Seas'ın 4.üncü taslağında sınırlarda çok önemli değişiklik olmamış, sadece Çuha (Kitira) Adası Ege Denizi sınırı dışında bırakılmıştır.[135] (EK-2)

---

[133] Sertaç Hami Başeren, *Türk Deniz Araştırmaları Vakfı "Ege Sorunları",* 15. Baskı, , Tüdav Yayınları, İstanbul 2003, s. 5.
[134] Serkan Bulut, *Türkiye-Yunanistan Arasında Ege Sorunu ve AB Üyelik Sürecine Etkisi,* (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Sakarya 2010, s. 3.
[135] Serkan Bulut, *a.g.e.,* s. 4.

2.2 Ege Denizi Jeopolitik Önemi

Ege Denizi, Karadeniz ile Akdeniz arasında boğazlardan sonra en önemli ikinci su yolu bağlantısını oluşturmaktadır. Bu yüzden Ege Denizi, Karadeniz'e sahili olan devletler için ayrı bir öneme sahiptir.

Ege Denizi'nin Marmara ve Karadeniz'i Akdeniz'e ulaştıran bu bağlayıcı özelliği güçlü ve aktif sanayi bölgesi olan Marmara Bölgesi için ayrı bir önem arz etmektedir. Türk dış ticaretinin %90'nın denizlerden yapılması ve bunun %75'inin de Ege Denizi'nden geçmesi bölgenin önemini daha da arttırmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin petrol ihtiyacının büyük kısmının ithalata bağlı olması ve bunun %75'inin de Ege Denizi üzerinden yapılması, her gün yaklaşık 180 geminin Ege sularından geçmesi, Ege Denizi'ni jeopolitik açıdan önemli kılan unsurların başında gelmektedir.[136]

Ege Denizi Kıta Sahanlığı'nda çinko, kurşun, manganez, karışık kükürt, altın, krom gibi çeşitli yer altı zenginliklerinin bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca milyonlarca yıldır Büyük Menderes, Meriç ve Gediz nehirleri ile Ege Denizi'ne çeşitli madenler taşınmıştır. Bu taşıma sonucunda Ege Denizi'nin dibinde çeşitli derinliklerde yer kabuğunun hareketlerine bağlı olarak maden yataklarının depolanmış olması muhtemeldir.[137] Yunanistan'ın kıta sahanlığında bulunan Taşöz Adası civarında petrol çıkarttığı bilinmektedir. Yapılan araştırmalara göre, Ege Denizi'nin diğer bölümlerinde de petrol bulma olasılığı yüksektir. Yunanistan, 1964 yılında Sakız Adası'nın doğu tarafında, yani Anadolu'ya doğru petrol bulduğunu açıklamıştır.[138]

---

[136] Sertaç Hami Başeren, *a.g.e.,* s. 2.
[137] Adnan Önder, *a.g.e.,* s. 11.
[138] Adnan Önder, *a.g.e.,* s. 12.

2.3 Ege Denizi Adaları

Ege Denizi'ne yayılmış 1800 civarında ada ve adacık olduğundan yukarıda bahsetmiştik.(EK-3) Ege Deniz'inde bulunan bu adaları genel olarak coğrafi konumlarıyla, stratejik ve jeopolitik önemleriyle, uluslararası antlaşmalarda düzenleniş biçimleriyle incelediğimizde Boğazönü Adaları, Saruhan Adaları, Menteşe Adaları, Kuzey Sporad Adaları, Kiklad adaları şeklinde ayırabiliriz.[139](Ek-4)

Ege Denizi'nde kuzeybatı güneydoğu istikametinde bir ''S'' çizildiğinde, Ege Adaları, Doğu Ege Adaları ve Batı Ege Adaları olarak ikiye ayrılır demek yanlış olmaz. Bazı bilim adamları, Ege Denizi kıtasal ayrımını deniz altından çizilen, Asya ve Avrupa'nın sınırını kabul eden bir hatla belirlerken, bazı haritalarda ise Ege Denizi, Avrupa ve Asya kıtalarını ayıracak şekilde bir hatla ikiye bölünmektedir. XVIII. Yüzyıl Osmanlı coğrafya eserlerinde Ege Denizi'nde bulunan adalar Avrupa Adaları ve Asya Adaları şeklinde ikiye ayrılmıştır. Bu yaklaşım Kuzey Sporad, Kiklad ve Eğriboz Adaları'nı Avrupa Adaları ya da Batı Ege Adaları şeklinde tanımlamakta, Boğazönü Adaları, Saruhan Adaları ve Menteşe Adaları Doğu Ege Adaları şeklinde adlandırılmaktadır.[140]

2.3.1 Kuzey Sporat Adaları

Ege'nin batısında, Orta Yunanistan kıyıları önlerinde bulunan adalardır.[141]Eğriboz adasının kuzeyinde kalan bu adalar Keçi, Bozada, İblislik, Hasır, Iskados, İkizceler, Çamlıca, İskablos, İşkiroz, Poli, İskiri, Maymuncuk, Adalarıdır.

---

[139] İrfan Kaya Gürler, *Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunları,* Derin Yayınları, İstanbul 2008, s. 131.
[140] Ali Karamahmut, Sertaç Hami Başeren, *The Twilight Zones In The Aegean Sea, Unforgetten Turkish Islands,* Türk Tarih Kurumu, Ankara 2004, s, 48.
[141] Gökhan Ak, ''Tarih, Deniz ve Egemenlik: Ege'nin Isporadları *''Menteşe Adaları'nın Dünü ve Bugünü''*, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 29, Ankara 2014, s. 287.

2.3.2. Kiklad Adaları

Mora'nın doğusunda ve Ege'nin batısında bulunan adalar grubudur. Yunanistan'ın doğusunda ve Girit Adası'nın kuzeyinde stratejik olarak önemli konumdadırlar. Bu adalar Eğriboz, İstindin, Mekene, Andire, Nergiscik, Nakşe, Yamorko, Bara, Değirmenlik Adalarıdır.[142]

2.3.3. Boğazönü Adaları

Ege Denizi'nin kuzey doğusunda, Trakya'nın açıklarında ve Çanakkale Boğazı'nın önlerinde yer alan adalardır. Özellikle Çanakkale Boğazı'nın savunulmasında stratejik öneme sahiptirler. Semadirek, Limni, Bozbaba, Bozcaada, Gökçeada ve Tavşan Adaları Boğazönü Adalar grubunu oluşturur.

2.3.4. Saruhan Adaları

Coğrafya eserlerinde Doğu Ege Adaları bazı kaynaklarda da Doğu Sporat Adaları diye adlandırılan bu adalar Anadolu'ya geçişte, Anadolu'nun savunulmasında stratejik öneme sahiptir.[143] Sakız, İpsara, Midilli, Koyun Adaları, Antiipsara, Sisam, Hurşit, Fornoz, Ahikarya bu adalar grubunu oluşturur.

2.3.5. Menteşe Adaları

Batılı yazarlar bu adalar grubunu Güney Sporat Adaları olarak tanımlarken, Balkan Savaşları öncesinde Yunanlılar bu adalara "Dodeca-nissas" (oniki ada) adını

[142] İrfan Kaya Gürler, *a.g.e.,* s. 131.
[143] Serkan Bulut, *a.g.e.,* s. 5.

vermişlerdir.“[144] Deniz ulaştırma yollarının üzerinde bulunan bu adalar kuzey-güney istikametinde yerleşmişlerdir. Saruhan Adaları’na benzer olarak Anadolu’ya ulaşmada basamak tahta konumundadırlar. Anadolu’nun savunulmasında ‘’ileri karakol’’ vazifesini görmeleri bu adaları stratejik olarak önemli kılar.

Eşek Adası, Keçi Adası, Nergisçik, Lipso, Batnoz, Bulamaç, Leryoz, Kalolimnos, Ardıççık, Kilimli, Koçbaba, İncirli, İstanköy, Herke, Sömbeki, İlyaki, Limoniye, Çoban Adası, Ardacık, İstanbulya, Rodos adaları Menteşe Adaları grubunu oluşturur.

[144] Neslihan Altuncuoğlu, ‘’Uluslarası Antlaşmalar Işığında Ege Adaları Sorunu’’, *History Studies*, Cilt: 4, sayı: 4, Kayseri 2012, s. 2.

3. BÖLÜM

3. EGE ADALARI TARİHİ

Ege Denizi'nin coğrafyasının incelenmesi kadar, Ege'de bulunan temel adaların tarihinin bilinmesiyle değerlendirme yapmak Ege Sorunları'na ışık tutmak açısından önemlidir. Yüzyıllar boyunca Türk hakimiyetinde kalmış olan Ege Denizi ve Adaları 1830 yılında Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla Türk hakimiyetinden çıkmıştır.

Trablusgarp Savaşı'yla Oniki Ada'nın İtalyanlar tarafından ele geçirilmesi, Balkan Savaşları'yla Yunanlıların Ege'deki adaların büyük kısmını işgal etmesiyle Ege Denizi'ndeki Türk hakimiyeti zayıflamıştır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yıkılan Osmanlı Devleti'nin halefi Türkiye Cumhuriyeti ile savaşın galibi İtilaf Devletleri arasında yapılan Lozan Görüşmeleri'nde önemli konulardan bir tanesi de Ege'de yaşanan anlaşmazlıklar olmuştur.

Çalışmanın bu kısmında, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmadan önceki Ege Adaları'nın durumuna kısaca göz atılacak arkasından da Menteşe Adaları grubu içinde yer alan Oniki Ada'nın Uşi Antlaşması'yla geçici olarak İtalya'ya bırakılmasına değinilecektir. Balkan Savaşları Ege Adaları için çok önemlidir. Yunanistan bu savaşta Ege Denizi'ndeki adaların büyük bir kısmını ele geçirmiştir. Çalışmanın bu kısmında Balkan Savaşları sırası ve sonrasında yaşanan gelişmelere de değinilecektir.

3.1. Yunanistan'ın Bağımsızlığı Öncesinde Ege Adaları'nın Durumu

Tarihin en eski zamanlarından beri yerleşim yeri olmasının yanı sıra jeopolitik öneme sahip olan Ege Adaları bir çok devletin hakimiyeti altına girmiştir. 1261 yılında Cenevizliler Ege Adaları'nın büyük kısmını almış, 1269 yılında Venedik hakimiyetinde bulunan Astropalia ve Limni Adası'nın yanında bir çok ada Bizans'ın eline geçmiştir. 1309 yılında Rodos'a yerleşen St. Jean Şövalyeleri Oniki Ada'yı alarak kurdukları tarikat devletiyle Bodrum ve İzmir'in sahil kesimlerini uzun süre ellerinde tutmuşlardır.[145]

Aynı dönemde, Bizans İmparatorluğu, Cenevizliler ve Venedikliler arasında adalarda oluşturulan denge Anadolu Selçuklu Beylikleri'nin adalara akınlar yapması ve Rodos Şövalyeleri'nin varlığıyla iyice bozulmuştur. Çaka Bey ise, 1078-1081 yılları arasında İzmir, Sisam, Midilli, Sakız adalarını ele geçirerek bu bölgede küçük bir beylik kurmuştur. Bu zamanda diliminde Ege Adaları, Çaka Beyliği ve Bizans arasında sürekli el değiştirmiş ancak Çaka Bey'in ölümüyle bölgedeki Türk Hakimiyeti sona ermiştir.[146]

Osmanlı Devleti'nin adalara ilgisi Beyazıt döneminde başlamıştır. İstanbul'un fethinden sonra ilk olarak 1456 yılında Semadirek, Limni, Gökçeada, Bozcaada Osmanlı topraklarına katılmıştır. 1462 yılında 27 günlük kuşatma sonrası Midilli adasını alan[147] Osmanlı Devleti, 1470 yılında Eğriboz, Şeytan Adaları, 1479 yılında da Sisam Adası'nı fethetmiştir. 1522 yılında Menteşe Adaları ve Rodos Adası, 1534-1545 yılları arasında da Çoban, Kiklat ve Kerpe adalarına hakim olan

---

[145] Şerafettin Turan, *Türkiye – İtalya İlişkileri, Selçuklur'ardan Bizans'ın Sona Erişine*, 1. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul 1990, s. 143.

[146] Yusuf Ayönü, "İzmir'de Türk Hakimiyetinin Başlaması", *Türk Dünyası İnceleme Dergisi*, Cilt:9, Sayı:1, İzmir 2009, s. 5.

[147] Ziya Nur Aksun, *Osmanlı Devleti Osmanlı Devleti'nin Tahlilli Siyasi Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1994, s. 151.

Osmanlı, 1566 yılında Sakız ve çevresindeki adaları kontrolü altına almıştır. Son olarak, Osmanlı 1669 yılında Girit'i topraklarına katarak Ege Denizi'ni tamamen ele geçirmiştir.[148] 1718 yılında Venediklilerle yapılan Pasarofça Antlaşması ile İstendil Adası Osmanlı topraklarına katılmıştır.[149]

3.2 Ege Adaları'nın Türklerin Hakimiyetinden Çıkması

Uzun yıllar Ege Denizi'nde var olan Türk Hakimiyeti, Osmanlı Devleti'nin zayıflamaya başlamasıyla tehlikeye girmiştir. Özellikle Milliyetçilik hareketlerinin yaygınlaşması ve Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla Osmanlı Devleti adaları kaybetmeye başlamıştır.

Mora İsyanı' nın Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa tarafından bastırılması İngiltere, Fransa ve Rusya tarafından hoş karşılanmamıştır. Örenç'e göre Doğu Akdeniz'de güçlü bir Osmanlı ya da Rusya yerine küçük bir Yunanistan fikri İngiltere için daha uygun olmuştur. Rusya ise Şark meselesinden dolayı Balkanlar'da Osmanlı'yı istememiştir. Bu düşünceyle İngiltere ve Rusya St. Petersburg'ta görüşerek bir protokol imzalamış, Yunanlılara özerklik verilmesi kararını almışlardır.[150]

İngiltere ve Rusya arasında imzalanan Protokol Yunanistan'ın bağımsızlığı yönünde atılan diplomatik bir adım olmuştur. Protokole katılmayı Avusturya red ederken Fransa kabul etmiş, Osmanlı Devleti ise Protokolde alınan kararları kesinlikle red ettiğini açıklamıştır. 6 Temmuz 1827'de tekrar bir araya gelen İngiltere, Rusya ve Fransa, Londra Protokolü'nü imzalayarak, Petersburg'da alınan kararların uygulanması için gerekirse Osmanlı Devleti'ne Yunanistan'ın bağımsızlığı

[148] Sinan Akşin, *Türkiye Tarihi 3 (Osmanlı Devleti 1600-1908),* Cem Yayınevi, İstanbul 2002, s. 31.
[149] Ali Karamahmut, Sertaç Hami Başeren, *a.g.e.* s. 51.
[150] Ali Fuat Örenç, *a.g.e.,* s. 184.

konusunda baskı yapma konusunda anlaşmışlardır. Ancak Osmanlı Devleti alınan kararları yeniden red edince İngiltere, Rusya ve Fransa donanmaları harekete geçerek Navarin'de demirlemiş olan Osmanlı ve Mısır donanmasının büyük bir kısmını imha etmiştir.[151] Bu olaydan sonra İngiltere, Rusya ve Fransa İstanbul'dan büyükelçilerini çekmiş arkasından da zayıflamış durumda olan Osmanlı'ya karşı Rusya savaş açmıştır.

Savaş sonrası Londra'da bir araya gelen Rusya, İngiltere ve Fransa 16 Kasım 1828'de aralarında yaptıkları protokolle Kiklat Adaları ve Mora Yarımadası'nı korumaları altına aldıklarını beyan etmişlerdir. Bu kararı almalarında o sıralarda yapılmakta olan, Yunanistan ve Ege Adaları'nın sınırını belirlemek için gerçekleştirilen Poros Konferansı etkili olmuştur. Konferans raporuna göre, Sisam, Girit ve Eğriboz Adaları'nın Yunanistan'a bırakılması önerilmiş ve bu öneriler Mart ayında gerçekleştirilen Londra Konferansı'nda "Sisam ve Girit" hariç kabul edilmiştir. Londra Protokolünü red eden Babıali'ye baskılar sonucunda önerilen Protokol 14 Eylül 1829 tarihinde Edirne Antlaşması'yla kabul edilmiştir.[152]

Edirne Antlaşması'yla Yunanistan hem bağımsızlığını kazanmış hem de Ege Adaları'ndaki Türk Hakimiyeti sona ermiştir. Yunanistan'ın sınırları Poros Konferansı'nda öngörülen ve Londra Protokolü'nde son şeklini alan kararla çizilmiştir. 3 Şubat 1830 yılında yapılan Protokolün 2. Maddesi'nde ; "Şeytan (Kuzey Sporad) Adaları ve Skyro Adası ile Eğriboz (Negropont) Adası'nın tamamı, Amargo Adası da dahil *36°-39°Kuzey enlemi ile Greenwich meridyeninin 26° doğu boylamı arasında yer alan antik adıyla Kiklat Adaları ... Yunanistan'a ait olacaktır.*[153]

---

[151] Ali Fuat Örenç, "1827 Navarin Deniz Savaşı ve Osmanlı Donanması", *Tarih Dergisi*, sayı: 46, İstanbul 2009, s. 59.
[152] Sertaç Hami Başeren, *a.g.e.,* s. 21.
[153] Gös. Yer, s. 22.

Böylelikle bağımsız Yunanistan'ın sınırları çizilmiş, Ege'de uzun zamandır devam eden mutlak Türk hakimiyetine son verilmiştir.

3.3 Yedi Adalar'ın Yunanistan'a Verilmesi

Arnavutluk'un güneyinde, Mora Yarımadası'nın kuzeybatısında, Adriyatik Denizi ve Akdeniz'in kesiştiği yerde bulunan Korfu, Kefalonya, İtaki, Çuka, Pakso, Zanta, Ayamavra adalar grubuna Yedi Adalar denmektedir.(EK-5) 1400'lü yıllarda Venediklilerin hakimiyetinde bulunan bu adalar, Napolyon'un Kuzey İtalya'yı ele geçirmesiyle Avusturya ve Fransa arasında yapılan Kampa Formiyo Antlaşması'yla Fransa'ya bırakılmıştır.[154]

1798 yılında, Napolyon komutasındaki Fransız ordusunun Mısır'ı işgal etmesi üzerine Osmanlı Devleti Fransa'ya savaş açmasının yanında Rusya ve İngiltere ile ittifak yapmıştır. Yapılan ittifak sonucunda Osmanlı ve Rus donanmaları Yedi Adalar'ın merkezi olan Korfu Adası'nı ele geçirmiştir. Osmanlı Devleti ve Rusya arasında yapılan antlaşma ile 1800 yılında Yedi Adalar Cumhuriyeti kurulmuş, kontrolü de Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştır.[155]

1807 yılında, Fransa'nın Rusya'yı yenmesiyle Tislit'te yapılan antlaşma ile Yedi Adalar Fransa'nın hakimiyetine girmiştir. 1809 yılından itibaren Yedi Adalar'a ilgi duyan İngiltere, 1815 yılında yapılan Viyana Konferansı ile adaları eline geçirmiş, 1864 yılına kadar da himayesinde tutmuştur. Ancak Yunanlıların bağımsızlığını kazanmasında aktif rol oynayan İngiltere ve diğer devletler Yedi Adalar'ın 13 Temmuz 1863 yılında yapılan antlaşmayla Yunanistan'a verilmesini

---

[154] Nihat Karaer, "Paris'te İlk İkamet Elçiliğimiz Kuruluncaya Kadar (1797) Osmanlı - Fransız Diplomasi İlişkilerinin Genel Seyri" *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 28, Ankara 2010, s. 82.

[155] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Arşiv Vesikalarına Göre Yedi Ada Cumhuriyeti*, Belleten III,IV, İstanbul 1937, s. 630.

kararlaştırmıştır. Bu karar 29 Mart 1864 Londra'da Viyana Konferansı'nı imzalayan devletler tarafından da imzalanarak Yedi Adalar Yunanistan'a verilmiştir.[156] (Ek-5)

3.4 İtalya'nın Oniki Ada'yı İşgali ve Uşi Antlaşması

Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla Ege Adaları Osmanlı topraklarından koparılırken, 18.Yüzyılda da başlayan sömürgecilik hareketleri 19.Yüzyıl'ın başlarında büyük devletler arasındaki rekabeti arttırmıştır. Bu zaman zarfında, İngiltere Mısır'ı, Fransa da Tunus'u sömürge olarak ele geçirmiştir. Siyasi birliğini yeni tamamlamaya başlayan İtalya ise yayılma sahası olarak Bingazi ve Trablusgarp'ı hedef olarak seçmiştir.[157]

Ortam uygun olunca Osmanlı Devleti'ne 24 saatlik ültimatom veren İtalya, Bingazi ve Trablusgarp'ın derhal boşaltılmasını istemiş, Osmanlı Hükümeti İtalya'nın bu isteğini red etmiştir. Bunun üzerine İtalya aynı gün Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açtığını bildirmiştir.[158] Osmanlı'ya göre sayıca üstün ve güçlü olan İtalyan ordusu, savaşın başlamasının üzerinden aylar geçmesine rağmen sadece kıyı kesimlerinde bazı yerleri ele geçirebilmiştir. Aralarında Mustafa Kemal, Enver Paşa gibi genç gönüllü subayların öncülük ettiği direnişçi milisler İtalya'nın iç kesimlere doğru ilerlemesini durdurmuş, amacına ulaşamayacağını anlayan İtalya, savaşı Ege Denizi'ne taşıyarak Trablusgarp ve Bingazi'nin kendisine terke mecbur bırakmaya çalışmıştır.[159]

---

[156] Fahir Armaoğlu, *a.g.e.,* s. 279.

[157] İtalya amacına ulaşmak için ilk olarak İngiltere ile anlaşmış, İngiltere'ye Mısır'da destek sözü vermiştir. 1887 yılında yapılan Antlaşmaya göre İngiltere de İtalya'ya Trablusgarp ve Bingazi ile ilgili kuzey Afrika kıyılarında üçüncü bir devlete karşı destek vereceğini sözünü vermiştir. 1900 yılında Fransa ile de anlaşma yapan İtalya, Fransa'nın Fas işgaline sessiz kalacağı sözünü vermiş, Fransa da Bingazi ve Trablusgrap'ta İtalya'yı destekleyeceğini taahhüt etmiştir. En son 1909 yılında Rusya ile de anlaşan İtalya Trablusgarp'a saldırmaya hazır konuma gelmiştir. Hale Şıvgın, Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1989, s. 4-5.

[158] Rıfat Uçarol, Siyasi Tarih, Filiz Kitapevi, İstanbul 1985, s. 352.

[159] Cabir Doğan, "Fethinden Kaybına Rodos(1522-1912)", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Aralık 2013, Sayı:30, s. 81.

İlk olarak, 24 Şubat 1912'de Beyrut Limanı'nı, 18 Nisan'da Sisam'ı bombalayan İtalya, aynı gün içerisinde de Çanakkale Boğazı'na saldırmıştır. Osmanlı Devleti bunun üzerine boğazlardan ticari gemiler dahil her türlü gemi geçişini yasaklamıştır. Ancak Rusya ve Avrupa devletlerinin isteği üzerine boğazlar tekrardan açılmıştır. Sisam ve Boğazlara yapılan saldırılar Avrupa devletleri tarafından da hoş karşılanmayınca, İtalya hedef olarak Oniki Ada'yı seçmiştir. 28 Nisan'da İstanbulya Adası'nı ele geçiren İtalyanlar, 5 Mayıs'ta da Rodos'u işgal etmiştir. Başlayan İşgal irili ufaklı adalarda devam etmiş, 9 Mayıs'ta Herke, 12 Mayıs'ta Kerpe, Leryoz, Kilimli, Batnoz, İlyaki, 16 Mayıs'ta Lipso, 19 Mayıs'ta Sömbeki, 20 Mayıs'ta İstanköy Adaları İtalya tarafından işgal edilmiştir.[160]

Trablusgarp Savaşı devam ederken, Balkan Savaşı'nın tam bu sırada patlak vermesi ile zor durumda kalan Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kalmıştır. Nitekim Osmanlı ve İtalyan delegeleri 15-18 Ekim tarihleri arasında Uşi Barış Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti, Bingazi ve Trablusgarp'ta bulunan kuvvetlerini geri çekmeyi, İtalya da Oniki Ada'yı geri vermeyi taahhüt etmiştir. Ancak Balkan Savaşı bitene kadar bu adalar İtalya'nın elinde kalmış, durumları ise Lozan Antlaşması ile kesinleşmiştir.[161]

3.5 Balkan Harbi Sırası ve Sonrası Ege Adaları

Birinci bölümde, Balkan Savaşlarını incelerken Yunanistan'ın Ege Denizi'nde bazı adaları ele geçirdiğinden az da olsa bahsetmiştik. Trablusgarp Savaşı sırasında patlak veren Balkan Savaşı, Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ'ın hep birlikte Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açmasıyla başlamıştır.

---

[160] Şerafettin Turan, "Rodos ve Oniki Ada'nın Türk Hakimiyetinden Çıkışı", *Belleten,* Cilt XXIX, Sayı 113 - Ocak 1965, s. 90.
[161] Cemalettin Taşkıran*, Oniki Ada*, 5.Baskı, Babıali Kültür Yayıncılığı, Ankara 2014, s. 106-107.

Ege'de Osmanlı'dan güçlü bir donanmaya sahip olan Yunanistan, Ege Denizi'nde ilk olarak Boğazönü Adaları'nı ele geçirmeye başlamış, 20 Ekim 1912'de Bozcaada, 21 Ekim 1912'de Limni, 30 Ekim 1912'de Taşoz ve Gökçeada, 31 Ekim 1912'de Bozbaba, 1 Kasım 1912'de Semadirek, 4 Kasım 1912'de İpsara, 17 Kasım 1912'de Ahikerya Adaları'nı işgal etmiştir. Çatalca'da 3 Aralık'ta gerçekleştirilen Barış Müzakereleri'nde Balkan müttefiklerinin ateşkes kararı almasına rağmen Yunanistan, aynı gün Sakız Adası'nı ele geçirmiş bundan iki hafta sonra da Midilli Adası'nı işgal etmiştir.[162]

Mora'da başlayan Yunan İsyanı'nın Sisam Adası'na da sıçramasıyla Osmanlı Devleti 1849 yılında adaya asker çıkararak ayaklanmaları bastırmıştır. Ancak 1912 yılında başlayan Balkan Savaşı'yla beraber Yunanlılar burada tekrar ayaklanmıştır. Büyük Devletlerin desteğiyle Osmanlı askerinin adadan çekilmesini sağlayan Ada Meclisi, Sisam'ın Yunanistan'a ilhakını açıklamasından sonra Yunanistan 15 Mart 1913'te Ada'yı ele geçirmiştir. Osmanlı Devleti yapılan işgalleri tanımamış, adalar üzerindeki tasarruflarına devam ederek uluslararası alanlarda işgalin egemenlik hakkı doğurmayacağını açıkça belirtmiştir.[163]

Balkan Savaşı sonrasında savaşa katılan devletlerin katıldığı konferansta Osmanlı Devleti, Girit Adası'nın akıbetinin ne olacağını Balkan devletlerinin kararına bırakmıştır. Ege Adaları konusunda da Almanya, İngiltere, Fransa, Avusturya-Macaristan Fransa, İtalya, Rusya'nın karar vermesini Londra Antlaşması'nın 5. Maddesi'yle kabul etmiştir. Bu karar Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında yapılan Atina Antlaşması'nın 15. Maddesi, tarafların Londra Antlaşması'ndaki 5. Madde'yi aynen kabul etmesiyle adaların geleceğinin bahsedilen devletlerin kararına bırakılacağı ibaresiyle kabul edilmiştir. Ayrıca bu antlaşmayla Girit kesin olarak Yunanistan'a bırakılmıştır.[164]

---

[162] Sertaç Hami Başeren, *a.g.e.,* s. 29.
[163] Ali Karamahmut, Sertaç Hami Başeren, *a.g.e.,* s. 56.
[164] Mithat Atabay, *a.g.e.,* s. 106.

17 Aralık 1912 tarihinde Süfera Konferansı'nda toplanan büyük devletler, Ege Adaları konusunda uzun görüşmeler yapmışlar ancak ortak karar vermekte zorlanmışlardır. Bunun sebebi ise, İttifak Devletleri'nin adaların Yunanistan'a verilmesine sıcak bakmaması, İtilaf Devletleri'nin ise Yunan tarafını desteklemesidir. Ancak 1914 yılı Şubat ayında anlaşmaya varabilen taraflar aldıkları ortak kararı Türk ve Yunan taraflarına nota ile bildirerek, Yunanlıların işgal ettikleri adaların silahsızlandırmak ve askeri faaliyetlerde kullanılmamak üzere kendisine verilmesine, Gökçeada, Bozcaada, Meis adalarının Osmanlı Devleti'ne iadesine karar vermişlerdir.[165] Osmanlı Devleti karardan memnun olmamakla birlikte kendisine iade edilen adaları bir senet olarak kabul etmiş ancak Yunanistan'ın işgal ettiği Ege Adaları ile ilgili kararı red etmiştir.

Altı büyük devletin verdiği karar Yunanistan tarafından kabul edilirken, İtalya, Uşi Antlaşması gereği adaları Osmanlı Devleti'ne vereceğini açıklayarak Oniki Ada'yı elinde bulundurmaya devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle İtilaf Devletleri, İtalya'yı aralarına almak için gizli bir antlaşmayla Oniki Ada'yı İtalya'ya vermek için Londra'da anlaşmışlardır. İtalya'ya işgal ettiği adaların egemenliği yanı sıra Antalya'da toprak parçası vaat edilmiştir.[166]

3.6 Sevr Antlaşması

Sevr Antlaşması, Birinci Dünya Savaşı'nı kaybeden Osmanlı Devleti'ne İtilaf Devletleri tarafından imza attırılan bir Antlaşma olarak tarihe geçmiş fakat hiç bir zaman yürürlüğe girmemiştir. İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan arasında 10 Ağustos 1920'de Fransa'nın Sevres kasabasında imzalanmıştır. Antlaşma'nın Ege Adaları ile ilgili maddeleri de içermesi yüzünden incelenmesi faydalı olacaktır.

---

[165] İbrahim Serbestoğlu, "Balkan Savaşlar ve Tabiiyet Sorunu", *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi,* XXVIII / 2, İzmir 2013, s. 481.

[166] İzzet Öztoprak, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili Yunan Belgeleri*, Ankara Üniversitesi Türk İnkilap Tarihi Enstitüsü, Ankara 2006, s. 13-14.

Geçerli olmayan Sevr Antlaşması'nın 84, 122, 132. Madde'lerinde Anadolu'ya 3 mil'de yakında bulunan adalar Osmanlı Devleti'ne verilirken, İpsara Adaları, Bozbaba, Sakız, Semadirek, Bozcaada, Limni, Ahikerya, Sisam, Midilli, Taşoz, Gökçeada, Yunanistan' a verilmiştir. İtalya'nın işgal ettiği adalara gelince, Meis adası dahil Oniki Ada'nın İtalya'ya bırakılması ve son olarak da Osmanlı'nın "Avrupa dışındaki bütün topraklar üzerinde ileri sürebileceği tüm sıfatlarından ve haklarından, Baş Müttefik Devletler yararına vazgeçmesi" ibaresiyle Sevr Antlaşması imzalanmıştır.[167]

Sevr Antlaşması'nın imzalandığı günlerde Oniki Ada'yı topraklarına katmak isteyen iki devlet İtalya ve Yunanistan arasında yaşanan anlaşmazlık Bonin-Venizelos Antlaşması ile giderilmeye çalışılmış, yapılan antlaşmaya göre Rodos ve Meis İtalya'ya bırakılırken diğer Ege Adaları Yunanistan'a verilmiştir. Ancak Bonin-Venizelos Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi Sevr Antlaşması'na bağlandığı için hiç bir zaman geçerli olmamıştır.[168]

3.7 Menteşe Adaları'nın Yunanistan'a Devri

İkinci Dünya Savaşı yıllarında İtalya egemenliği altında kalan ve İtalya'nın yenilgisiyle bir ara Almanya'nın işgalinde kalan Menteşe Adaları, Almanya'nın bölgede kalamayacağını anlamasıyla, adaları tarafsızlaştırmak amacıyla Almanya tarafından Türkiye'ye teklif edilmiş ancak İngiltere, Türkiye'nin savaşın içinde bulunmadığını ifade ederek, İkinci Dünya Savaşı'nın galip devleti olarak adaları kendi işgal etmiştir.[169]

---

[167] Treaty Of Peace With Turkey, Treaty Series No. 11 (1920), http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1920/TS0011.pdf, (19.5.2015), s. 24-29-31.
[168] Neslihan Altuncuoğlu, *a.g.e.,* s. 3.
[169] Bahadır Selim Dilek, *Ege'nin Unutulan Türkleri*, 1.Baskı, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2008, s. 97.

Adaların İngiltere eline geçmesinden sonra Yunanistan'ın Menteşe Adaları'na ilgisi artmış akabinde Yunanistan Kral naibi Menteşe Adaları'na bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Türkiye ise, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Almanya'ya savaş ilan etmesine rağmen savaş boyunca tarafsızlık politikasını tercih etmesi yüzünden Oniki Ada konusunda etkin bir politika izleyememiştir.[170]

Menteşe Adaları'nın geleceği 1947 yılında gerçekleşen Paris Barış Konferans'ında belli olmuştur. Ancak Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na katılmadığından bu Konferans'a çağrılmamıştır. 15 Mart 1947 imzalanan Paris Antlaşması ile Menteşe Adaları silahsızlandırılmak ve askerden arındırılmak şartıyla Yunanistan'a bırakılmıştır. İtalya, Lozan Antlaşması'nın 16. Maddesinde kendisine verilen tüm haklarından vazgeçmiştir.[171]

[170] Cemalettin Taşkıran, *a.g.e.,* s. 126.
[171] Mithat Atabay, *a.g.e.,* s. 188.

4. BÖLÜM

EGE DENİZİ'NDE MEVCUT SORUNLAR VE ANLAŞMAZLIKLAR

Çalışmanın bu kısmına kadar, Türk-Yunan ilişkileri hem tarihsel açıdan hem de uluslararası antlaşmalar ışığında değerlendirilmiştir. İkinci bölümde incelediğimiz Ege Denizi Coğrafi özellikleri ve üçüncü bölümdeki Ege Denizi tarihi, dördüncü bölümün anlaşılması açısından bir temel oluşturmuştur.

Bu bölümde ise, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde Lozan Antlaşması sonrası oluşan mevcut Ege Sorunları incelenecektir. Bu sorunlar iki ülke arasındaki ilişkileri önemli ölçüde etkileyen sorunlar olup halen daha çözüm beklemektedir. Egemenliği Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu, Ege Adalarının Silahsızlandırılmış Statüsü, Karasuları Sorunu, Kıta Sahanlığı Sorunu, Hava Sahası ve FIR Hattı Sorunu ve bugüne kadar ilgili literatürde az yer etmiş olan Oniki Ada Türklerinin Azınlıklar Sorunu'na burada değinilecektir.

4.1 Egemenliği Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu

Ege Denizi egemenlik sınırları Lozan Antlaşması'yla belirlenmiştir. Antlaşma'da bazı Ege Adaları ismen belirtilerek egemenlikleri netleştirilmiş ancak Lozan'da ismi geçmeyen ada, adacık ve kayalıkların durumları Türkiye ve Yunanistan arasında bir anlaşmazlık meselesi olarak literatüre geçmiştir. 1996 yılında yaşanan Kardak Krizi ile gündeme gelen ada, adacık ve kayalıkların egemenliği bugün halen daha tartışılmaktadır.

1923 Lozan Antlaşması'nın 6, 12, 15, 16. Maddeleri ve 1947 Paris Antlaşması'nın 14. Madde'si iki ülke arasındaki anlaşmazlıkta önemli bir yere sahiptir. Çalışmanın bu bölümünde bu maddeler incelenecek, öncesinde egemenliği devredilmemiş adaları tekrar gündeme oturtan Kardak Krizi olayına değinilecektir.

4.1.1 Kardak Krizi

1996 yılına damgasını vurarak, Türkiye ve Yunanistan'ı savaşın eşiğine kadar getiren Kardak Krizi, 25 Aralık 1995 yılında Türk ticaret gemisi Figen Akat'ın Kardak Kayakları'na oturması ile başlamıştır. Yunan Sahil Güvenlik botlarının kaza bölgesinin Yunan karasularına ait olduğunu ve kurtarma işlemini kendilerinin yapması gerektiğini belirtmesi üzerine, Figen Akat gemisi kaptanının "Türk karasularında olduklarını ve Türk Sahil Güvenliği'nden yardım talep ettiklerini" söylemesiyle, Türk ve Yunan Büyükelçi yetkililerinin görüşmelerinin ardından gemi Güllük Limanı'na çekilmiştir.[172]

Yaşanan bu gelişme sonrasında, Türk ve Yunan Dışişleri Bakanlıkları karşılıklı notalarla olayı egemenlik sorunu boyutuna bağlamıştır. Yunan medyasında yaşananlar sık sık gündeme getirilmiş, Kalimnos Adası Belediye Başkanı, adanın papazı ve aileleri, bir Yunan televizyonunu da yanına alarak Kardak Kayalıkları'na Yunan bayrağı dikmiştir. Bu olay Yunan televizyonlarında yayınlanınca Türk Medyası da olaya ilgi göstermiş, Hürriyet gazetesinin iki muhabiri helikopterle Kardak Kayalıkları'na giderek Yunan bayrağını indirip yerine Türk bayrağını dikmiştir.[173] Yaşanan bu gelişmelerle beraber iki ülke arasındaki diplomasi trafiği daha sert bir hal almıştır.

---

[172] Aydın Şıhmantepe, ''Kardak Kriz Sürecinin Kriz Yönetim Prensipleri Açısından İncelenmesi'', *Pir Reis Üniversitesi, Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt:9, say:17, İstanbul, 2013, s. 136 -137.

[173] Türk- Yunan ilişkileri, Turkish Greek Relations, http://www.turkishgreek.org/index.php?option=com_content&view=article&id=116:1996-kardak-bunalm&catid=55:karilikli-algilamalar&Itemid=73, (16.05. 2015)

Yunan bayrağının indirilmesi sonrası Yunanistan kayalıklara komando birliklerini göndererek tekrar Yunan bayrağını dikmiş, bayrağı korumak için de komandoları Kardak Kayalıkları'nın büyük olanına yerleştirmiştir. Yaşanan gelişmeler tansiyonu yükseltince kayalıkların etrafında Türk ve Yunan Deniz Kuvvetleri konuşlanmıştır. Bunun üzerine dönemin Türkiye Başbakanı Tansu Çiller ''O asker gidecek, o bayrak inecek!'' diyerek, Kardak üzerinde Türkiye'nin egemenliği olduğunu belirtmiştir. Tansu Çiller'in bu açıklamasının gecesinde Türk SAT ve SAS komandolarının taarruzuyla Yunanistan'ın bayrak çektiği kayalıkların batısında bulunan küçük Batı Kardak Kayalığı'na Türk bayrağı dikilmiştir.[174] (EK-6)

Batı Kardak kayacığına Türk bayrağının dikilmesi Yunanistan'da şok etkisinin yanı sıra büyük endişe yaratmıştır. Olayın ardından iki ülke savaşın eşiğine gelmiş ancak ABD ve NATO'nun araya girmesiyle yaşanan kriz bayrakların indirilmesiyle sonlandırılmıştır.[175]

Kardak krizi, Ege Denizi'nde var olan bir sorunu ortaya çıkarmanın yanında halen daha statüleri belirlenmemiş ada, adacık ve kayalıkların hukuksal durumlarının zorunlu olarak çözümlenmesi gerekliliğini göstermiştir. Ayrıca, ilişkilere realist bir yaklaşımla bakan Türkiye ve Yunanistan, denizin ortasında değil bir toprak, bir çakıl taşı dahi vermemek için güçlerini ortaya koymaktan çekinmeceğini göstermiştir. Lozan Barış Antlaşması, Ege Adaları'nın hukuksal durumunu düzenleyen en önemli antlaşmadır. Ege'deki adaların, adacıkların ve kayalıkların son durumu Lozan Antlaşması'nın 6, 12, 15, 16 Madde'leriyle şekillenmiştir.

4.1.2 Lozan Barış Antlaşması 6. ve 12. Maddeler

Lozan Antlaşması'nın 6. Maddesi'nde;

---

[174] Yunan Bakan'dan tehlikeli 'Kardak' hamlesi, http://www.hurriyet.com.tr/dunya/28087179.asp, (06.05. 2015)

[175] Atilla Eralp, *Türkiye ve Avrupa*, 1. Baskı İmge Kitapevi, Ankara 1997, s. 269.

"İşbu Antlaşmada aykırı bir hüküm bulunmadıkça, deniz sınırları kıyıya üç milden daha yakın bulunan ada ve adacıkları içine alacaktır."

Bu madde ile deniz sınırları alanı belirlenmiş, bu alan içinde bulunan ada ve adacıkları kapsayacağı belirtilmiştir.

Lozan Antlaşması'nın 12. Maddesi'nde ;

"İmroz (Imbros) Adası ile Bozcaada (Tenedos) ve Tavşan Adaları (Iles aux'Lapins) dışında, Doğu Akdeniz Adaları ve özellikle Limni (Lemnos), Semadirek (Semendirek, Samothrace), Midilli (Mitilene), Sakız (Chio), Sisam (Samos) ve Nikarya (Nicaria) Adaları üzerinde Yunan egemenliği konusunda 17/30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın 5'inci ve 1/14 Kasım 1913 tarihli Atina Antlaşması'nın 15'inci maddeleri hükümleri uyarınca alınan ve 13 Şubat 1914 tarihinde Yunan Hükümetine bildirilen Karar, bu Antlaşma'nın İtalyan egemenliği altına konulan ve 15'inci maddede belirtilen adalara ilişkin hükümleri saklı kalmak üzere doğrulanmıştır. İş bu antlaşmada aksine hüküm bulunmadıkça Asya kıyısına üç milden az bir uzaklıkta bulunan adalar Türk Egemenliği altında kalacaktır."[176]

Bu Madde üzerinde Türkiye ve Yunanistan'ın görüşleri farklılık göstermektedir. Yunanistan göre, Türkiye verilen adaların ismen sayılan Bozcaada, Gökçeada, Tavşan Adaları ve Asya kıyılarına 3 milden yakın olan adalardır. Türkiye ise, 3 mil kuralından yola çıkarak, 3 mil dışında bulunan ve egemen olduğu adaların Yunanistan'a bırakıldığı anlamına gelemeyeceğini, eğer öyle olsaydı 12. Madde'de ismen sayılan diğer adalar, adacık ve kayalıklar gibi bunların da isimlerinin sayılacağını savunmaktadır.[177]

Tarihsel süreçte yaşanan gelişmeleri sırasıyla toparladığımızda, 13 Şubat 1914 tarihinde Yunanistan'ın işgal ettiği Sisam, İpsara, Semadirek, Bozbaba, Gökçeada, Midilli, Taşoz, Bozcaada, Limni, Sakız, ve Ahikerya Adaları'dır. Lozan

[176] Teoman Alparslan, *Sevr ve Lozan'ın Ortak Hükümleri*, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2008, s. 139.
[177] Sertaç Hami Başeren, *a.g.e.,* s. 45-46.

Barış Antlaşması'nın 12. Maddesi'nde bu adalardan sadece Bozbaba, Taşoz, ve İpsara Adaları ismen sayılmamıştır. Bu adalar Balkan Savaşı sırasında işgal edilmeleri sebebiyle altı büyük devletin kararıyla Yunanistan'a verilmiştir. Ancak Yunanistan'ın bu dönemde işgal etmediği adalar, adacık ve kayalıklar da[178] vardır. Bunların egemenliği hiç bir antlaşma ile Yunanistan'a verilmemiştir.[179]

4.1.3 Lozan Barış Antlaşması 15. Madde

Antlaşma'nın 15. maddesi Oniki Ada'nın İtalya'ya bırakılmasını içermektedir.

"Türkiye ...bugünkü durumda İtalya'nın işgali altında bulunan Stampalia (Astropalia), Rodos (Rhodes, Rhodos), Kalki (Calki, Khalki), Skarpanto (Scarpanto), Kazos, (Casos, Caso), Piskopis (Piscopis, Tilos), Miziros (Misiros, Nisıros), Kalimnos (Calimnos, Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Simi (Symi) ve İstanköy (Cos, Kos) adaları ile bunlara bağlı adacıklar ve Meis adası "üzerindeki bütün haklarından ve sıfatlarından İtalya lehine vazgeçmiştir."[180]

15. madde de İtalya'ya devredilecek adalardan ismen bahsedilmiş, ek olarak "bağlı adacıklar" ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadeye Meis Adası dahil edilmemiştir. Bağlı kelimesinin kapsamı konusunda Türkiye ve Yunanistan'ın görüşleri farklılık göstermekte, bu yüzden ada, adacıklar ve kayalıklar sorunu bugün de devam etmektedir.

Yunanistan, bağlı kelimesini coğrafi olarak değerlendirerek Kardak Kayalıkları'nın da İtalya'ya devredildiğini öne sürmektedir. Kardak Kayalıkları'nın Yunan adası Kalolimnos'a 1.9 km uzaklıkta olduğunu bu yüzden de İtalya egemenliğine geçtiğini, 28 Aralık 1932 yılında Türkiye ve İtalya arasında yapılan mutabakatla ada, adacık ve kayalıkların iki ülke arasında kesin olarak belirlendiğini

---

[178] Yunanistan'ın Balkan Savaşı sırasında işgal etmediği ada, adacık ve kayacıklar da vardır. Bunlardan belli başlı olanları Koyun Adası, Paşa, Vaton, Gavati, Andiipsara, Hurşid ve Fornoz Adalarıdır. Sertaç Hami Başeren, *a.g.e.,* s. 47.

[179] Hakan Cem Işıklar, *Ege'de Casus Belli*, Ümit Yayıncılık, Ankara 2005, s. 133.

[180] Necdet Hayta, *Ege Adaları Sorunu;1911'den Günümüze*, Gazi Kitabevi, Ankara 2006, s. 258.

iddia etmektedir. Türkiye ise, bağlı kelimesini coğrafi, lojistik ve jeolojik olarak değerlendirmektedir. Kayalıkların coğrafi ve jeolojik olarak Anadolu'nun uzantısı olduğunu bu yüzden devredilen adalarla bağlantısı olmadığını iddia eden Türkiye, Kardak Kayalıkları'nın yaşama ve iskana elverişli olmadığı tezini savunarak lojistik olarak kayalıkların değersiz olduğunu savunmaktadır.[181]

Ortaya konulan tezlerle, Türkiye Lozan Antlaşması'nın 15. maddesinde kayalıkların İtalya'ya devredilmediğini savunmaktadır. 15. madde de devredilenlere de bağlı olmayan bir çok ada bulunmaktadır. Devredilmeyen bu adalar başlıcaları Nergiscik, Bulamaç, Koçbaba, Eşek Adası, Ardıççık, Kendiroz, Kandilli, Kızkardaşlar, Sirina, Keçi, Üç Adalar, Safran Adaları ve İstakida olarak sayılabilir.[182]

4.1.4 Lozan Barış Antlaşması 16. Madde

Lozan Barış Antlaşması'nda adaların egemenliklerini düzenleyen bir diğer madde ise 16. madde olarak tarihe geçmiştir. Buna göre ;

"Türkiye ...egemenliği iş bu Antlaşmada tanınmış adalardan başka bütün öteki adalar üzerinde her türlü haklarından ve sıfatlarından vazgeçmiş olduğunu bildirir; ... bu adaların geleceği ilgililerce düzenlenmiştir ya da düzenlenecektir."[183]

Türkiye ve Yunanistan'ın görüşleri bu madde üzerinde de farklılık göstermektedir. Yunanistan'a göre, Türkiye bu maddeyle Ege Adaları'ndaki bütün egemenlik haklarından vazgeçmiştir. Türkiye'ye verilen adalar Lozan Antlaşması'nın 12. maddesinde netleştirilmiş, bunun dışında Türkiye'nin egemen olduğu bir ada kalmamıştır. Yunanistan, 16. maddenin adacık ve kayalıkların bu maddeyi de kapsadığını ve bu verilerle Lozan'da Ege Adaları konusunda tam bir

[181] Sertaç Hami Başeren, *a.g.e.,* s. 48.
[182] Ali Karamahmut-Sertaç Hami Başeren, *a.g.e.,* s. 60.
[183] Hakan Cem Işıklar, *a.g.e.,* s. 133.

düzenleme yapıldığını ve Türkiye'nin iddia ettiği gibi Gri Bölgelerin [184] bulunmadığını öne sürmektedir.[185]

Türkiye ise, 16. madde'nin tüm ada, adacık ve kayalıkları kapsamadığını Lozan Barış Görüşmeleri'nde yaşanan tartışmalardan bunun açıkça belli olduğunu savunmaktadır. Barış Görüşmeleri'nde 16. madde konusunda şiddetli tartışmalar yaşanmış ve görüşmeler kesilmiştir. Bunun sebebi ise 16. maddenin ilk şeklinde, "ilhak, istiklal ve başka bir idare şekli hakkında ileride alınacak kararları önceden tanıması" ibaresiyle Türkiye'nin önceden bütün haklarından vazgeçmesinin istenmesidir. Böylelikle, Ege'de tüm hakları elinden alınmaya çalışılan Türkiye, yapılan itirazlarla 16. madde'nin bu son şekli almasını sağlamıştır. [186] Yani madde'deki "ilgililerce" ibaresi ile ileride adalarla ilgili alınacak kararlarda Türkiye'nin de söz hakkı olduğu belirtilmiştir.

4.1.5 4 Ocak 1932 Türk-İtalyan Sözleşmesi ve 28 Aralık 1932 Türk-İtalyan Mutabakat Zaptı

İtalya, Lozan Antlaşması'nın 15. maddesi'ni geniş çaplı yorumlayıp, 12. madde'nin sonundaki "aykırı bir hüküm bulunmadıkça" ibaresine dayanarak Asya kıyılarına 3 milden içeride bulunan adalarda egemenlik iddiasında bulunmuş, Türkiye de buna itiraz edince iki taraf arasında anlaşmazlık çıkmıştır. Sorunun çözümlenmesi için ortak oluşturulan Türk-İtalyan Komisyonu, 18 Haziran 1931'de Ankara'da bir araya gelmiştir. Yapılan çalışma sonucunda iki tarafın hazırladığı çözüme yönelik bir zabıtname hazırlanmış, Anadolu kıyıları ile Meis Adası arasında

[184] Türkiye, Ege Denizi'nde Lozan antlaşması'nda statüsü ve egemenliği belirlenmemiş, ada, adacık ve kayalıkların var olduğunu iddia etmektedir. Bunların bulunduğu bölgeleri de gri bölgeler olarak tanımlamaktadır. Grey theories in the Aegean, http://www.phantis.com/blogs/mottas/grey-theories-aegean, (07.06. 2016)
[185] Sertaç Hami Başeren, *a.g.e.,* s. 50.
[186] Ali Karamahmut, Sertaç Hami Başeren, *a.g.e.,* s. 62.

22 ada, adacık, kayalık ile Bodrum Körfezi karşısında bulunan Kara Ada'nın egemenliğini belirleyen bir sözleşme 4 Ocak 1932'de Ankara'da imzalanmıştır.[187]

Türk ve İtalyan tarafı Kardak Kayalıkları'nın bulunduğu bölge konusunda da bir araya gelerek, 28 Aralık 1932'de bir mutabakat zaptı oluşturmuşlar ancak bunu sözleşmeye döndürmemişlerdir. Yunanistan ise, mutabakatın 4 Ocak 1932'de yapılan sözleşmeni eki olduğunu ve bir uluslararası antlaşma olduğunu iddia etmektedir. Türkiye, mutabakatın uluslararası antlaşma ve sözleşme niteliği taşımadığını, iki devletin anlaşma bazında iradelerini onay olarak ortaya koymadıklarını, Türk temsilcilerinin usulüne uygun yetki belgelerinin olmadığını, uluslararası antlaşmaların Milletler Meclisi Genel Sekreterliği'nin onayıyla uluslararası nitelik taşıması gerektiğini, söz konusu belgenin de böyle bir onaydan geçmediğini iddia etmektedir.[188]

4.1.6 1947 Paris Barış Antlaşması

Çalışmanın 3. bölümünde Menteşe Adaları'nın İtalya'nın egemenliğinden çıkıp Yunanistan'a devredilmesinden bahsetmiştik. Paris Antlaşması'nın 14. maddesi'nde İtalya egemenliğinde bulunan adalar tek tek sayılmış ve bunlara bitişik adacıkların da Yunan egemenliğine gireceği belirtilmiştir. Buna göre ;*"İtalya aşağıda sayılan Oniki Adaları Yunanistan'ın tam egemenliğine bırakmaktadır: Rodos, İstanbulya, Kerpe, Herke, Kaşot, İleki, İncirli, Kelemez, Leryoz, Sömbeki, Lipso, Batmoz ve Meis Adası ile bunlara bitişik adacıklar."*[189]

Yunanistan, Oniki Ada ve Oniki Ada'ya bitişik ada, adacık ve kayalıkların içinde Kardak Kayalıkları'nın da bulunduğunu iddia etmektedir. Bağlı ve bitişik kelimelerini de Lozan Antlaşması'nın devamı olarak görmektedir. Bu durumun da yukarıda bahsettiğimiz Türk- İtalyan Antlaşması'nda kesinleştirildiğini bu yüzden

[187] Necdet Hayta, *a.g.e.,* s. 261-262.
[188] İrfan Kaya Ülger, *a.g.e.,* s. 152.
[189] Carl Barkman, *Ambassador In Athens,* Merlin Press Limited, London 1989, s. 287.

kayalıkların egemenliğinin kendisinde olduğunu savunmaktadır. Türkiye'ye göre ise, Ege Denizi'nde küçük adalar, adacıklar ve kayalıkların egemenliği konusunda bir anlaşma henüz yapılmamıştır.(EK-7) Aksu'ya göre, Yunanistan'ın konuyu uluslararası kuruluşlara götürmesine gerek yoktur. Kardak Kayalıkları sorunu dahil, Gavdos[190] ve Gri Bölgeler[191] ile ilgili anlaşmazlıklar Türkiye ve Yunanistan'ı ilgilendirdiğinden, sorunun çözüme kavuşturulması için Türkiye ikili müzakerelerle sorunun çözümlenmesinden yanadır.[192]

4.2 Ege Adaları'nın Silahlandırılması Sorunu

Türkiye ve Yunanistan arasında var olan anlaşmazlıklardan birisi de Ege Adaları'nın silahlandırılmasıyla ilgili çıkan sorundur. Türk-Yunan ilişkilerinin Kıbrıs konusunda gergin geçtiği 1960'lı yıllarda daha önce yapılan antlaşmalara rağmen Yunanistan gözle görülür şekilde Ege Adaları'nı silahlandırmaya başlamıştır. Yapılan silahlandırma ve askeri tahkim iki ülke ilişkilerinde yeni bir sorunun ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

İkinci bölümde de incelendiği gibi Lozan Antlaşması'nın 12. maddesinde Doğu Ege Adaları silahsızlandırılmak şartıyla Yunanistan'a bırakılmıştır. Buna ek olarak, Çalışmanın bu kısmında da inceleyeceğimiz Lozan Antlaşması'nın 13. maddesi, Lozan Boğazlar Sözleşmeleri'nin 4. maddesi ve Oniki Ada'nın

---

[190] Gavdos Sorunu, Kardak Krizinin ardından, 1996 yılı yaz ayında, Yunanistan'ın Gavdos adasının NATO tatbikatına dahil edilmesi teklifine, tatbikat hazırlığı toplantısında bulunan bir Türk Subayın itiraz etmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Girit'in güneyinda kalan bu ada hakkında itiraz, Yunanistan tarafından Türkiye'nin yeni bir tehditi olarak kamoyuna duyrulmuştur. Ege Denizi'nde Egemenliği Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu: Kardak Bunalımı, http://www.oocities.org/yildizinternational/yenisite/papers/ege.htm, (30.05.2016)

[191] Türkiye, Ege Denizi'nde statüsü belirlenmemiş halen daha tartışma konusu olan adaları ve kayalıkları gri bölge olarak değerlendirmektedir. Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacıklar ve Kayalıklar Sorunu, http://www.turkishgreek.org/index.php?option=com_content&view=article&id=58:egemenlii-antlamalarla-yunanistana-devredilmemi-ada-adacklar-ve-kayalklar-sorunu&catid=37:ege-denz-denz-yetk-alanlari-sorunlari&Itemid=58, (1.06.2016)

[192] Fuat Aksu, *Türk-Yunan İlişkileri, Stratejik Araştırmalar ve Etüdler Milli Komitesi*, Ankara 2001, s. 113.

Yunanistan'a devredilmesini öngören Paris Antlaşması'nın 14. maddesi'nde de Ege Adaları'nın silahsızlandırılmış statüsünden bahsedilmiştir.

Yunanistan, 1960 yılına kadar sözü geçen antlaşmaların ilgili maddelerine uymuştur. Ancak Kıbrıs Sorunu yüzünden gerginleşen ilişkilerle beraber güvenlik yaklaşımıyla adaları silahlandırmaya başlamıştır. Türkiye, bu konuyla ilgili 1964 yılında Yunanistan'a nota göndererek, Rodos ve İstanköy'de yapılan askeri tahkimata tepki göstermiş, Yunanistan'ı uluslararası antlaşmalara uymaya davet etmiştir. Yunanistan ise, antlaşmalara uyduğunu ve söz konusu tahkimatın yapılmadığı yönünde cevap vermiştir. 1969 yılında, Türkiye bu sefer Limni Adası'na yapılan tahkimat konusunda Yunanistan'a nota vermiş ancak Yunanistan yapılan tahkimatın askeri olmadığını sivil havacılık ile ilgili çalışmalar olduğunu içeren cevabını Türkiye'ye iletmiştir.[193]

Türkiye, 1975 yılında bu sefer Yunanistan'ın Menteşe Adaları'nı silahlandırması konusunda BM'ye protesto çekmiştir. Bu protesto karşısında Yunanistan Başbakanı Karamanlis yaptığı açıklamada adalarda savunma önlemleri aldıklarını ifade etmiştir. Yunanistan'ın bu açıklamasından yaklaşık 15 sene sonra Yunan Savunma Bakanı Petros Garufalias'ın raporunda Georgias Papandreou Hükümeti'nin 1964 yılında Doğu Ege Adaları'nı silahlandırıldığı açıklanmıştır.[194]

4.2.1 Doğu Ege Adaları'nın Silahsızlandırılmış Statüsü

Doğu Ege Adaları'nın silahsızlandırmasını öngören ilk ifade ikinci bölümde de incelediğimiz Lozan'ın 12. maddesinde geçmektedir. Ancak Antlaşmanın 13. maddesi adaların silahsızlandırılması konusunun kapsamını düzenlemiştir. Buna göre;

[193] Fuat Aksu, *a.g.e.,* s. 84.
[194] Sertaç Hami Başeren, *a.g.e.,* s. 65.

"Barışın sürekli olmasını sağlamak amacıyla, Yunan Hükümeti, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adaları'nda aşağıdaki tedbirlere uymayı yükümlenir:

1. Bu adalarda hiçbir deniz üssü kurulmayacak, hiçbir istihkam yapılmayacaktır.

2. Yunan askeri uçaklarının Anadolu kıyısı toprakları üzerinden uçmaları yasak olacaktır. Buna karşılık, Türk Hükümeti de askeri uçaklarının bu adalar üzerinde uçmalarını yasaklayacaktır.

3. Bu adalarda Yunan askeri kuvvetleri, askerlik hizmetine çağrılmış ve bulundukları yerde eğitilebilecek normal asker sayısından çok olmayacağı gibi, jandarma ve polis kuvvetleri de bütün Yunan ülkesindeki jandarma ve polis kuvvetlerine orantılı bir sayıda kalacaktır."[195]

Antlaşma'nın 2. maddesi'nde adaların silahsızlandırılması konusunda herhangi bir bahis bulunmazken diğer maddeler açıklamaya muhtaç hükümler içermektedir. Özellikle 1. madde'de geçen "deniz üssü kurulamayacak, istihkam yapılamayacak" ifadeleri yoruma açıktır. Bu yüzden de Lozan Konferansı'nda yapılan açıklamalara ve raporlara bakmakta fayda vardır.

Lozan Konferansı'nda yapılan görüşmelerde Türk tarafı, İmroz, Bozcaada Adaları'nın egemenlik konusunun tartışılamayacağını, boğazların güvenliği açısından Semadirek Adası'nın kendilerine bırakılması talebinde bulunmuş, Doğu Ege Adaları konusunda da güvenlik ve askersizleştirme konusunda çekincelerini dile getirmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda Uzmanlar Alt Komisyonu Sakız, Midilli, Limni, Sisam ve Nikarya Adaları'nın askerden arındırılması sorununu incelemek üzere toplanmış müttefikleri temsil eden Lord Curzon Barış Antlaşması taslağını 31 Ocak 1923'te açıklayan konuşmasında; *...Türk Temsilci Heyetinin isteği üzerine, Ege Denizi'nin ortasında bulunan bir adalar topluluğunun-Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya Adaları'nın Türkiye'ye karşı yöneltilecek saldırılarda, nasıl olursa olsun*

[195]Ioannis N. Grigoriadis, *Instilling Religion In Greek And Turkish Nationalism; A "Sacred Synthesis",* Palgrave Macmillan, New York 2013, s. 115.

*kara, deniz ve hava üssü olarak kullanılamayacak biçimde askerden arındırılacağı konusunda, Antlaşmaya kesin hükümler konulduğunu"*belirtmiştir.[196]

Lozan Antlaşması'nın 13. Madde'sinin 3. fıkrasında ise, adalarda bulunacak asayişi sağlamakla yükümlü Yunan kuvvetlerinin sınırı belirlenmiştir. Buna göre, adalarda bulunan güvenlik güçleri sayısının sınırlandırılması, polis ve jandarmanın Yunanistan'ın diğer bölgelerinde güvenlik güçleriyle orantılı olması, Yunanistan'ın buraya diğer bölgelerden asker getirmemesi, adaya sadece normal askerlik için gelenler ile ada halkının asker olarak görev yapması, ada halkının askerlik süresini normalden uzun tutmaması hususları kabul edilmiştir.[197]

4.2.2 Boğazönü Adaları'nın Silahsızlandırılmış Statüsü

Boğazönü Adaları'nın Limni, Semadirek, Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları'ndan oluştuğundan bahsetmiştik. Limni ve Semadirek Adaları, Lozan Antlaşması'nın 12. maddesinde ismen belirtilerek altı büyük devletin ortak kararıyla silahsızlandırılmak şartıyla Yunanistan'a devredilmiştir. Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları ise boğazların güvenliği için Türkiye'ye bırakılmıştır. Altı büyük devlet Türkiye'nin güvenliğinin yanında deniz ulaşım güvenliğini sağlamak amacıyla Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin 4. ve 6. maddeleriyle adaların silahsızlandırılması yönünde karar almıştır.[198]

Görüldüğü gibi, Boğazönü Adaları'nın silahsızlandırılması Lozan Antlaşması'na ek Lozan Boğazlar Sözleşmesi'yle gerçekleştirilmiştir. Ancak Türkiye, 1936 yılında Akdeniz'deki değişen koşullar karşısında Boğazların

---

[196] Seha L. Meray, *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar Belgeler, Genel Oturumların Protokolleri ve Birinci Komisyonun Tutanakları ile Raporları (Ülke ve Askerlik Sorunları),* YKY Yayınları, İstanbul 2001, s. 113.

[197] Aydoğan Özman, "Lozan Antlaşmalarında Ege Adalarının Hukuki Statüsü", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt:43, Sayı:3, Ankara 1998, s. 204.

[198] Çağrı Erhan, M. Murat Baskıcı, *Yaşayan Lozan*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2003, s. 188.

güvenliğinin temini için Milletler Cemiyeti'ne başvurmuştur. Yapılan konferanslar sonrası Boğazlar Sözleşmesi'nin yerine geçen Montreux Boğazlar Sözleşmesi 20 Temmuz 1936'de kabul edilmiştir.[199]

4.2.3 Montrö Boğazlar Sözleşmesi

Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nde boğazların denetimi Milletler Cemiyeti'ne bırakılmıştı. İtalya'nın Habeşistan'da yayılmacı politikası, Almanya'nın Rhineland'ı tekrar silahlandırması Türkiye'yi boğazların güvenliği konusunda endişeye sevk edince, yapılan Montrö Boğazlar Sözleşmesi'yle boğazların denetimi Türkiye'ye bırakılmıştır. Yapılan bu sözleşme aynı zamanda Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin de yerini almış, boğazların denetimi Türkiye'ye verilmekle beraber Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin statüsü değiştirilerek Boğazların yeniden silahlandırılmasına izin verilmiştir.[200]

Türkiye ve Yunanistan'ın görüşleri Montrö Boğazlar Sözleşmesi üzerinde de farklılık göstermektedir. Türkiye, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin sadece boğazların güvenliğini sağlamak için yapıldığını ve Türkiye'nin talebi üzerine amacına uygun imzalandığını savunmaktadır. Yunanistan'a göre, Lozan Boğazlar Sözleşmesi'nin devamı Montrö sözleşmesi olduğundan sözleşmede geçen boğazlarda silahlandırma yapılabilir değişikliği Semadirek ve Limni Adaları'nı da kapsamaktadır.[201]

Ayrıca, Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni TBMM'ye sunarken yaptığı konuşma ve Türkiye'nin Atina Büyükelçisi'yle Yunanistan'a gönderdiği adaların silahlandırılabileceği konusundaki

---

[199] Natalino Ronzitti, *The Law of Naval Warfare, A Collection of Agreements and Documents With Commentaries,* Martinus Nijhoff Publishers, Dortrecht 1988, s. 435.
[200] Edwin C. Hoyt, *The Unanimity Rule in the Revision of Treaties a Re-Examination*, The Hague, Netherlands 1959, s. 171-172.
[201] Yaşar Ertürk, *Adalar Ege Denizi'nde Türk-Yunan Mücadelesi*, 1. Baskı, Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007. s. 128.

mektubu Yunanistan'a göre, adaların silahlandırılmasının hukuken doğru olduğu kanısını oluşturmaktadır. Türkiye ise, yapılan konuşmanın Türk-Yunan dostluğunun olumlu ilerlediği bir zamanda yaşanan siyasi süreçteki iyi niyet beyanı olduğunu, her ne kadar gönderilen mektup diplomatik kanallarla yapılsa da sözleşmeye katılan bütün devletlerin yorum yapması gerektiğini savunmaktadır.[202]

Yunanistan, Türkiye ile birlikte NATO ve BM üyeliği çatısı altında bulunduğundan adaların silahlandırılmasında bir sakınca görmemektedir. Ancak Türkiye bunu kabul etmemekte, Yunanistan'ın Türkiye'yi müttefiği görüyorsa adaları silahlandırması için bir neden olmadığı vurgusunu yapmaktadır. Yunanistan ise, adaların silahlandırılmasını meşru göstermek için NATO tatbikatlarının Limni Adası'nda gerçekleştirilmesini istemektedir. Bu sayede diğer adaların da silahlandırabileceğini düşünmektedir.

4.2.4 Oniki Ada'nın Silahsızlandırılmış Statüsü

Yukarıda da incelediğimiz gibi, 1912 yılında imzalanan Uşi Antlaşması'yla geçici olarak İtalya'ya verilen Oniki Ada, Lozan Antlaşması'yla İtalya egemenliğinde kalmış, İkinci Dünya Savaşı sonrasında da 1947 Paris Barış Antlaşması'yla Yunanistan'a devredilmiştir. Bu antlaşmanın 14. maddesiyle Oniki Ada'da asker bulunmaması, askeri üs, tesis ve tahkimatların yasaklanması, silah üretilmemesi ve askeri eğitim de yapılmaması öngörülmüştür. [203]

---

[202] Yüksel İnan, *Türk Boğazların Siyasal ve Hukuksal Rejimi*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Ankara 1986, s. 51.

[203] "İş bu antlaşma amacıyla "askerden arındırılma" ve "askerden arındırılmış" terimleri ile ülke üzerindeki ve ilgili karasularındaki, bütün deniz, kara ya da hava tesisleri ve istihkâmları ile kara, deniz ya da hava yapay engellerinin silahlarının, kara, deniz ya da hava birliklerinin üsleri kullanmasının ya da bu birliklerce sürekli ya da geçici olarak kalınmasının her türlü askeri eğitimin ve savaş malzemesi üretiminin yasaklanması biçiminde anlaşılması gerekmektedir. Bu yasaklama sınırlı sayıda içe yönelik görevleri yerine getirecek ve bir tek kişi tarafından taşınabilen ve kullanılabilen silahlarla donatılmış iç güvenlik personeli ile bunlar için gerekli askeri eğitimi içermektedir." Hüseyin Pazarcı, Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1986, s. 24.

Yunanistan, Menteşe Adaları'nın silahlandırılması konusunda Türkiye'nin Paris Antlaşması'na dahil olmamasını öne sürerek yapılan itirazları kabul etmemektedir. Oysa, ikinci bölümde de incelediğimiz Lozan Antlaşması'nın 16. maddesinde Türkiye'nin adaların geleceği hakkında çıkarı olabileceği vurgulanmıştır.[204] Ayrıca Yunanistan, Lozan Antlaşması'ndan bu yana koşulların değiştiğini bu yüzden antlaşmaların yarattığı koşulların da geçersiz sayılabileceğini öne sürerek Türkiye ve Yunanistan'ın, NATO ve BM üyesi olduklarını, müttefik, dost devlet konumda bulundukları için adaların silahlandırılmasının Türkiye'ye tehdit unsuru olamayacağını öne sürmektedir.

1974 yılından itibaren Kıbrıs'ta yaşananların getirisi olarak ortaya çıkan güvensizlik algısı ve Türkiye'nin Ege'de kurduğu Ege Ordusu, Yunanistan'ın da ilişkilere güvenlik penceresinden bakmasının önünü açmıştır. Bu yaklaşımla, Yunanistan Oniki Ada'nın silahlandırmasının BM Antlaşması'nın 51. Madde'sinde geçen meşru müdafaa hakkını kullanması yönünde yapıldığını vurgulamaktadır..[205]

Bu maddeye göre, BM üyelerinden birine veya bir kaçına karşı herhangi bir silahlı saldırı olduğunda, BM Güvenlik Konseyi toplanıncaya ve gerekli kararları alıncaya kadar, saldıraya maruz kalan BM üyeleri barışı ve güvenliği korumak için meşru müdafaa hakkını kullanabilir. Yunanistan, buradan bir çıkarım yaparak meşru müdafaa koşullarını sağladığını iddia etmektedir. Ancak Türkiye, Yunanistan'a karşı adalarda herhangi bir saldırıda bulunmamıştır. Oysa yukarıda belirtildiği gibi Türkiye ve Yunanistan NATO üyesi müttefik iki ülkedir.

---

[204] Hüseyin Pazarcı, *a.g.e.,* s. 67-68.

[205] *"Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü¨Birleşmiş Milletler üyelerinden birisinin, silahlı saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya kadar, doğal olan bireysel ya da birlikte meşru savunma hakkına halel getirmez. Meşru savunma hakkının kullanılması sırasında üyeler tarafından alınan tüm önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilecek ve hiç bir şekilde Güvenlik Konseyi'nin bu Antlaşma gereği sahip olduğu uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden kurulması için gerekli göreceği şekilde eyleme geçmek yetkisini ve sorumluluğunu etkilemeyecektir."*United Nations, Chapter VII, Article 51, http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vii/index.html.

Yunanistan, giriş bölümünde teorik çerçevede değerlendirilen "güvenlik" yaklaşımıyla, Morgenthau'nun savunduğu, realist bir kuramla Ege Deniz'inde bulunan adaları silahlandırmaya başlamıştır. Uzgel'in bahsettiği gibi; *"Ulusal çıkar, Realist Kuramın anahtar kavramıdır."* [206] Kıbrıs Sorunu'nun da etkisiyle güç dengelerinin çarpıştırıldığı bu dönemin realist sonuçları iki ülkenin ulusal çıkarları için önlemler almasına sebep olmuştur. Türkiye'nin de 4. Ordu'yu Ege bölgesinde kurması realist bir bakış açısıyla ilişkilere yaklaştığının bir delilidir. Ege Adaları'nın silahlasızlandırılmış statüsü konusundan sonra Türk-Yunan ilişkilerinde bir diğer Ege Sorunu da karasularının sınırlandırılması ile ilgili sorundur.

4.3 Karasuları Sorunu

4.3.1 Karasuları Hukuki Rejimi

Karasularının hukuki statüsü konusunda iki hakim görüş mevcuttur. Bunlardan birincisi devletin egemenliği ilkesinden yola çıkılarak karasularının ülkenin bölünmez bir parçası olarak tanımlanmasıdır. Diğeri ise, karasularının "açık denizin devamı" olarak nitelendirilmesidir. Ancak uygulamalara bakıldığında devletlerin çoğunluğu karasularını "devletin bölünmez bir parçası" kabul etmiştir. Buna göre, karasularına kıyı devletinin denizde sahip olduğu ülke parçası denilebilir.[207]

Lozan Barış Antlaşması'nın 6. ve 12. maddesinde Türkiye ve Yunanistan arasındaki sınır 3 mil olarak kabul edilmiştir. Sonraki zamanlarda yaşanan gelişmeler ve teknolojinin ilerlemesiyle karasularının genişletilmesi konusu gündeme gelmiş BM nezdinde bu konuda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda 1958 yılının 24-27 Şubat tarihleri arasında gerçekleştirilen I. BM Deniz Hukuku Konferansı'nda, Cenevre Hukuk Sözleşmeleri olarak isimlendirilen,

[206] İlhan Uzgel, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika: Türk Dış Politikasının Belirlenmesinde Ulusal Çıkarın Rolü,* 1983-1991, İmge Kitabevi, Ankara 2004, s. 54.
[207] Aydoğan Özmen, Ege'de Karasuları Sorunu, http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/43/3/ozmanaydogan.pdf, s. 174.

Karasuları ve Bitişik Bölge, Kıta Sahanlığı, Açık Deniz ve Balıkçılık ve Açık Denizlerin Korunması hakkında 4 adet sözleşme kabul edilmiştir.[208]

Yapılan sözleşmeler kabul edilip yürürlüğe girdikten sonra da anlaşmazlıklar devam etmiştir. Bunun üzerine 1960 yılında II. Deniz Hukuku Konferansı toplanmıştır. 1974 yılında da Karakas'da yapılan konferansta birçok devlet Karasuları sınırının 12 mil olması konusunda görüş belirtmiştir.[209] Ortak karar ise, 1982 yılında Birleşmiş Milletler Hukuk Sözleşmesi'nde alınmıştır. Türkiye bu sözleşmeye taraf olmamış, Yunanistan sözleşmeye imza atan devletler arasında yerini almıştır. Bu sözleşmenin 3. Maddesi'ne göre ; *"Her devlet karasularının genişliğini tespit etme hakkına sahiptir; bu genişlik işbu Sözleşmeye göre tespit edilen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemez."*[210]

Fakat, aynı Sözleşme'nin 15. ve 300. maddelerinde geçen hükümler 12 Mil ilkesinin kesin ve mutlak olmadığını göstermektedir. 15. madde sahilleri karşılıklı ve bitişik olan devletlerin karasularını sınırlandırması konusunda hakkaniyete uygun bir ortay hattı karasularının dış sınırı olarak kabul etmelerini ve anlaşma sağlanamadığı takdirde yargı makamlarına başvurmaları gerektiğini belirtmektedir.[211] 300. madde ise, sözleşmede geçen hükümleri, sözleşmeye taraf olan devletler tarafından iyi niyetli olarak hakkı kötüye kullanmadan uygulayabileceklerini belirtmiştir. Buna göre; *"Taraf Devletler iş bu Sözleşme hükümleri uyarınca üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirmeli ve işbu Sözleşmede tanınan hakları, yetkileri ve serbestileri hakkın kötüye kullanılmasını oluşturmayacak bicimde kullanmalıdırlar."*[212]

---

[208] Şule Anlar Güneş, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 56, Sayı: 2, Ankara 2007, s. 5.

[209] Douglas M. Johnston, *The Theory And History Of Ocean Boundary Making,* Mcgill-Queen Universty Press, Montreal 1988, s. 344.

[210] United Nations Conventaion On the Law Of The Sea, Part II, Territorial Sea And Contiguous Zone, Section 2. Limits Of The Territorial Sea, Article 3, http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, s. 27.

[211] Gös. Yer

[212] Deniz Bölükbaşı, *Turkey And Greece Aegean Disputes, A Unique Case İn İnternational Law*, Cavendish Publishing, London 2004, s. 190.

4.3.2 Yunanistan'ın Karasularını 12 Mil'e Çıkarma İsteği ve Doğuracağı Sonuçlar

Ege Denizi'ndeki ulusal sınır, Türkiye ve Yunanistan arasında Lozan Antlaşması'nda dengelenerek 3 mil olarak kabul edilmiştir. Ancak, 17 Eylül 1936 tarihinde Yunanistan ulusal karasuları sınırını 3 milden 6 mile çıkarmıştır.[213] Ege Denizi'ndeki bu değişiklik o dönemde yaşanan dostane ilişkiler ve diplomatik yakınlaşmalar yüzünden dikkat çekmemiştir.

Türkiye ise, karasularını 1964 yılında çıkardığı 476 sayılı Karasuları Kanunu'yla 6 mil olarak belirleyerek, karşılıklılık[214] ilkesine göre karasuları sınırını 6 milden geniş olarak belirleyen ülkelere karşı aynı genişliği uygulayacağını belirtmiştir. Karadeniz ve Akdeniz'de 12 mil olarak belirlenen karşılıklılık ilkesini uygulamıştır. 1964 yılından itibaren de Yunanistan ve Türkiye karasularını 6 mil olarak belirlemiştir. Buna göre, Yunanistan Ege Denizi'nde %35, Türkiye ise %8,8'lik paya sahip olmuştur.

1973 yılında, Türkiye'nin Ege Denizi'nde petrol arama faaliyetleri dolasıyla karasuları ve kıta sahanlığı konusunda Türkiye ve Yunanistan arasında anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesiyle de karasuları sınırlandırılması sorunu güvenlik çerçevesinden değerlendirilmiştir. Gerçekleştirilen Uluslararası Deniz Hukuku Konferansları'nda da Yunanistan karasularını 12 mile çıkaracağını açıklamış, 1 yıl sonra da 16 Kasım 1994'te bu kararı uygulayacağını duyurmuştur. Türkiye ise, TBMM'de aldığı kararla Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarması durumunda *casus belli* [215] savaş sebebi sayacağını açıklamıştır.[216] (EK-8)

---

[213] Haralambos Athanasopulas, *Greece, Turkey and The Aegean Sea, A Case Study İn İnternational Law,* McFarland Company Publisher, North Caroline 2000, s. 70.
[214] Deniz Bölükbaşı, *a.g.e.,* s. 94.
[215] Hakan Cem Işıklar, *a.g.e.,* s. 21.
[216] David H. Close, *Greece Since 1945*, Routledge, London And New York 2002, s. 135.

Ege Denizi'nde karasularının 12 mile çıkması kıyıdaş ülke Türkiye için zararlı sonuçlar doğuracaktır. 6 millik sınırla Ege Denizi'nin yaklaşık %43.68'ine sahip olan Yunanistan, karasularını 12 mil yapması durumunda Ege Denizi'nin yaklaşık %71,5'ini ele geçirecek, Türkiye'ye ise, %8.8'lik bir kısım kalacaktır.[217]Böylelikle Ege Denizi bir "Yunan gölü" haline gelecektir.[218]

Ege Denizi'nin "Yunan Gölü" haline gelmesi durumunda, Türkiye'nin kıta sahanlığı bölgeleri Yunan karasularında kalacak, kıta sahanlığındaki faaliyetleri ve hakları sona ererek, bu haklar Yunanistan'a geçecektir. Türkiye, Sakız ile Sisam ve Midilli ile Sakız Adaları arasında açık denize doğru dar bir geçiş bölgesine sahip olacak, Marmara ve Akdeniz'de yapılan geçişlerde mecburen Yunan karasularını kullanmak zorunda kalacaktır. Ege Denizi'ndeki ulusal hava sahası da bu durumdan etkilenecektir. Karasuları sınırının 12 mil olması halinde Türkiye, yaptığı askeri tatbikatları denizde ve havada gerçekleştiremeyecektir. Ayrıca, balıkçılık faaliyetleri yüzünden de avlanacak alanlar daralacağı için Türkiye ekonomik kayıplara uğrayacaktır.[219]

Yunanlı yazar Athanasopulas, Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarması durumunda Ege Denizi'nde Türkiye'nin ulusal çıkarlarının ciddi şekilde etkileneceğini ancak Yunanistan'ın karasularını hemen 12 mil yapma gibi bir planı olmadığını, bunun için zaten uluslararası bir desteğin bulunmadığını söylemektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nin de 12 mil konusunda iyimser olmadığını dile getiren Athanasopulas, ABD'nin bölgedeki çıkarları için 12 mil olarak uygulanacak olan Yunan karasuları engel olarak göreceğini iddia etmektedir.[220]

---

[217]Haralambos Athanasopulas, *a.g.e.*, s. 72.
[218]Theodore C. Kariotis, *Greece And The Law Of The Sea,* Kluwer Law İnternational, The Hague 1997, s. 294.
[219] İrfan Kaya Ülger, *a.g.e.*, s.31.
[220] Haralambos Athanasopulas, *a.g.e.,* 72-73.

4.3.3 Adaların Karasuları

Ege Deniz'i 3000'den fazla ada ve adacığa sahip adalar denizidir. Ada, etrafı sularla çevrili olan ve suların en yüksek seviyeye ulaştığında dahi suyun üstünde kalan toprak parçalarıdır. BMDHS'nin Madde 121/1'de ve 1958 Cenevre Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 10. maddesinde adanın tanımı çok az farklılıklarla böyle geçmektedir.[221]

Adalar ile kara parçaları arasında bugün ayrım yapılmamaktadır. Karaların sahip olduğu egemenlik haklarına bugün adalar da aynen sahiptir. Adaların karasuları, kıta sahanlıkları ve münhasır ekonomik bölgeleri vardır. Ancak insanların oturmasına elverişsiz, kendilerine özgü ekonomik bir yaşama sahip olmayan kayalıkların münhasır bölgeleri ve kıta sahanlıkları yoktur. 1982 BMDHS'nin 121. maddesinin 2. ve 3. fıkralarında bu durum açıkça belirtilmiştir.[222]

Yunanistan'a göre, karasuları sınırını 6 milden 12 mile çıkarma hakkı aynı şekilde bütünsel olarak Ege Adaları'na da uygulanmalıdır. Adalar da anakara parçası gibi siyasi ve hukuki haklara sahiptir. Yunanistan böylelikle kendini takımada devleti gibi tanımlamaktadır. Türkiye ise, Ege Denizi'nde takımada statüsünün uygulanamayacağını Yunanistan'ın zaten bir anakaraya sahip olduğunu, sadece adalara sahip olmadığını, bu yüzden Yunanistan'ın takımada koşullarından yararlanmasının uluslararası hukuka aykırı olacağını savunmaktadır.[223]

---

[221] Sertaç Hami Başeren, *a.g.e.*, s. 106.

[222] "2- 3. paragraf hükümleri saklı kalmak üzere, bir adanın karasularının, bitişik bölgesinin, münhasır ekonomik bölgesinin ve kıta sahanlığının sınırlandırılması, işbu Sözleşmenin diğer kara parçalarına uygulanabilir hükümlerine uygun olarak yapılır.
3- İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yasamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri veya kıta sahanlıkları olmayacaktır." United Nations Conventaion On the Law Of The Sea, Part VIII, Regime of Islands, http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, (07.06.2016)

[223] Serhan Yücel, "Ege'de Bitmeyen Sorunun Bir Unsuru Olarak Türk ve Yunan Karasuları ve Ulusal Hava Sahaları" *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı: 12, İstanbul 2010, s. 92-93.

Ayrıca adaların karasuları sınırının 6 milden 12 mile çıkarılması durumunda, Ege Denizi'nde geçiş güzergahları dahil tüm kontrolün Yunanistan'a geçmesi demektir ki Türkiye bundan endişe duymaktadır. Böylelikle Lozan'da kurulmuş denge bozulacak, Türkiye ve diğer devletlerin Ege Denizi'nden serbest geçiş hakkı engellenmiş olacaktır.

4.3.4 Zararsız Geçiş Hakkı

Zararsız geçiş hakkının 1958 Karasular ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nde tanımından bahsedilmiş, 1982 BMDHS' nde gerekli düzenlemeleri yapılmıştır. Zararsız geçiş hakkı tüm ülkelerin gemilerine geçiş hakkı tanımakta fakat kıyı devletin güvenliği ve çıkarları göz önünde bulundurularak bazı yetkileri de kıyı devletine vermektedir. BMDHS'nin 21. maddesinde bu yetkilerden bahsedilmiştir.[224]

Yunanistan, adaların karasularını 12 mile çıkarması durumunda Ege Denizi'ni yabancı devletlerin gemilerine kapatmayacağını ve zararsız geçiş hakkını engellemeyeceğini iddia etmektedir. Yukarıda, BMDHS'nin 21. maddesinde bahsedilen durumlarda Yunanistan, herhangi bir güvenlik sorunu yüzünden bile istediği gibi Ege Denizi'nde seyreden gemilere müdahale etme ya da belirli alanları deniz trafiğine kapatabilme, doğrudan geçiş hakkını da engelleyebilme hakkına sahip olacaktır. Ayrıca böyle bir durumda Türkiye'nin kıta sahanlığı alanı da azalacaktır.[225]

Fakat bazı Yunanlı yazarların görüşüne göre;

"Yunanistan'ın 12 mil kuralını uygulaması Ege'yi yabancı devletlere kapatmayacağı gibi, devletin zararsız geçiş hakkına da (BMDHS'nin 17. ve onu izleyen maddeleri) halel getirmeyecektir. Üstelik hakkın kötüye kullanılması tek başına bir yetki değil, belirli bir hakkın kullanıma sekliyle ilgili bir kavramdır. 300.

---

[224] Marcus Matthias Keupp, *The Northern Sea Route*, Springer Gabler Publisher, Wiesbaden 2015, s. 42.

[225] Tayyar Arı, "Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri : Son Gelişmeler Işığında Kara Suları ve Hava Sahası Sorunları", *Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:50, Sayı:1, Ankara 1995, s. 58.

maddenin içerdiği hüküm, öteki devletlerin haklarıyla ilgili olup, sözleşmeyle tanınan bir yetkinin kullanılmasını engellemez"[226]

Sonuç olarak, karasularının 12 mil olması durumu ve Yunanistan'ın savunduğu zararsız geçiş hakkı iddiası komşu ülke Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki egemenlik sahasını kısıtlanması anlamına gelmektedir. Karasularının sınırlandırması konusunda tarafların tezleri iki ülke arasındaki anlaşmazlığın boyutunu göstermektedir.

4.3.5 Kısaca Tarafların Tezleri

Bilindiği üzere, Yunanistan'ın Ege Denizi karasularını 6 milden 12 mile çıkarmak istemesi iki ülke arasındaki anlaşmazlığın sebebini oluşturmaktadır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, eğer bu gerçekleşirse Ege Denizi bir "Yunan Gölü" haline gelecek, Yunanistan böylelikle kıta sahanlığı dahil bir çok sorunu kendi lehine çözmüş olacaktır. Türkiye ise, karasularının 12 mile çıkarılmasının kabul edilemez olduğunu bunun bir savaş sebebi *casus belli* sayılacağını açıkça belirtmiştir.

Yunanistan'a göre, karasularının 12 mile çıkarılmasını öngören BMDHS'nin 3. maddesi ülkelere verilmiş genel bir yetkidir. Yunanistan bu sözleşmeye imza attığına göre karasularını da 12 mile çıkarma hakkına sahiptir. Türkiye ise, bu iddialara karşılık Yunanistan'ın imza attığı 1982 BMDHS'ne Türkiye'nin taraf olmadığını, sözleşmede karasuları genişliğinin 12 mil olabileceği şeklinde bir hüküm geçse de bunun Ege Denizi'nde uygulanamayacağını çünkü Ege Denizi'nin "yarı kapalı" bir deniz olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca Türkiye, Yunanistan'ın iddia ettiği gibi 12 mil kuralının dünyada tam olarak uygulanmadığını, bu kuralın devletlere göre farklılık gösterdiğini savunmaktadır. [227]

---

[226] Necdet Hayta, *a.g.e.,* s. 315.
[227] İrfan Kaya Ülger, *a.g.e.,* s. 28.

Türkiye, Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarmasını BMDHS'nin 300. maddesi'ne göre hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirmektedir. Karasuları genişliğinin 12 mil olması Türkiye'nin kıta sahanlığı hakkını engelleyeceği gibi, Ege Denizi'nin sağladığı siyasi, ekonomik, ticari ve askeri çıkarların da önüne geçecektir. Ancak Yunanlı yazar Niko Jau, Jamaika Konferansı'nda belirlenen 12 mil kuralının oy birliğiyle kabul edildiğini, Yunanistan'ın kendi seçeceği bir zamanda, eğer isterse bu kuralı uygulama hakkına sahip olduğunu iddia etmektedir Bir başka Yunanlı yazar Kozak ise, Teamül Hukuku'na göre, devletler antlaşmaları kabul etmeseler bile uygulamak zorunda olduğu vurgusunu yaparak, Yunanistan'ın 12 mil kuralını uygulayabileceğini iddia etmektedir.[228]

4.4 Kıta Sahanlığı Sorunu

4.4.1 Kıta Sahanlığı Nedir?

Kıta Sahanlığı, jeoloji temelli bir kavram olup, coğrafyacılar ve jeologlar tarafından kullanılan bir terimdir. "Kara ülkesinin sınırlarına bitişik, karasularının ötesinde, kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca kıta kenarının dış sınırına kadar uzanan yerlerde, karasularının ölçülmeye başlandığı hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanmış, su altı alanının deniz yatağı ve toprak altını kapsar." ifadesiyle tanımlanabilir.[229]

Kıta Sahanlığı ilgili ilk sözleşme 1942 yılında İngiltere ile Venezuela arasında yapılmıştır. Teksas petrollerinin deniz altına uzantısının olduğunun anlaşılması sonucu ABD başkanı Truman'ın 1945 yılında yaptığı konuşmayla kıta sahanlığı terimi siyasi bir nitelik kazanmıştır. Kıta sahanlığı konusunda birçok devletin katılımıyla yapılan ilk sözleşme ise 1958 Cenevre Sözleşmesi'dir. Bu

[228] Melih Başdemir, "Türkiye'nin Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Yunanistan ile Olan Karasuları Sorunu*", Güvenlik Stratejileri Dergisi,* Sayı:6, Ankara 2007, s. 111-112.
[229] İrfan Kaya Ülger, *a.g.e.,* s. 37.

sözleşme ile devletler karasuları dışındaki alanlarda hak iddia etmeye başlayınca, o zamanki teknoloji ile kıta sahanlığı sınırı ölçüt olarak "işlenebilirlik derinlik" olan 200 metre kabul edilmiştir. 200 metre altında olan yeraltı zenginliklerinin, o kıyı ülkesine ait münhasır bölge olması ve o devletten izinsiz işletilememesi kararlaştırılmıştır.[230]

1958 Cenevre Sözleşmesi'nde, kıta sahanlıklarının sınırlandırılması ilgili 6. madde hükmünce, tarafların kıta sahanlığı sınırını "anlaşma" yoluyla kendilerinin belirlemesi, eğer bir anlaşmaya varılmazsa, özel durumlar farklı bir sınırın oluşmasını haklı kılmıyorsa, kıta sahanlığının sınırlandırılmasının "eşit uzaklık" kuralıyla belirleneceği öngörülmüştür. 1958 Cenevre Sözleşmesi mevcut uyuşmazlıkların çıkmasını engelleyememiş, bunun üzerine 1982 BMDHS'nde kıta sahanlıkları ile ilgili yeni düzenlemelere gidilmiştir.[231]

4.4.2 Kıta Sahanlığı Sorunu'nun Ortaya Çıkışı

Ege Denizi'nde yer altı zenginliklerini ortaya çıkarma faaliyetleri 1960'lı yılların başlarında Yunanistan'ın petrol arama ve sismografik araştırmalar yapmasıyla başlamıştır. Türkiye ise bu çalışmalara 1973 yılında Türk Petrol şirketi TPAO'ya Ege'nin uluslararası sularında petrol arama faaliyetleri için ruhsat vermesiyle katılmış ancak 7 Şubat 1974 yılında Yunanistan'ın itiraz içeren notasıyla karşılaşmıştır.[232]

Türkiye, 27 Şubat 1974 yılında Yunanistan'a verdiği cevapta; söz konusu araştırma yapılacak olan bölgenin denizaltından batıya doğru uzanan Anadolu topraklarının doğal uzantısı olduğunu, bu yüzden bölgenin Türk kıta sahanlığı içinde

---

[230] AnaBritannica, Ana Yayıncılık A.Ş ve Encyclopaedia Britannica, İstanbul 1989, s. 277.
[231] Aleksandr Antonovich Kovalev, William Elliott Butler, *Contemporary İssues Of The Law Of The Sea,* Eleven İnternational Publishing, Utrecht 2004, s. 99.
[232] Deniz Bölükbaşı, *a.g.e.,* s. 242.

bulunduğunu aynı zamanda Anadolu kıyılarına yakın adalar içinde aynı durumun söz konusu olduğunu belirtmiştir. İki ülke arasındaki sorun böylelikle başlamıştır.[233]

Türkiye ve Yunanistan arasında kıta sahanlığı tartışmaları karşılıklı notalarla devam ederken, 29 Mayıs 1974 yılında Çandarlı isimli araştırma gemisi Türk Savaş gemileriyle beraber Ege Denizi'ne manyetometrik araştırma yapmak için açılmıştır. Türkiye'nin bu hareketi iki ülke arasındaki ilişkileri gerginleştirirken, Yunanistan, yapılan bu araştırmanın Cenevre Sözleşmesi'ne aykırı olduğunu belirterek Türkiye'ye bir nota daha göndermiştir.[234]

1976 yılında yaşanan gelişmeler üzerine Yunanistan, Türkiye'yi kıta sahanlığını ihlal ettiği gerekçesiyle BM Güvenlik Konseyi'ne şikayet etmiştir. Güvenlik Konseyi bölgede gerginliğin düşürülmesi, çözüm için tarafların doğrudan birbiri ile görüşmesi, sorunun Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) götürülmesini tavsiye eden bir karar almıştır. Yunanistan, UAD'na tek taraflı başvurmuş, UAD ise, Ege Adaları kıta sahanlığı sınırlandırılmasına ilişkin davada kendisini yargılama yetkisine sahip görmemiş ve davayı red etmiştir.[235]

4.4.3 Bern Deklarasyonu ve 1987 Krizi

Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan gerginliklerin sonucu savaş durumunun ortaya çıkması üzerine, BM Güvenlik Konseyi'nin de tavsiye kararıyla iki ülke sorunların çözümü için karşılıklı görüşmelere karar vermiştir. Bunun için Bern şehrinde bir araya gelen Türkiye ve Yunanistan temsilcileri 2-11 Kasım tarihleri arasında kıta sahanlığı sınırları konusunda samimiyet ve güven içeren bir görüşme yapmışlardır. Bu görüşmeler sonucunda, 1976 yılında Bern Deklarasyonunu imzalayan taraflar, kıta sahanlığı konusunda görüşmelere zarar verecek hareket ve

---

[233] Marion Sarafis, Martin Eve, *Background To Contemporary Greece*, The Merlin Press, London 1990, s. 326.
[234] Fuat Aksu, *a.g.e.,* s. 70-71.
[235] Yaşar Ertürk, *a.g.e.,* s. 121.

tutumlardan uzak duracaklarını taahhüt etmişlerdir.[236] Bern Deklarasyonu, iki ülke ilişkilerinin normalleşmesi ve gerginliğin azaltılması yönünde olumlu bir adım olmuştur.

Yunanistan'da Papandreou Hükümeti'nin iktidara gelmesine kadar iki ülke Bern Deklarasyonu'na dikkatlice uymuştur. Ancak Papandreou, Yunanistan'ın kıta sahanlığı ilgili tezleri konusundaki haklı olduğu düşüncesiyle Bern Deklarasyonu'nu geçersiz kılmıştır. Papandreou, Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki hukuki duruma karşı olduğu sürece iki ülke ilişkilerinde çözüme yönelik görüşmelerin etkisiz olacağını öne sürerek, Taşöz Adası civarında haklı olarak petrol arama faaliyetlerine başladıklarını açıklamıştır.[237]

Yunanistan'ın bu kararını tepkiyle karşılayan Türkiye, Bern Deklarasyonu'na aykırı olan eylemlere izin vermeyeceğini bildirmiştir. Gerilim tırmanınca da iki taraf görüşmelere engel olacak davranışlardan kaçınacaklarını açıklamış, Dışişleri Bakanları arasında başlayan diyalog 1982 yılında yapılan tatbikata kadar devam etmiş ancak Türk uçaklarının adaların hava sahasını ihlal ettiği gerekçesiyle görüşmeler sona ermiştir.[238]

Kıta Sahanlığı ile ilgili bir diğer kriz ise, 1987 yılının Mart ayında patlak vermiştir. Yunanistan'ın Taşöz Adası yakınlarında petrol aramaya başlaması, Türkiye'nin buna tepki olarak Sismik 1 adlı araştırma gemisini savaş gemileriyle beraber Ege Denizi'ne göndermesi, iki ülkeyi savaşın eşiğine getirmiştir. Yaşanan kriz Turgut Özal'ın, tartışmalı bölgelerde Yunanistan'ın araştırma yapmaması durumunda Türkiye'nin de yapmayacağını belirtmesiyle sona ermiştir. İki taraf arasında yaşanan gerginlik ise, 1988 yılında gerçekleşen Davos Zirvesi'yle yumuşama göstermiştir.[239]

---

[236] Deniz Bölükbaşı, *a.g.e.,* s. 104.
[237] Fuat Aksu, *a.g.e.,* s. 80-82.
[238] James Ker Lindsay, *Crisis And Conciliation, A Year Of Rapprochement Between Greece And Turkey*, I.B. Tauris, London 2007, s. 23.
[239] William Hale, *Turkish Foreign Policy,* Frank Cass Publisher, London 2000, s. 168.

4.4.4 Tarafların Tezleri

4.4.4.1 Yunanistan'ın Tezleri

Yunanistan'ın kıta sahanlığı ilgili tezleri üç noktada özetlenebilir. Bunlardan ilki; adaların kendi kıta sahanlıklarına sahip olduğu, ikincisi; ülkesel bütünlük tezinden yola çıkarak kendisini bir takımada devleti olarak görmesi ve kıta sahanlığı mesafesinin de buna göre belirlenmesini istemesi, son olarak; kıta sahanlığının sınırlandırılmasının eşit uzaklık ilkesine göre yapılması gerektiği iddialarıdır.

Yunanistan, adaların kıta sahanlıklarına sahip olduğu iddiasını BMDHS'nin 121. maddesinde geçen "bir adanın karasuları ve kıta sahanlığı, bu sözleşmenin kara ülkesine uygulanacak hükümler esas alınarak belirlenir." ibaresine dayandırmaktadır. Buna göre, kıta hangi haklara sahip ise adalar da aynı hukuksal haklara sahip olacaktır.[240]

Yunanistan'ın ülkesel bütünlük tezine göre; ana kara ile adalar arasında kalan deniz alanlarının egemenliği Yunan egemenliği altında olmalıdır. Yunanistan, kıta ülkesi ve adalardan oluşan bir devlettir. Bu tanımla Yunanistan kendisini bir "takımada devleti"[241] olarak görmektedir. Böylece kendi sınırında bulunan en dıştaki adaları birleştirerek çizginin içindeki deniz alanını "iç suyu" ilan etmek istemektedir. Buna göre iç su, ana kara gibi değerlendirilip kıta sahanlığı sınırı da buna göre belirlenecek ve Türkiye'ye Ege Denizi'nde kıta sahanlığı kalmayacaktır. Türkiye, Yunanistan'ın takım ada devleti statüsüne geçmeyi 1982 BMDHS'ni imzalanırken denediğini fakat kabul görmediğini ifade ederken, ülkesel bütünlük ilkesinin hem

---

[240] Sertaç Hami Başeren, *a.g.e.,* s. 126.

[241] Takımada devleti kavramı 1982 BMDHS'nin IV. Kısmının 46. Maddesinin b bendinde " Birbirleri ile olan bağları coğrafi, ekonomik ve politik yönden bir bütün oluşturacak derecede sıkı olan veya tarihi açıdan bu şekilde kabul edilen ada kısımları, bunlara bitişik sular ve diğer doğal unsurlar da dahil olmak üzere, bir adalar grubu anlaşılır." Aynı sözleşmenin a bendinde " bir veya birçok takımadadan oluşan ve başka adaları da içine alan bir devlet." şeklinde tanımlanmıştır. BM Enformasyon Merkezi UNİC-Ankara, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf, s. 14.

adalara hem de kıtaya sahip olan bir devlet için uygulanamayacağını iddia etmektedir.[242]

Kıta sahanlığının sınırlandırılmasının eşit uzaklık ilkesine göre yapılması tezine gelince, Yunanistan 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Antlaşması'nın 6. maddesinin 1. paragrafında geçen "antlaşma yapılmamışsa ve özel koşullar başka bir sınır hattının çizilmesini zorunlu kılmıyorsa" ibaresini yorumlayarak, iki ülke arasında antlaşma yapılmadığını ve Ege Denizi'nde özel bir koşul olmadığını iddia etmektedir. Buna göre; Ege Denizi kıta sahanlığının sınırlandırılması Türk kıyılarıyla, Doğu Ege'deki Yunan adaları arasında orta çizgi ile gerçekleşecektir.[243]

4.4.4.2 Türkiye'nin Tezleri

Türkiye, kıta sahanlığının anlaşmazlığı konusunda ikili görüşmelere dayalı bir çözümden yanadır. Bu çözüm hem hukuki hem de siyasi yönü olacak bir anlaşma ile desteklenmelidir. Türkiye'nin çözüm konusunda temel tezlerine bakıldığında, ilk olarak Türkiye, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında kullanılacak temel ölçütün "doğal uzantı" kriteri olması gerekliliğini vurgulamaktadır. İkinci olarak Türkiye, Ege Denizi'nde "hakça ve ilkelere uygun" bir çözümü savunmaktadır. Bunlara ek ve son olarak Türkiye, Lozan Antlaşması'nda sağlanan dengenin korunmasını istemektedir.

Türkiye'ye göre, kıta sahanlığının tanımında da geçen, kara ülkesinin denizin altındaki "doğal uzantı" kriteri kıta sahanlığının belirlenmesindeki ölçüttür. Ege Denizi'nin altındaki uzantı Anadolu Yarımadası'nın devamıdır. Türkiye bu tezini 1969 Kuzey Deniz Kıta Sahanlığı kararı ile desteklemektedir. Buna göre

---

[242] Sami Doğru, *Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 2003, s. 100-101.
[243] Hande Dağıstanlı, *a,g,e.*, s. 163.

"doğal uzantı" kavramı yakınlığa göre değil, her devletin kendi kıta sahanlığının doğal uzantısına göre belirlenmiştir.[244]

Kıta sahanlığının sınırlandırılması hakkaniyet ilkelerine göre olmalıdır. Ege Denizi hem adalara sahip olması hem de yarı kapalı bir deniz olması sebebiyle özel duruma sahiptir. Bu yüzden sınırlandırılma buna göre yapılmalıdır. Bu özel durumlara 1958 Cenevre Antlaşması'nın 6. maddesinde de atıf yapılmıştır. Ayrıca uluslararası hukuk uygulamalarında da hakkaniyete önem verilmiştir. 1982 BMDHS'nin 83. maddesinde kıyıları yan yana ve karşılıklı olan devletlerin kıta sahanlığı sınırlandırması konusunda hakça ilkeler çerçevesinde anlaşma yapılması konusunda temel kurallar belirlenmiştir. [245]

Türkiye, Lozan Antlaşması'nda belirlenen kuralların ve dengenin korunmasından yanadır. Ayrıca, Yunanistan'ın Ege Denizi'nde bütün kıta sahanlığına sahip çıkmak istemesi ve uluslararası antlaşmalara rağmen adaları silahlandırmasının Lozan'da kurulan dengeye zarara uğratacağını belirterek, konunun hukuksal tarafının yanında siyasi tarafına da değinmektedir. Türkiye, verilen notalarla ve yapılan görüşmelerle Lozan dengesinin korunması gerektiğini sıkça vurgulamıştır.[246]

4.5. Hava Sahası Sorunu

Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi üzerinde var olan hava sahası anlaşmazlığı, Kıbrıs'ta yaşanan gerginlikle beraber 1964 yılından sonra gündeme gelmeye başlamış ve uzun yıllardır bir çözüme kavuşturulamamıştır. Türkiye,

---

[244] Nurser Gökdemir Işık, *Kıta Sahanlığı, Hukuki Rejimi ve Ege Sorunu,* (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizcilik İşletmeleri Yönetim Anabilim Dalı, Doktora Tezi), İzmir 2009, s. 200.

[245] Aslan Gündüz, Hüseyin Öztürk, *Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu: Bildiriler Kitabı*, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2002, s. 91.

[246] Nurser Gökdemir Işık, *a.g.e.,* s. 206.

mevcut anlaşmazlıkları ikili görüşmelerle çözmek isterken, Yunanistan, uluslararası mahkemelere başvurmakta ve konuyu AB gündeminde tutmaya çalışmaktadır.

Bu kısımda, Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan hava sahasına ilişkin sorunlar incelenecektir. İlk önce hava sahası sınırlandırılmasına ilişkin anlaşmazlığa değinilecek arkasında da FIR hattı konusunda yaşanan gelişmeler incelenecektir.

4.5.1 Hava Sahası Sınırlandırılması Sorunu

Hava sahalarının egemenliği konusu ilk olarak, 13 Ekim 1919 yılında yapılan Paris Hava Ulaşım Sözleşmesi'nde yer almıştır. Buna göre; "Bir devletin hava sahası; kara ülkesi ve karasuları üstünde yer alan havası" olarak kabul edilmiştir.[247] Gelişen havacılığın düzene girmesi ve uçuş güvenliğinin sağlanabilmesi için 55 ülkenin katılımıyla gerçekleşen konferans sonrası 7 Aralık 1944 tarihinde Şikago Sivil Havacılık Örgütü (ICO) kurulmuştur.[248]

Lozan Antlaşması'nda Türkiye ve Yunanistan arasında hava sahası ile ilgili doğrudan bir ibare geçmemektedir. Ancak Antlaşmanın 100. Maddesi'nde, Türkiye'nin katılmayı ve onaylamayı kabul ettiği çok taraflı anlaşmalara atıf yapılmaktadır. Bunlar arasında Paris Hava Ulaşım Sözleşmesi de yer almaktadır. Lozan Antlaşması'nda karasuları sınırı 3 mil olarak belirlendiğine göre hava sahası sınırı da böylelikle 3 mil olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda da incelediğimiz gibi, karasuları ile orantılı belirlenen hava sahası sınırı bugün Yunanistan ve Türkiye'nin belirlediği 6 millik karasuları sınırı ile orantılıdır. Uluslararası hukuk kurallarında hava sahası sınırının karasuları yatay sınırlarıyla eşit olarak belirlenmesine rağmen Yunanistan, Ege'de hava sahası sınırını ana karadan ve

[247] Diedericks-Verschoor, *An İntroduction to Air Law, Kluwer Law İnternational*, The Netherlands 2006, s. 5.
[248] Elmar Giemulla –Ludwig Weber, *İnternational and EU Aviation Law*, Kluwe Law İnternational, The Netherlands 2011, s. 411.

adalardan 10 mil olarak belirlemiştir. Türkiye ise bu duruma 1975 yılına kadar, 44 sene ses çıkarmamıştır.[249]

Yunanistan'ın uluslararası hukuk kurallarına rağmen belirlemiş olduğu 10 millik hava sahası sınırı, 1974 yılında Türk-Yunan ilişkilerinde etkisini göstermeye başlamıştır. Türkiye bu duruma Kıbrıs Sorunu'nun etkisiyle karşı çıkmaya başlamış ve Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü'nün (ICAO) belirlediği karasuları ile eşit hava saha sınırının uygulanmasını istemiştir. Bugün, Ege Denizi'nde rutin uçuşlar yapan Türk jetleri Yunanistan'ın belirlediği hava sahası sınırının 4 mil içeresine girdikleri zaman Yunan jetleri tarafından engellenmeye çalışılmaktadır.[250]

Yunanistan, hava sahası sınırını 10 mil yapma girişimini uluslararası hukuka uygun görmekte, Türkiye'nin 1931 yılından itibaren, yaklaşık 40 yıl boyunca bu duruma itiraz etmemesini de zımni kabul olarak değerlendirmektedir. [251] Yunanistan'a göre; Ege Denizi'nde Yunanistan'a devredilmiş bir adanın 6 millik karasuları ötesinde 7 milde seyreden bir Türk savaş gemisi, Yunan karasularını ihlal etmemiş sayılırken, aynı gemiden kalkan bir helikopter, Yunan hava sahasını ihlal etmiş sayılmaktadır. Buna ek olarak, Yunanistan'ın egemenlik iddia ettiği bölgede uçuş yapan Türk savaş uçakları, Yunan savaş uçakları tarafından engellenmek istenmekte bunun sonucunda da savaş uçakları arasında "it dalaşı" denen tehlikeli savaş oyunu yapılmaktadır.[252]

4.5.2 FIR Hattı Sorunu

FIR, "Uçuş Bilgisi Bölgesi" (Flight İnformation Region) anlamına gelirken (ICAO) tarafından onaylanan uçuş bilgisi, arama kurtarma, ikaz sistemleri ile

[249] Haralambos Athanasopulas, *a.g.e.,* s. 73.
[250] Birol Yeşilada, *EU-Turkey Relations İn The 21st Century*, Routledge, New York 2013, s. 53.
[251] Fuat Aksu, *a.g.e.,* s. 94.
[252] Ulvi Keser, *Kıbrıs'ta Türk-Yunan Fırtınası,* Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2002, s. 489.

beraber, boyutları ve sınırları belirlenmiş hava sahasıdır.[253] Buna bağlı olarak, FIR bir bölge anlamını ifade eder. Her FIR bir bölgedir. Söz konusu bölgede her devlet FIR dolayısıyla uçuş bilgilendirme, alarm hizmeti sağlama görevi yapma yükümlülüğünü yerine getirmek zorundadır.

Ege'de FIR hizmeti 1950 yılında İstanbul'da yapılan toplantıda kararlaştırılmış, 1952 ve 1958 yıllarında ICAO tarafından Türkiye ve Yunanistan arasındaki FIR hattı sınırı belirlenmiştir. Buna göre, Türkiye ile Yunanistan karasuları sınırının batısında kalan bölgenin Atina FIR bölgesi olması kararlaştırılmıştır.(EK-9)

1964 yılına kadar FIR hattı ile ilgili iki ülke arasında herhangi bir sorun ortaya çıkmamıştır. Ancak Yunanistan'ın 1964 yılından sonra FIR hattını egemenlik sahası olarak görüp Türkiye'nin yaptığı uçuşlara tepki göstermesiyle sorun başlamıştır. Türkiye, ilk olarak 1974 yılında Kıbrıs Harekatı sırasında saldırı gelebileceği ihtimalinden dolayı Ege ve Akdeniz bölgesinde 685 sayılı NOTAM[254] ilan etmiş ve harekât bitince de NOTAM'ı kaldırmıştır. Ancak Türkiye, savaş sonrasında da batıdan ve güneyden Yunanistan tarafından havadan gelecek tehlikelere karşı tamamen güvenlik amacıyla Türk kıyılarına 50 mil kala kimlik bilgilerini vermesini içeren 6 Ağustos 1974 tarihli 714 sayılı NOTAM'ı ilan etmiştir.[255]

Yunanistan, Türkiye'nin bu önlemlerine karşılık ilk önce 1018, arkasında da 1157 sayılı NOTAM'larını yayınlayarak, Ege Denizi'ni tehlikeli bölge ilan ederek bölgeyi uçuşlara kapatmıştır. 1980 yılına kadar da iki ülke ikili görüşmelere rağmen NOTAM sorununa çözüm bulamamıştır. Türkiye, 1980 yılında 714 sayılı NOTAM'a son vermiş, Yunanistan'da aynı şekilde yayınladığı NATOM'ları geri çekerek,

---

[253] Ali Güler, *Sorun olan Yunanlılar ve Rumlar*, 2. Baskı, TürkAR Araştırma Dizisi, Ankara 2007, s. 177.
[254] Uçuş harekatı ile ilgili personele herhangi bir havacılık kolaylığı, hizmeti, yöntemi ya da bir tehlikenin varlığı, koşulları veya değişikliğine ilişkin bilgileri, zamanında duyurma amacıyla yapılan bir uyarı yayınıdır. http://www.ssd.dhmi.gov.tr/sayfa.aspx?mn=95
[255] Fotios Moustakis, *The Greek Turkish Relationship and NATO*, Frank Cass Publishers, London 2003, s. 36.

NATO'nun da etkisiyle ilişkilerin normalleşmesi için yapılan görüşmeler sonrası bölge uçuş trafiğine açılmıştır.[256]

Yukarıda da tanımını yaptığımız gibi, FIR uçuş bilgilendirme ve uçuş güvenliğini sağlamak için vardır. Ancak Yunanistan, kendi ulusal hava sahası ile beraber uluslararası hava sahasını kontrol etmek istemekte, uçuş güvenliğinin sağlanması için de bölgeye giren hem sivil hem de askeri uçaklardan uçuş planlarını istemektedir.[257] Buna da sebep olarak, Türk savaş uçaklarının uçuş planlarını vermemesi ve savaş uçaklarının sivil uçaklar için tehdit oluşturacağı iddiasını ortaya atmaktadır. Türkiye ise bunu bir egemenlik iddiası olarak gördüğü için uçuş planlarını Yunanistan FIR ile paylaşmamaktadır.

Türkiye'ye göre Yunanistan'ın bu uygulaması Şikago Sözleşmesi'ne uygun değildir. Sözleşmenin 3. maddesine göre; bu sözleşme yalnızca sivil uçaklara uygulanabilir fakat askeri uçaklara uygulanamaz. Ayrıca Yunanistan, Limni Adası çevresinde 3000 mil karelik kontrol bölgesi oluşturmuştur. Bir kaç defa da adaları silahlandırma kapsamında NATO tatbikatlarına Limni Adası'nı katma girişiminde bulunmuştur. 1984 yılında tatbikat öncesi bir açıklama yaparak, tatbikat planlarının ve sınırlarının değişmemesi durumunda, Atina FIR'ın kendi çıkarları ve sivil havacılığın güvenliğinin sağlanması konusunda gerekli önlemleri alacağını ve Limni Adası'nı kapsayacak hava deniz tatbikatı yapılacağını bildirmiştir. Türkiye de, FIR girişinde uçuş planlarını vermek zorunda olmadığını, Yunanistan'ın böyle bir uygulamayı başlatması durumunda kendisinin de aynen karşılık vereceğini açıklamıştır.[258]

Ege'de hava sahası sınırlandırması ve FIR konusunda yaşanan anlaşmazlık, Türk jetleri ile Yunan jetlerini tehlikeli savaş oyunu olan it dalaşlarında karşı karşıya getirmektedir. 1995 yılında, Balıkesir üssünden eğitim için havalanan Türk F-16

---

[256] Mustafa Aydın, Kostos İfantis, *Turkish – Greek Relations, The Security Dilemma in Agean*, Routladge, London 2004, s. 30.
[257] Marion Saraphe, Martin Eve, *a.g.e.,* s. 329.
[258] Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Cilt II...,* s. 109.

uçağı Yunan Mirage F-1 uçağı ile yapılan bir it dalaşı sonucunda Rodos yakınlarında düşmüştür. Yaşanan olayda Türk pilot sağ olarak kurtulmuştur. Bundan 1 yıl sonra da 1996 yılının Ekim ayında Akhisar'dan eğitim için havalanan 4 adet Phantom F-4 Türk uçağına Balıkesir'den 2 adet F-16 uçağı eskortluk etmek için havalanmış, Ege Denizi'ne doğru hareket eden iki Türk uçağı 2 Yunan Mirage-2000EG uçağı tarafından engellenmiştir. Yaşanan it dalaşı sırasında Yunan Pilot'un Thanos Grivas'ın simule (temsili atış) yerine gerçek füze göndermesi Türk Pilot Nail Erdoğan'ın ölümüne sebep olmuştur. Diğer Türk pilot Yarbay Osman Çiçekli ise olaydan yaralı olarak kurtulmuştur.[259] Bu olaydan 2 gün sonra da bir Yunan Mirage-2000 uçağı angajman gereği 2 Türk F-16 tarafından engellenmiş, olay sonucu Yunan uçağı Andıra Adası yakınlarına düşmüş, Yunanlı pilot sağ olarak kurtulmuştur.

Bir it dalaşı kazası da 2006 yılında Rodos Adası yakınlarında meydana gelmiştir. Yapılan it dalaşında Türk jetiyle-Yunan jetinin çarpışması sonucu Yunanlı Pilot yaşamını yitirmiştir. Pilotaj hatası yapan ve yaklaşma açısını ayarlayamayan Yunanlı pilotun naaşına ise ulaşılamamıştır. Türk Pilot ise, paraşütle denize inerek Panama Bandıralı bir gemiye binmiştir. Yaşanan olay sonrası Türk tarafı diplomatik girişimlerde bulunarak Yunanistan'dan özür dilemesini ve tazminat ödemesini talep ederek NATO'dan da olayla ilgili sorumluların ortaya çıkması için bilirkişi raporu sunmasını istemiştir.[260]

1998 yılının Haziran ayında Türkiye ve Yunanistan temsilcileri, NATO Genel Sekreteri Javier Solana ile bir araya gelmiştir. "Güven Artırıcı Önlemler" kapsamında görüşen taraflar, açık denizlerde ve uluslararası hava sahasında gerilim

---

[259] "İt Dalaşında Facia", Milliyet Gazetesi, http://www.milliyet.com.tr/Guncel/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetayArsiv&KategoriID=24&ArticleID=256594, 9 Ekim 1996. Yaşanan bu olay bugün daha Türkiye gündeminde yankı uyandırmaktadır. Hürriyet Gazetesi'nin 16 Mayıs 2016 tarihli " Yunan Pilota iki müebbet istiyoruz" başlıklı haberinde, Türk Pilot Nail Erdoğan'ın ailesinin, Yunan Pilot Thanos Grivas hakkında suç duyurusunda bulunduğu, Yunanistan'ın bu konuda işlem yapmasının beklendiğinden bahsedilmiştir. " Yunan Pilota iki müebbet istiyoruz", Hürriyet Gazetesi, http://www.hurriyet.com.tr/yunan-pilota-iki-muebbet-istiyoruz-40104867, 16 Mayıs 2016.

[260] "Türkiye'de tüm F-16 kazaları", http://www.kokpit.aero/turkiye-f16-kazalari, (18 Mayıs 2016)

yaratacak durumlardan uzak durma ve uçuşlarda NATO Hava Kumanda ve Kontrol Sistemi'ni kullanabileceklerini beyan etmişlerdir.[261]

2006 yılında yaşanan bir diğer gelişme de Yunanistan Genel Kurmay Başkanı Oramiral Panayotis Hinofotis'ın, Türk Genel Kurmay Başkanı Orgenaral Yaşar Büyükanıt'ı Atina'ya davet etmesiyle yaşanmıştır. Görüşmeye Yunan Savunma Bakanı Evangelos Meymarakis katılmış ancak Yunan Genel Kurmay Başkanlığı basında gündem oluşturmamak adına Büyükanıt'ın temaslarının gizli tutulduğunu açıklanmıştır. Görüşmelerde 'Güven Arttırıcı Önlemler' konusunun gündeme getirildiği belirtilmiştir.[262]

Bu görüşme sonrasında 2007 yılında, Türkiye Genel Kurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt Birinci Balkan Genel Kurmay Başkanları Konferansı için ikinci kez Yunanistan'a gitmiştir. Konferans sonrası bir Yunanlı gazetecinin sorusu üzerine, FIR hattı konusunda bir takım açıklamalar yapmıştır. Yunanistan'ın FIR hattını bir egemenlik sınırı gibi algıladığını dile getiren Büyükanıt, Türk savaş uçaklarının uçuşlarını Ege Denizi üzerinde uluslararası hukuka uygun olarak gerçekleştirdiğini, herhangi bir sınır ihlalinin söz konusu olmadığını söylemiştir. FIR'ın uçuş malumat bölgesi olduğunu sivil ve ticari uçakların rapor vermesi gerektiğini, devlet uçaklarının dolasıyla da savaş uçaklarının böyle bir zorunluluğu bulunmadığını açıklayan Orgeneral Büyükanıt, uçakların FIR hattından uluslararası hava sahasına geçtiğini, Yunan hava sahası içine girmediğini söylemiştir. [263] Yunanistan Genelkurmay Başkanı Oramiral Panayotis Hinofotis'in Büyükanıt'ın bu açıklamalarına cevabı gecikmemiştir. Genel Kurmay Başkanı, Yunan tarafının (ICAO)'nun belirlediği kurallara uyduğunu ve uluslararası hukuka uygun olarak hareket ettiğini dile getirmiştir.[264]

---

[261] "Türkiye ve Yunanistan Güven Tazeledi", Hürriyet Gazetesi, http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-yunanistan-guven-tazeledi-39022293, (25.05.2016)
[262] Genelkurmay Başkanı Büyükanıt Yunanistan'da, https://www.cihan.com.tr/tr/genelkurmay-baskani-buyukanit-yunanistanda-444053.htm, (18 Mayıs 2016)
[263] Milliyet, Son Dakika, "Büyükanıt: Yunan gazetecinin sorusunun seviyesi düşüktü", http://www.milliyet.com.tr/2007/04/19/son/sondun07.asp, (19 Mayıs 2016.)
[264] E-gazete, "Büyükanıt'ın Yunanistan Ziyareti", http://e-gazete.anadolu.edu.tr/diger/10539/buyukanitin-yunanistan-ziyareti, (19 Mayıs 2016)

Sonuç olarak, Hava Sahası Sınırlandırılması ve FIR Hattı Sorunu hakkında Türk ve Yunan tarafının tezlerini toplarsak;

Türkiye'ye göre Yunanistan 1931 yılında ulusal hava sahası sınırını 3 milden 10 mile çıkararak Türk tarafının uçuş sahasını engellemekte ve devletler arası hukuka aykırı bir uygulama yapmaktadır. FIR hattı sorumluluğunu da egemenlik sahası gibi algılayarak Türkiye'ye ait devlet uçaklarının uluslararası hava sahasındaki uçuşlarını engellemek istemektedir. Ayrıca Yunanistan, hem ICAO hem de Şikago Sözleşmesi hükümlerine aykırı şekilde, Türkiye'nin görüşünü almadan hava koridorları oluşturmaktadır. Limni üzerinde 3000 metrekarelik kontrol sahası Ege Denizi üzerindeki uluslararası hava sahası sınırını daraltmaktadır. Komşu ülke Yunanistan Türk Savaş uçaklarının uçuş bilgilerini isteyerek ICAO ve Şikago sözleşmelerine aykırı hareket etmektedir.

Yunanistan ise, 10 millik hava sahası sınırının polisiye tedbirler için gerekli olduğunu, FIR sorumluluğunun uluslararası hava trafiğinin düzenin ve güvenliğinin sağlanmasından başka bir amaç için kullanılmadığını savunmaktadır. Devlet uçakları ve askeri uçakların da FIR kapsamına girdiğini savunan Yunan tarafı, Limni kontrol sahasının da Ege Denizi'nin çok küçük bir bölümünü kapsadığını, FIR bölgesi konusunda Yunan Adaları'na ilişkin hiçbir değişikliğin kabul edilmeyeceğini iddia etmektedir.

4.6. İstikşafi Görüşmeleri ve Güven Arttırıcı Önlemler

Kardak Krizi sonrasında Türkiye ve Yunanistan, sıcak çatışma ortamından uzaklaşıp, karşılıklı görüşme ve ortak hareket etme seçeneklerini değerlendirerek, liberal güvenlik anlayışı çerçevesinde ilişkileri sürdürmeyi tercih etmişlerdir. Geçmişten gelen tecrübelerin etkisiyle iki taraf kaybet-kazan mantığından çok, kazanırsan kazanırım düşüncesiyle ilişkilere yaklaşmaya başlamıştır. Bu kapsamda, Kardak Krizi akabinde yapılan görüşmeler neticesinde Ege'de sıcak çatışmayı

önlenmek amacıyla Türkiye ve Yunanistan, 1997 yılında Madrid Bildirgesi'ne imza atarak karşılıklı güven, barış, birbirlerinin çıkarlarına saygılı, iyi komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesi, Ege'de tek taraflı eylemlerden kaçınarak sorunların barışçıl yollarla çözümlenmesini kararlaştırmışlardır.[265] Tarafların, 1998 yılında NATO'nun da katkılarıyla "Güven Arttırıcı Önlemler" üzerine görüşmeye başlaması, 1999 yılı "Deprem Diplomasisi" etkisi, 1999 yılı Avrupa Birliği Helsinki toplantısında Yunanistan'ın Türkiye'ye desteği, terörle mücadele, kaçakçılık, yasa dışı göç gibi konularda iki ülkenin işbirliği anlaşmalarına imza atması, Türk-Yunan ilişkilerinde güvenlik anlayışının şekillenmesinde ve barışçıl bir diplomasinin oluşmasında etkili olmuştur.

Yukarıda da incelediğimiz gibi Türkiye ve Yunanistan, 1999 sonrası dönemde liberal güvenlik anlayışı temelinde ekonomik, sosyal ve diplomasi alanında karşılıklı işbirliği yoluna giden bir siyaset benimsemişlerdir. Bu kapsamda iki ülke, Ege Sorunları'nın çözümü konusunda karşılıklı diyaloğu arttıracak, diplomasi eğilimli iki yol haritası çizmişlerdir. Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Sorunları'nın çözümü konusunda çizilen ilk yol haritası İstikşafi Görüşmeler olmuştur. Türk ve Yunan Dışişleri Bakanlıkları arasında geçen İstikşafi görüşmelerinin ilki 12 Mart 2002 tarihinde Ankara'da yapılmıştır.[266]

İki ülke arasında devam eden İstikşafı Görüşmeler diplomasi anlayışının sürdürülmesi için önemli bir adım olarak halen devam etmektedir. 2010 yılı sonrasında daha da yoğun geçen görüşmelerde Ege Sorunları konusunda, görüş ayrılıklarına son verme ve çözüm için bir uzlaşma planı hazırlama yönünde 59 görüşme yapılmıştır. Basına kapalı olarak gerçekleştirilen bu görüşmelerin sonuncusu 1 Mart 2016 tarihinde gerçekleştirilmiştir.[267]

---

[265] Deniz Bölükbaşı, *a.g.e.,* s. 73.

[266] No:33 - 8 Mart 2002, Türk-Yunan Dışişleri Bakanları arasında istikşafi temasların başlaması hk. , http://www.mfa.gov.tr/no_33---8-mart-2002_-turk-yunan-disisleri-bakanlari-arasinda-istiksafi-temaslarin-baslamasi-hk_.tr.mfa, (24.05.2016)

[267] Türkiye-Yunanistan İstikşafi Görüşmeleri 1 Mart'ta Atina'da Yapılacak, http://www.iha.com.tr/ankara-haberleri/turkiye-yunanistan-istiksafi-gorusmeleri-1-martta-atinada-yapilacak-ankara-1320556/, (24.05.2016)

Türkiye ve Yunanistan'ın, Ege Sorunları konusunda uzlaşma zemini hazırlamak için izlediği diğer yol ise, iki ülke bakanlıklarının Güven Arttırıcı Önlemlerin belirlenmesi ve uygulanması için yaptığı görüşmelerdir. Karşılıklı güvenin oluşması için yapılan görüşmelerde, iki ülkenin Genel Kurmay Başkanlıkları, Dışişleri, Milli Savunma Bakanlıkları, iki ülke Milli Hava Harekat Merkezleri arasında doğrudan temas kurulması ve oluşabilecek ani gelişmelerde oluşacak krizlerin önüne geçilmesi gibi önlemler masaya yatırılmıştır. Ayrıca, Güven Artırıcı Önlemler kapsamında oluşturulacak koordinasyonla, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Yunan Silahlı Kuvvetleri arasında güvensizliği ortadan kaldıracak, etkileşimi arttıracak, karşılıklı eğitim ve bilimsel faaliyetlerin olduğu ortak bir mekanizma oluşturulması öngörülmüştür. Bu kapsamda, Türkiye ve Yunanistan, Barış için Ortaklık (BİO) eğitim merkezlerinde ortak eğitim programları düzenlemeyi kararlaştırmışlardır.[268] Görüşmelerde bugüne kadar toplam 29 adet Güven Arttırıcı Önlem belirlenmiştir. (Ek-10)

4.7. Rodos ve İstanköy Türkleri Sorunu

Buraya kadar Ege Denizi'nde Türk-Yunan ilişkilerini etkileyen ve bilinen sorunlardan bahsettik. Ancak uzun zamandır var olan fakat gündeme oturmamış, akademik literatürde diğer Türk-Yunan ilişkileri anlaşmazlıklarının gölgesinde kalmış bir konu da şüphesiz Rodos ve İstanköy Türklerinin yaşadığı Azınlıklar Sorunu'dur. Bu çalışmanın literatüre katkılarından biri de bu konuya ışık tutmaktır

Oniki Ada Türkleri, 1912'den 1947 yılına kadar İtalya hakimiyetinde yaşamış, Oniki Ada'nın 1947 yılında Yunanlılara devredilmesiyle de Yunanistan'ın azınlığı durumuna düşmüşlerdir. Lozan Antlaşması'nın imzalandığı sırada İtalya hakimiyetinde bulunan Oniki Ada Türkleri, Batı Trakya Türk azınlığından farklı olarak Lozan Antlaşması'nın sağladığı azınlık haklardan mahrum bırakılmışlardır.

[268]Atina'da Türkiye-Yunanistan Güven Artırıcı Önlemler Toplantısı, http://www.turkishgreeknews.org/tr/atina-da-turkiye-yunanistan-guven-artirici-onlemler-toplantisi-2380.html, (25.05.2015)

Bu yüzden bugün, Yunanistan'da Türk denildiğinde akla direkt Batı Trakya Türkleri gelmekte, Oniki Ada Türklerinin varlığı göz ardı edilmektedir.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Ege Denizi'nde bulunan Oniki Ada, Akdeniz'e ve Anadolu'ya geçişte önemli bir konuma sahiptir. Bu yüzden Türkiye ve Yunanistan için bölgenin güvenliği önem arz etmektedir. Çalışmanın bu kısmında Rodos ve İstanköy Türklerinin yaşamış olduğu ve yaşadığı sorunlardan bahsedilecek, öncesinde Oniki Ada hakkında genel bir perspektif oturtulmaya çalışılacaktır. Sonrasında ise, İtalya ve Yunanistan hakimiyeti altında bulunan Oniki Ada Türklerinin durumları incelenecektir.

4.7.1 Oniki Ada

Oniki Ada, literatürde Güney Sporat Adaları veya Menteşe Adaları olarak geçer. Oniki Ada isminin kökeni ise Yunancadan gelmektedir. Yunanca "dodeka" on iki, "nisi" ise ada demektir. Bu iki kelimenin birleşiminden ise "Dodecanesos" yani Oniki Ada ismi ortaya çıkar. Bu isim bir sayı şeklinde algılanmasına karşılık, Oniki Ada içerisinde 14'ü büyük 20 kadar ada bulunmaktadır. Osmanlı Devleti, Ege'deki adaları gruplandırmamış, adaların yönetiminde "12 üyelik yerel meclis" sistemini kullanmıştır.[269] Buna göre de "Oniki Ada" ibaresinin sayı değil, yönetim biçiminden gelen bir isim olma ihtimali üzerinde durulmaktadır.

Oniki Ada'nın toplam yüzölçümü 1244 kilometrekare, toplam nüfusu ise ortalama 200.000 kadardır. Yaz aylarında turizm faaliyetleri dolayısıyla nüfus 1 milyonu bulmaktadır. Tsitselikis'e göre, Oniki Ada'da Müslüman Türk nüfusu

[269] Zeki Çelikkol, *Rodos'taki Türk Eserleri ve Tarihçe*, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992, s. 20.

5000'i geçmemektedir. Rodos'ta 3.500, İstanköy'de ise 1.500 kadar Müslüman Türk yaşamaktadır.[270]

Oniki Ada'nın en büyüğü Rodos, Anadolu kıyılarında bulunan Marmaris Limanı'na 43.5 km, Yunanistan'ın Pire Limanına da yaklaşık 410 km uzaklıktadır. Rodos Şövalyeleri'nden sonra Osmanlı Devleti'ne geçen Ada, 1912 yılında Uşi Antlaşması'yla İtalya'ya, 1947 yılında da Yunanistan'a devredilmiştir. Bugün Rodos, Atina'dan sonra Yunanistan'ın ikinci büyük turizm kentidir. Dolayısıyla halkın geçim kaynağının başında turizm gelmektedir. Tarım, hayvancılık ve küçük el sanatları da dikkat çeken gelir kaynaklarındandır.[271]

İstanköy, Yunanlılara göre Kos adası, Anadolu kıyılarındaki Bodrum yarımadasına 4 km, Rodos'a da 110 km uzaklıktadır. Ada, Gökova körfezinin girişinde Anadolu'ya müdahale için önemli bir üs vazifesi görebilecek konumdadır. Oniki Ada içerisinde en verimli olanı İstanköy'dür. Nüfusun %70'i turizm, %30'u ise hayvancılık, ziraat ve sanayi ürünlerinin üretimiyle ilgilenmektedir. 1998'de yapılan sayımda nüfusu 25.000 olan Ada'da 1000 kadar Türk yaşamaktadır. Türk azınlığın çoğu İstanköy şehrine 3 km uzaklıkta bulunan Germe'de toplu halde yaşamaktadır.[272]

Oniki Ada ile Anadolu arasındaki bağlantıdan bahsetmekte de fayda vardır. Yukarıda da anlatıldığı gibi, Güney Sporad Adaları jeolojik olarak Anadolu'nun uzantısıdır. Eski zamanlardan beri Oniki Ada ile Anadolu halkı arasında samimi içten ilişkiler gerçekleşmiş, bu ilişkiler ekonomik olarak da etkisini göstermiştir. Bugün ise bilinen, Oniki Ada halkının ekonomik olarak zorluk çektiğidir. Oniki Ada halkının, zaruri ihtiyaçlarının en ucuz ve kolay şekilde adalara ulaştırılmasının yolu Anadolu'dur. Adaların, Anadolu ile olan bu bağlantısının önemi adalarda yaşayanlar tarafından da bilinmekte, zaman zaman da gündeme getirilmektedir. Rodos'un

---

[270] Konstantinos Tsitselikis, *Old and New İslam İn Greece*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden 2011, s. 104.
[271] Cemallettin Taşkıran, *a.g.e.,* s. 36.
[272] Nusret Çam, *Yunanistan'daki Türk Eserleri,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000, s. 129.

mahalli gazetelerinin baş makalelerinde, Yunanlı turizmcilerin, Türklere yapılan gizli ambargonun kaldırılması gerektiği söylemleri yazılmıştır. Ayrıca Rodos'un turizmcileri ve gazetecileri bu konuda resmen girişimlerde bulunmuşlardır.[273]

4.7.2 İtalya Hakimiyetindeki Oniki Ada

Oniki Ada'nın İtalya'ya geçiş sürecinden bahsetmiştik. İtalya, Oniki Ada'yı "Ege Denizi İtalyan Adaları" isimli bir sistemle yönetmiştir. Adalarda egemenliği sağladıktan sonra adalarda yaşayan Türklere ve Rumlara hemen vatandaşlık vermemiştir. 1925 yılında İtalyanlar, halkın İtalyan vatandaşı olmalarını zorunlu kılınca adalardan göçler başlamıştır. Bu dönemde İtalyanlar özellikle çoğunluk olan Rumlara baskı yapmışlardır. 1912 yılında, Oniki Ada'da 148.832 olan Rum nüfusu, 1935 yılında 60.000'nin altına inmiştir.[274] Aynı şekilde Rodos ve İstanköy'de bulunan Türklerin de İtalyan baskısından adalardaki mallarını bırakıp ya da ucuza satıp Anadolu'ya göç ettikleri bilinmektedir.[275]

İtalya, Oniki Ada'da resmi dil ve eğitimi İtalyanca yapmıştır. Ayrıca işgalden sonra da Güney Sporad Adaları'nın ismini Oniki Ada yerine "İtalya'nın Akdeniz Adaları" şeklinde değiştirmiştir. 1934 yılında da adalardaki İtalya Askeri Kumandanlığı'nın ismi de değiştirilmiş bunun yerine "Ege Askeri Kumandanlığı" ismi verilmiştir. Ayrıca, Oniki Ada'da İtalya'nın kamulaştırma faaliyetleri halkın evlerini ve arazilerini kaybetmelerine sebep olmuştur. Kamulaştırma için çıkarılan kanunlarla, bazı araziler, ormanlık alanlar terk edilmiş gösterilmiştir. Kamulaştırmalar askeri amaçlı olup, adalara İtalyan mimarisinin sokulması için uygulanmıştır. Bu dönemde Leros, Rodos ve İstanköy'de yoğun inşaat yapımı olmuştur.[276]

---

[273] Cemalletin Taşkıran, *a.g.e.*, s. 131.
[274] Elçin Macar, "Lozan'dan Günümüze Oniki Ada Türkleri Sorunları", İstanbul Üniversitesi, *Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi,* No:34, İstanbul 2006, s. 37.
[275] Bahadır Selim Dilek, *a.g.e.*, s. 75-76.
[276] Gülcan Yılmaz, *Rodos ve Oniki Ada'daki İtalya ile Yunan Yönetiminin Baskı Politikaları*, T.C Başbakanlık, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, http://www.ayk.gov.tr/wp-

1933 yılında İtalya, vergiler ve hukuk bakımından Oniki Ada vatandaşlarının, İtalyan vatandaşlarıyla eşit olmaması kararını almıştır. Bu dönem turizm bakımından İtalya'nın bir takım projeler uyguladığı dönem olarak da göze çarpmaktadır. İtalya, turizmin kalkınması için bazı binaları restorasyon çalışmalarına sokmuş, yapılan imar ve düzenleme faaliyetleri sırasında bir çok Türk eseri ortadan kaldırılmıştır. Ancak Murat Reis Türbesi ve bazı Türk mezarları onarılarak bunların birer turistik eser olarak kalması sağlanmıştır.[277]

İkinci Dünya Savaşı'na kadar İtalya, Oniki Ada'da iskan politikasına önem vermiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da baskılarını iyice arttırmıştır. İtalya'nın Oniki Ada'da resmi dil ve eğitimi İtalyanca yaptığını söylemiştik. Bu dönemde Rum okullarına Rumca bilmeyen Türk öğretmenler, Türk okullarına da Türkçe bilmeyen Rum öğretmenler atanmıştır. Türk okullarında 1 saat Türkçe dersi verilirken, bazı Türk çocukları İtalyan misyonerle beraber Katolik ayinleri yaptırılmaya zorlanmıştır.[278]

İtalya'nın eğitim konusunda yaptığı kısıtlamalar ve baskı, Türklerin çocuklarını eğitim için Türkiye'deki okullara göndermesine sebep olmuştur. Türk çocuklarının eğitim için Türkiye'ye gitmesi İtalya tarafından tepkiyle karşılanmıştır. İtalyan Vali, Rodos İslam Cemaati üyelerini makamına davet ederek, Türk çocuklarının Türkiye'de öğrenim görmesini çirkin bulduğunu belirtmiş, velilerin bu konuda uyarılmalarını istemiştir. Rumlar da dil konusunda İtalyan baskısı altında kalmıştır. Bu dönemde Rumlar kendi dillerini bir İtalyan yanında kullanmaktan bile çekinmiştir. Yaşanan baskılar sonucunda Washington'daki Rum Cemaati özgürlüklerini istediklerini belirten bir bildiri yayınlamıştır. Rumlar, Oniki Ada sorununu sürekli kamuoyunun gündeminde tutmaya çalışmıştır.[279]

---

content/uploads/2015/01/YILMAZ-Gülcan-RODOS-VE-ONİKİ-ADA'DAKİ-İTALYA-İLE-YUNAN-YÖNETİMİNİN-BASKI-POLİTİKALARI.pdf, s. 3364-3365.

[277] Gülcan Yılmaz. *a.g.m.,* s. 3366.

[278] Cemalettin Taşkıran, *a.g.e.,* s. 120.

[279] Mustafa Kaymakçı, Cihan Özgün, *Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi*, DT Yayıncılık, İzmir 2015, s. 37-38.

İkinci Dünya Savaşı yılları Oniki Ada halkı için çile dolu yıllar olarak tarihe geçmiştir. Burada, Rumların Alman işgaliyle çektiği sıkıntılar bilinmektedir. Ancak Türkler de zor günler geçirmiştir. Özellikle bu dönemde Anadolu'ya Türk göçleri olmuştur. Bu da Oniki Ada'daki Türk varlığını sıkıntıya sokmuştur. Türkiye, savaşın hemen ardından Muğla sahillerine gelen Türklerin çoğunu Oniki Ada'ya geri göndermiştir. Ancak bu geri gönderme işinde de çok başarılı olunamamıştır. Yapılan göçler artınca, dönemin hükümeti önlem olarak gelen Türklerin Muğla sınırları içerisinde kalmasını zorunlu kılmıştır. Bu yıllar göçmen sorunu olarak tarihe geçmiştir.[280]

Rodos ve İstanköy, 1912-1943 yılları arasında İtalya egemenliğinde kalmıştır. Bu dönemde adalarda iskan politikası uygulayan İtalya İkinci Dünya Savaşı'yla beraber adalardaki hakimiyetini yitirmiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Oniki Ada'yı Almanya işgal etmiştir. 1945 yılında savaşın bitmesiyle Almanya adaları terk etmiş, İngiltere galip devlet olarak adaların yönetimini ele geçirmiştir. 1947 yılında ise adalar, Yunanistan'a devredilmiştir.

4.7.3 Yunanistan Hakimiyetindeki Oniki Ada Türklerinin Durumu

1947 yılında Oniki Ada'da yaklaşık 1580 İtalyan yaşamaktaydı. Bundan yaklaşık 8 ay sonra da İtalyanların yarısından fazlası adaları terk etmiştir. Geri kalan nüfus ise, 1947 Paris Antlaşması'nın onaylanmasıyla Yunan ya da İtalyan vatandaşlığını seçmek zorunda bırakılmıştır. İtalyan vatandaşlığını seçenler ise sınır dışı edilmiştir. Oniki Ada Türkleri ise, bu dönemde Yunanistan tarafından doğrudan baskı görmemiştir. Türklerin bu tarihlerde en çok sıkıntı çektiği konu eğitim olmuştur.

[280] Bahadır Selim Direk, *a.g.e.,* s. 93-94.

Bu dönemde Oniki Ada Türkleri, Türk okullarının Türkiye'nin koruması altında olmasını istemiştir. Hatta bununla ilgili 24 Nisan 1946'da TBMM Başkanı'na bir mektup yazarak, var olan okullarının Milli Eğitim Bakanlığı bünyesine alınmasını talep etmiştir. Bundan yaklaşık 6 ay sonra da Rodos'taki Türk Konsolosluğu'na başvurarak ders kitabı gönderilmesini istemiştir. Ancak yapılan bu iki isteğe Türkiye'den olumlu yanıt gelmemiştir. Yunan Hükümeti de bu dönemde Türk okullarına ödenek ayırmamıştır. Okullara ödenek sağlamaya çalışan Oniki Ada Türklerine de Türk Konsolosluğu'nun yolunu göstermiştir. 1947 yılından önce İtalyan ve İngiliz yönetiminde Türkler için özel okul sistemi uygulanırken, 1972 yılına kadar Yunanistan da aynı sistemi kullanmıştır.[281]

Türk okulları, Türkiye ve Yunanistan tarafından gerekli desteği alamadığından kapanmaya başlamıştır. En son Süleymaniye Medresesi kapatılana kadar, Rodos'ta bulunan Gani Ahmet'te, Salakos'ta, Lindos'ta, Uzgur'da, Kızıltepe'de, Mikse'de ve Hurmalı Mescidi'nin avlusunda Türk okulları bulunmaktaydı. İstanköy'de ise 3 Türk Okulu mevcuttu. Bu dönemde okullarda görev yapan Türk öğretmenlerin bir kısmı emekli edilmiş, bir kısmı da yarı maaşa iş bıraktırılmış ve Türk okulları çeşitli sebeplerle kapatılmıştır. Son olarak, Türkçe eğitim veren Süleymaniye Medresesi'nin kapatılmasıyla Türk çocukları Türkçe eğitimden mahrum bırakılmıştır. Okulların kapatılması yüzünden aileler, çocuklarını Türkçe ve din dersi almaları için Türkiye'ye göndermeye başlamıştır.[282]

2000 yılının sonuna doğru, Rodos, İstanköy ve Oniki Ada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Prof. Dr. Mustafa Kaymakçı "Süleymaniye Medresesi'nde Yıkımı Durdurun" başlıklı açıklamasında Oniki Ada Türklerinin sorunlarından bahsetmiştir. Açıklamada eğitim sorununa da vurgulayıcı ifadelerle değinilmiştir;

"Rodos ve İstanköy'deki Türkçe eğitim yapan okullar başta Süleymaniye Medresesi olmak üzere tamamen kapatılmış durumdadır, buna bağlı olarak

[281] Konstantinos Tsitselikis, *a.g.e.,* s. 522.
[282] Mustafa Kaymakçı, Cihan Özgün, *Turkish Identity In Rhodes And Kos,* Meta Basım, İzmir 2014, s. 200.

soydaşlarımız Yunan okullarında seçmeli ders olarak bile kendi anadillerini öğrenmekten mahrumdurlar. İnsanların en doğal haklarından biri olan anadilleriyle eğitim yapma hakkı Oniki Adalar'daki soydaşlarımıza verilmemektedir. Türklere anadilleriyle eğitim hakkı vermeyen Yunanistan, sadık bir Yunan yurttaşı olan Türklerin kültürel kimlikleriyle örgütlenmelerini de engellemektedir."[283]

Oniki Ada Türkleri, eğitim sorunun yanında bir de eğitimli din adamı bulma konusunda sıkıntısı yaşamaktadır. Türkler, Ada'da kendilerine bilgi verecek bir müftünün olmasını istemektedir. 1928 yılında, Yunanistan tarafından yapılan yasal düzenlemeyle Batı Trakya'daki müftülükler hukuki bir statüye kavuşmuştur.[284] Ancak Oniki Ada o dönemde İtalya hakimiyetinde bulunduğundan, Rodos ve İstanköy'deki müftülük kurumunda bir düzenleme yapılamamıştır.

Oniki Ada'da, Yunanistan'a devredildikten sonra yapılan nüfus sayımına göre, 15 imamın bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca Yunanistan, o dönemde Rodos Müftüsü'nün varlığını hukuken olmasa da kabul etmiştir. Ancak Rodos Müftüsü Süleyman Kaşlıoğlu'na işgal hükümetleri tarafından verilen maaşı da kesmiştir. Türk Konsolosluğu'na göre Ada Müftüsü Kaşlıoğlu, Türklerin en zeki ve işe yararı olarak görülmüştür. Onun maaşının kesilmesi ve görevini yapmaması Türkler için zararlı sonuçlar doğurabilecek olarak nitelendirilmiştir. Konsolosluk'un bu raporu Ankara'ya iletilmiş, Dışişleri Bakanı Hasan Saka'da konuyu Hükümetin gündemine taşıyarak, gereğinin yapılmasını istemiştir.[285]

Süleyman Kaşlıoğlu'nun 1974 yılında vefatının ardından, yerine İhsan Kayserili Müftü Vekili olarak geçmiştir. İhsan Kayserili'nin 1999 yılında vefatından sonra Ada'ya Gümülcineli imam Çakır Selimoğlu İsmail gelmiş ancak kendisi İsmail Çakıroğlu adını kullanmaya başlamıştır. Çakıroğlu, 2001 yılında Müftü sıfatıyla bir törene davet edilince, yerel basın müftülük konusunu tartışmaya açmış, bunun

---

[283] Bahadır Selim Direk, *a.g.e.,* s. 182.
[284] Turgay Cin, "Batı Trakya'da Mevcut Müftülükler Sorununa İlişkin Yunanistan Danıştay Kararlarının Tahlili", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt: 9, Sayı:1, İzmir 2007, s. 73.
[285] Elçin Macar, *a.g.m.,* s. 42.

üzerine Eğitim ve Dinler Bakanlığı bir yazıyla Rodos'ta müftülük bulunmadığını açıklamıştır. Bakanlığa göre, Çakıroğlu sadece bir imamdır, maaşı da Rodos Evkaf İdaresi'nden verilmektedir. Ayrıca açıklamada, ülkedeki çeşitli şehirlerde 10 kadar müftülük kurulduğu bunların arasında Rodos'un yer almadığı, Çakıroğlu'na gönderilen davetiyede "sehven" Rodos Müftüsü olarak hitap edildiğinden bahsedilmiştir. Tartışmaların uzun sürmesi üzerine bu sefer Ege Bölge Sekreteri bir açıklama daha yaparak, Oniki Ada'da müftülük makamı bulunmadığını, burada Müslümanların dini ihtiyaçlarını Güney Ege Sekreterliği denetiminde bulunan Rodos ve İstanköy'deki Evkaf İdareleri tarafınca tayin edilen imamların yerine getirdiği söylenmiştir.[286]

Dilek'e göre Yunanistan, Oniki Ada'da her türlü dini faaliyetin en az seviye de tutulmasını istemekte, Oniki Ada'ya gelen bilgili, aydın din adamlarının da görev yapmasını engellemektedir. Konuyla ilgili Dışişleri raporlarında da adaya gönderilen imamların çeşitli bahane ve kılıflarla adadan gönderildiğine işaret edilmektedir.[287]

Dernek Başkanı Mustafa Kaymakçı, 2001 yılında yaptığı açıklamasında, Rodos'ta bilgili din adamı bulunmadığını, mevcut hocanın bilgisiz olduğunu dile getirmiştir. Türk çocuklarının da dinlerini öğrenmeden yetiştiklerini söyleyen Kaymakçı, Rodos'a bir din dersi hocası atanmasını istemiştir. Dernek, ayrıca Evkaf İdaresi'nden ikinci bir imamın da Ada'da bulunmasını istemiştir. Bundaki sebep de mevcut imamın izinli olduğu bir zamanda, ölen bir Türkün imamsız olarak defnedilmesi olmuştur. Derneğin isteklerine, Rodos Evkaf İdaresi, Ramazan ayında ikinci bir imamı adaya getirteceğini açıklayarak karşılık vermiştir. Ancak, Yunan basınında Gümülcine'den gelen ikinci imamın yanında, derneğin de iki imam getireceği haberi yayılmış, Proodos gazetesi, Müslümanların ihtiyaçlarını bir imamın karşıladığını, adaya birden fazla imam getirilmesinin altında diğer camilerin faaliyete sokulma çabası olduğunu yazmıştır. Basındaki bu yazılanlara dernek de açıklama

[286] Mustafa Kaymakçı, Cihan Özgün, *a.g.e.,* s. 41.
[287] Bahadır Selim Direk, *a.g.e.*, s. 131.

yaparak, ikinci imamı adaya getiren vakıf idaresini kutlamış, ikinci imamın Ada'da sürekli kalmasını temenni etmiştir.[288]

Oniki Ada da Türk kimliğini uzun yıllar bir arada tutan önemli unsurlardan bir tanesi de Osmanlı Devleti'nin kurduğu vakıflardır. Vakıflar, uzun yıllar Türk okullarının bakım ve onarımı, öğretmenlerin masraflarının karşılanması, fakirlerin ihtiyaçlarına cevap verilmesi gibi konularda Ada halkının hizmetinde bulunmuştur. Oniki Ada'da Türk kültürel mirası olan vakıflardan Osmanlı Devleti'nden günümüze üç tane kalmıştır. Bunlar Rodos Evkaf İdaresi, Ahmet Fethi Paşa Vakfı, Melek Paşa Vakfı'dır.

Evkaf-ı Mazbuta (Camiler Vakfı) ve Evkaf-ı Mektebiye (Okullar Vakfı), Oniki Ada'nın İtalya hakimiyetinde olduğu 1929 yılında Rodos Evkaf İdaresi ismiyle birleştirilip, Evkaf Kanuna geçirilmiştir. Oniki Ada'nın Yunanistan'a devredildiği 1947 yılında ise, İtalya'nın çıkardığı Evkaf Kanunu Yunancaya çevrilerek 518 sayılı Evkaf Nizamnamesi uygulamaya sokulmuştur. Buna göre, yönetim kurulunun Ada'daki Türkler tarafından önerilecek isimler arasından, valiliğin belirlediği 7 kişi tarafından kurulması planlanmıştır. Ancak Yunan yönetimi kendine yakın kişileri evkafın başına geçirmiş, böylelikle birçok vakıf malı hibe ile kaybedilmiştir. Bunlar arasında çok sayıda dükkân, mescit, okul binası, camiler ve gayrimenkuller bulunmaktadır.[289]

Kaymakçı ve Özgüne göre, bugün Osmanlı arşivleri incelendiğinde Rodos'ta kale içinde eski şehrin tamamının Evkaf İdaresi'ne ait olduğu görülmektedir. Ancak bugün Rodos'taki camiler onarım bahanesiyle kapatılmış durumdadır. Bunlardan sadece İbrahim Paşa Cami ibadete açıktır. Süleymaniye Cami'nin açılış talebi ise, UNESCO tarihi mirası olması sebebiyle red edilmiş, 2012 yılında restorasyonu bitip ibadete açılmasına rağmen cami müzeye çevrilmiştir.

[288] Elçin Macar, *a.g.m.,* s. 43.
[289] Bahadır Selim Dilek, *a.g.e.,* s. 147-153-160.

Özetle, Türklerden kalan kültürel miras çeşitli yöntemlerle yok edilmiş, geride kalanlar da korunuyor gibi gösterilmeye çalışılmıştır.[290]

Rodos'ta kurulmuş bir diğer vakıf, 1792 yılında Hafız Ahmet Ağa tarafından kurulan Fethi Paşa Vakfı'dır. Vakfın kurucusu Ahmet Ağa'nın soyu Rodos Türklerinden Hasan Ağa'ya dayanmaktadır. Hayırsever bir insan olan Ahmet Ağa, 1793 yılında kütüphaneyi kurmuştur. Kütüphane ile birlikte hayır işlerini vakıf çatısı altında sürdürmüş, vefatından sonra da faaliyetlerine oğlu Fethi Paşa devam etmiştir. [291] Fethi Paşa, babasının kurduğu kütüphaneyi İstanbul'dan getirdiği, aralarında kıymetli yazma eserlerin de bulunduğu kitaplarla daha da büyüterek kütüphane envanterini genişletmiştir.[292]

Fethi Paşa Kütüphanesi zamanla Rodos'ta Türklerin simgesi gibi olmuştur. İçinde çok önemli eserlerin bulunduğu kütüphane, bahçesiyle de bir bakıma Türklerin toplanma ve bir araya gelme merkezi gibidir. Türkler, bayram, aşure günü gibi özel zamanlarda Fethi Paşa Kütüphanesi'nde toplanmaktadır.[293]

Bahsettiğimiz iki vakıftan sonra Rodos'ta faaliyette bulunan bir diğer vakıf ise Melek Paşa Vakfı'dır. Bu vakfın Rodos'un köylerinde zeytin ve portakal bahçelerinin olduğu 113 dönümlük bir arazisi ve bir değirmeni bulunmaktadır. Ancak, 77 dönümlük kısmın dışında kalan arazinin tapusu gösterilmediğinden, Yunan hazinesince el konulmuş araziler için mahkemelerde sonuç beklenmektedir.[294]

Rodos Asliye Hukuk Mahkemesi, 2000 yılı Mart'ında, Müslüman Kardeşlik ve Kültür Derneği kurulmasını kabul etmiştir. Ancak derneğin kurulmasıyla Yunan

---

[290] Mustafa Kaymakçı, Cihan Özgün, *a.g.e.,* s. 13.
[291] Zeki Çelikkol, *a.g.e.,* s. 148.
[292] Ali Fuat Örenç, *Yakın Dönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada,* Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2006, s. 270.
[293] Meryem Orakçı, *Selam Gazetesine Göre Rodos Türkleri (1926-1936),* (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2011, s. 11.
[294] Elçin Macar, *a.g.m.,* s. 45.

basınının baskıları da beraberinde gelmiştir. Eleftheros Tipos gazetesi, derneği Rodos ve İstanköy'de Türk ajanlığı yapmakla suçlamıştır. Dernek Başkanı Şeyh ise, suçlamalara karşılık vererek, kendilerinin Müslüman ancak Yunan vatandaşı olduğunu, Türk Konsolosluğu ile herhangi bir ilgileri olmadığını, Türkiye'nin konsolosluğu kullanarak para gönderdiği iddialarını da red ederek, derneğin amacının camilerin durumu, anadilde eğitim ve dini sorunlara çözüm bulmak olduğunu açıklamıştır. [295]

Rodos'ta kurulan Müslüman Kardeşlik ve Kültür Derneği, yıllardan beri harap edilip göz ardı edilen, çeşitli yöntemlerle elden çıkarılan vakıf mallarının elden çıkarılmasına ve Genel Sekreterlik tarafından atanan yöneticilerin basiretsiz tutumuna tepki gösteren bir politika izlemiştir. Dernek, Vakıfla ilgili Savcılık, Belediye ve Valilik gibi makamlara şikayet dilekçesi vermiştir.[296]

Yaşanan gelişmeler, Dernek ile Vakıf arasındaki gerilimi arttırmıştır. Dernek, vakıf yönetimi seçiminde Rodos Müslümanlarına dört yılda bir kendi yöneticilerini seçme hakkının verilmesini istemiş Yunan basınından Proodos gazetesi, bunu derneğin vakıf yönetimini ele geçirme ve vakfın servetini yönetme isteği olarak değerlendirmiştir. Rodos Müslümanlarının dinsel, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamakla görevli olan Evkaf ile ilgili, 2003 yılında bir skandal daha gündeme oturmuştur. Evkaf'ın, idari denetimi altında bulunduğu Güney Ege Sekreterliği'ne iki yıl içerisinde 330 bin Euro'nun üstünde bağış yaptığı anlaşılmış, Yunan basını olayın üstüne giderek, Bölge Sekreteri'ni Yunan devletini kendi masraflarını karşılamayan dilenci durumuna düşürdüğünü yazmıştır.[297]

---

[295] Bahadır Selim Dilek, *a.g.e.,* s. 171.

[296] *"Vakıf hiç kimseye sormadan düzensiz bir şekilde hareket etmektedir. Acaba onları kim kontrol etmektedir? Acaba bu şahıslar bölgenin kültürel ve dinî mirasının kaderi hakkındaki kararları kendileri mi almaktadırlar? Bunları kimler ve hangi kriterlerle seçmiştir? Vakıf idaresi yönetim kurulu için kaç senedir secim yapılmamıştır? Acaba, vakıf mallarının idaresi için hizmet vermeye hevesli, bilgili kişilerin seçilmesi zamanı gelmemiş midir? Biz "Rodos Müslümanları Kültür Derneği" olarak vakıf yönetim kurulu seçilmesi yolundaki isteğimizi ve taahhüdümüzü dile getiriyoruz ."* Elçin Macar, *a.g.m.,* s. 47.

[297] Gös.yer.

Oniki Ada Türkleri, ilk İtalya yönetiminin asimilasyon politikalarına maruz kalmıştır. Örneğin; Rodos'un Türk yaşlılarına bugün sorulduğunda, İtalyan okullarında her sabah faşist marşlar söylediklerini, kendilerine Mussoli'nin çocukları denildiğini anlatırlar. Yunanistan döneminde ise, ülke dışına seyahat etmek amacıyla giden Türkler, şu anda yürürlükte olmayan Yurttaşlık Kanunu'nun 19 maddesiyle vatandaşlıktan çıkarılmıştır. Vatandaşlıktan çıkarılanların çoğu öğrenci olup, Almanya, ABD ve Türkiye'ye eğitim için giden gençlerdir. Bugüne kadar 60 bin Türk'ün Yunan vatandaşlıktan çıkarıldığı tahmin edilmektedir.[298]

Asimilasyon politikalarının en etkili silahlarından birisi o ülkenin içinde yaşayan azınlıkları, azınlık olarak görmemek; bir de, azınlığın dilinin öğretilmesini engellemektir. Rodos ve İstanköy'de yaşayan Türkler bugün azınlık statüsünde sayılmamaktadır. Yunan makamları, Rodos ve İstanköy Türklerini "Müslüman" nüfus olarak tanımlamaktadır. "Türk" ve "Azınlık" vurgusunu yapan dernekleri ise hukuken tescil etmemektedir. 1972 yılında Türk okullarının hepsinin kapatılması, Oniki Ada Türklerinin dil haklarının engellenmesi Türklerin asimile olması yönünde atılmış bir adım olarak görülmektedir. Özellikle Kıbrıs Sorunu ile beraber Oniki Ada'da Türklere karşı baskıcı bir ortam oluşmuştur. Bu zamanda Türkler, Yunanca konuşmayı tercih etmiş, bir kısmı isimlerini bile Yunanca olarak değiştirmiştir. Oniki Ada Türkleri kendilerine yapılan asimilasyon politikalarından bahsederken din dışı yapılan evliliklere de dikkat çekmektedir. Türk erkeklerin Yunanlı kızlarla, Türk kızların Yunanlı erkeklerle evlenmesi sonucunda doğan çocukların aldıkları eğitim sonucunda Müslüman kimliklerini ve dillerini unuttuklarını dile getiren Oniki Ada Türkleri, böylelikle var olan kimliklerini kaybetme durumuyla karşı karşıya kalmaktadırlar.[299]

Rodos, İstanköy ve Oniki Ada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Prof. Dr. Mustafa Kaymakçı, Birleşmiş Milletler 6. Azınlık Forumuna katılarak, Türklerin sorunlarından bahsetmiştir. Konuşmasında Türklerin

[298] Mustafa Kaymakçı, Cihan, Turkish İdentity İn Rhodes And Kos..., s. 18.
[299] Mustafa Kaymakçı, Cihan Özgün, Rodos ve İstanköy Türklerinin Tarihi..., s. 87.

taleplerinden özetle bahseden Kaymakçı, Türk-Yunan dostluğunun sürekli ve kalıcı olmasının Yunan hükümetlerine bağlı olduğu vurgusunu yapmıştır. Rodos, İstanköy ve Oniki Ada'da bulunan eserlerin korunması, bakımı ve onarımının yapılması, sadece Müslüman kimliğiyle tanımlanan Oniki Ada Türklerinin, Türk kimliklerinin de tanınması ve Türk kimliğiyle örgütlenmelerine karşı engel koyan baskıcı tutumun ortadan kaldırılması, son olarak Rodos ve İstanköy'de yaşayan Türk çocuklarına, Türkçe eğitim ve öğrenim haklarının verilmesi gibi temel taleplerin yerine getirilmesi gerekliliğinden bahseden Mustafa Kaymakçı, Yunan hükümetlerinin bu konularda üzerine düşeni yapacağını beklediklerinden bahsetmiştir.[300]

Rodos, İstanköy ve Oniki Ada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)'nın 29-30 Ekim 2015 tarihinde Viyana'da düzenlediği toplantıya FUEN[301]çatısı altında katılmıştır. Dernek Başkanı Mustafa Kaymakçı burada da iki sunum yaparak, Oniki Ada Türklerinin taleplerini dile getirmiştir.[302]

Rodos, İstanköy ve Oniki Ada Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Başkanı Prof. Dr. Mustafa Kaymakçı, katılacağı bir program için 27 Ağustos 2016 tarihinde İstanköy'e girişte gözaltına alınıp, sınır dışı edilmiştir. Göz altındayken dava açamayacağına dair belge imza attırılan Kaymakçı'ya Türkiye'deki sivil toplum örgütleri ve dernekleri de destek vererek, Yunanistan'ın bu göz altı ve sınır dışı etme hareketine tepki göstermişlerdir. Yunan hükümeti tarafından hedef alındığını belirten Kaymakçı, kendilerinin eşitlik ve dostluk istediklerini, Türklerin asimilasyon

---

[300] Human Right Council, 6ht Session Of The UN Forum On Minority Issues-26 and 27 November 2013, The Religious Problems Of The Living in Rhodes, Kos and The Dodecanese, http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/MinorityIssues/Session6/AgendaItem4/Rhodes,%20Kos%20and%20Dodecanese%20Turks%20Culture%20and%20Solidarity%20Association.pdf, (21.05.2016)

[301] FUEN 32 Avrupa ülkesinden yaklaşık 90 üye örgütü bulunan, ulusal azınlıkların ve etnik grupların bir araya geldiği oluşumdur. FUEN'in amacı Avrupa'da var olan azınlıkların, dilleri, kültürleri, kimliklerinin korunması ve bunları menfaatlerinin savunulmasını amaçlar. FEDERAL UNION OF EUROPEAN NATIONALITIES (FUEN), https://www.fuen.org/about-us/facts/, (20.05.2016)

[302] Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)- Viyana toplantısı, http://www.rodosistankoyturkleri.org.tr/avrupa-guvenlik-ve-isbirligi-teskilatiagit-viyana-toplantisi/, (20.05.2016)

politikalarına karşı durarak, Oniki Ada'da bulunan Türk eserlerinin korunmasını talep ettiklerini, Ege'nin iki yakasında bulunanların dostluktan başka çareleri olmadığını vurgulamıştır.[303]

Şubat 2016 tarihinde FUEN, BM'lere, Rodos, İstanköy ve Oniki Ada Türkleri hakkında bir rapor sunmuştur. Raporda Türklerin temel sorunlarından bahsedilmiştir. FUEN'de geçen sorunlar, Türklerin isteklerinin ortaya konulması yönünden önemlidir. Raporda, Rodos, İstanköy ve Oniki Ada Türklerinin, eğitim hakkı ve Türkçeyi öğrenme sorunu, Oniki Ada'dan ayrılan Türklerin vatandaşlıklarının elinden alınması sorunu, Osmanlı Devleti zamanından kalma tarihi eserlerin yıkılması sorunu, Vakıf Sorunları, din merkezli sorunlar ele alınmıştır.[304]

Rodos, İstanköy ve Oniki Ada Türklerinin durumlarını ve sorunları özetlediğimizde, karşımıza Ada psikolojinin durumu ortaya çıkmaktadır. Bugün Ada'da Türkler üzerinde var olan psikoloji; geçmişten beri gelen nefret ve baskı ortamının varlığının devam ettiği yönündedir. '*The Nexus Theory'* geliştiren Brubaker'a göre milliyetçilik esasen ya da öncelikli devlet anlayışı olmamalıdır. Üçlü bağ teorisinin ikincisinde 'nationalizing states' ulusallaşan devletlerden bahseden Blubaker, ulusallaşan devletin bir eyalet ya da bağımsızlığını yeni kazanmış bir devlet olabileceğinden bahseder. O devlet ulusallaşma yolunda yapılandırılıp, yönetilirken azınlıklar kimliklerinin tehlike altında olduğunu hisseder. Bu durumda azınlıkları ya ulusallaşan devletle iyi bir ilişki içerisine iter ya da teorik çerçevede de bahsettimiz 'kin state' yani azınlığın komşu etnik bağları olduğu devletten destek istemelerinin önünü açar.[305]

---

[303] 40 Dernekten Yunan Hükümetine Kınama, http://www.egepostasi.com/haber/40-dernekten-Yunan-Hukumetine-ortak-kinama/144316, (28.11. 2016)
[304] BM'ye Fuen'in Sunduğu Rapor, http://www.rodosistankoyturkleri.org.tr/bm-in-fuene-gonderdigi-rapor/, (21.05.16)
[305] Walter Kemp, The Triadic Nexus:Lessons Learned from the Status Law, http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no9_ses/07_kemp.pdf, s. 111. (02.09.2016)

Oniki Ada Türkleri, İtalya ve Yunanistan'ın Ada'yı ele geçirip yapılandırmaya başlamasıyla, baskılara maruz kalmışlardır. Yunanistan'ın Oniki Ada'da yaşayan Türk nüfusu sadece Müslüman kimlikleriyle nitelendirmesi Brubakeri teorisinde haklı çıkarmaktadır. Yaşanan baskıları daha da hisseden Ada Türkleri, bulunduğu ülkedeki yönetiminin sağlamadığı hak ve hizmetleri akrabalık bağı bulunan komşu devlet Türkiye'den beklemişlerdir. Eğitim-öğretim konusunda yaşanan sıkıntılarda Türkiye'den kitap talep etmeleri, Türklerin çocuklarını eğitim için Türkiye'ye göndermeleri, din adamı konusunda yine Türkiye'den yardım beklenmesi Brubaker'in 'kin state' teorisini desteklemektedir.

Özellikle, Kıbrıs Sorunu ve İstanbul Rumlarının Türkiye'de 6-7 Eylül olaylarını yaşadığı sıkıntılı zamanlarda, Oniki Ada Türkleri de Rumların baskıcı tutumuna maruz kalmıştır. Bugün, Oniki Ada'da baskı ve nefret ortamı azalmış durumda olsa da yerel basın, baskı ve nefret psikolojisini sürdürme eğilimi göstermektedir. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi basın, kurulan dernek için "Ankara'nın ajanı" gibi tabirler kullanmıştır. Nefret ve baskı bazı olaylarla da kendini göstermektedir. İstanköy'de bulunan Kabapınar Kadın Cem Evi yıktırılarak yerine park yapılmıştır. Yine İstanköy'de bulunan Cezayirli Gazi Hasan Paşa Cami ve Lonca Cami'sine sprey boya kullanarak zarar verilmeye çalışılmıştır. 23 Aralık 2010 tarihinde, Rodos Müslümanları Kardeşlik ve Kültür Derneği'ne de kimlikleri saptanamayan kişilerce saldırı düzenlenmiştir. 25 Şubat 2014 tarihinde de Türk-Müslüman mezarlığına yırtılmış Kuran-ı Kerim ve Altın Şafak Partisi'nin bildirileri atılmıştır. Bu yaşananlara bakıldığında Ada psikolojisinin daha çok şefkat ortamına ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır.[306]

Sonuç olarak, Rodos, İstanköy ve Oniki Ada Türklerinin, İtalya zamanında yaşadığı baskılar, Yunanistan hakimiyeti zamanında artarak devam etmiştir. Türkiye ile Yunanistan'ın ilişkilerinin durumuna göre azınlık politikaları sertleşmiş ya da yumuşama göstermiştir. Rodos, İstanköy ve Oniki Ada Türkleri, Oniki Ada'da var

[306] Mustafa Kaymakçı, *Cihan Özgün, Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi…*, s. 97.

olan haklarının savunulması, korunması için çaba göstermektedir. Ada Türklerinin temel talepleri ise şunlardır:

Öncelikle Oniki Ada Türkleri, Türk kimliğinin kabulünü istemektedir. İkincisi, eğitim, öğrenim haklarının Türk okullarıyla bir verilmesini, Türkiye'de Rumca eğitim veren okulların açıldığı gibi Rodos ve İstanköy'de Türk okullarının da açılmasını talep etmektedir. Üçüncüsü, Adalarda bulunan tarihi eserler ve kültürel mirasın korunması, zamanla tahrip edilmesinin engellenmesi, bakım ve onarımına izin verilmesi, ayrıca vakıfların Yunanistan tarafından atanan yönetim kurulunun seçimle Türkler tarafından seçilmesine izin verilmesini istemektedir. Dördüncü olarak, Ada Türkleri, dini liderlerinin tanınıp, gerekli haklarının verilmesini talep etmektedir. Son olarak Türkler, Oniki Ada'da bulunan nefret ve baskı psikolojisinin ortadan kaldırılmasını istemektedir. Öyle ki, Türk esnafı en küçük hatalarda bile cezalandırılmakta ve sayıları azalmaktadır. Oniki Ada Türklerinin bu hakları sağlanmazsa, Oniki Ada'da bulunan Türk kültürü yok olma durumundadır.[307]

[307] FUEN TAG Toplantısı – Ankara, http://www.rodosistankoyturkleri.org.tr/fuen-tag-toplantisi-ankara/, (24.05.2016)

SONUÇ

Türk-Yunan ilişkilerinde önemli bir yer tutan Ege Sorunları'nı incelediğimiz bu çalışmada temel amaç, mevcut sorunların ilişkilere nasıl etki ettiğini gün yüzüne çıkarıp, ilişkilerin geleceğinin değerlendirilmesinin önünü açmak olmuştur. Bu çalışmayı yaparken iki ülke ilişkileri 1830 yılından günümüze kadar tarihi veriler kullanılarak incelenmiştir. Bu inceleme, Ege Sorunları'nın alt yapısını oluşturan, iki ülke arasında var olan güvensizlik algısının nasıl oluştuğunun ve uluslararası ilişkilerde yaşanan değişimlere göre ilişkilerin diplomatik olarak nasıl değişim gösterdiğinin de anlaşılması açısından önemli olmuştur.

Türk-Yunan ilişkilerinde Ege Sorunları'ndan başka Kıbrıs Sorunu ve Azınlıklar Sorunu da çalışmamızda tarihi verilerle kısaca değerlendirilmiştir. İki ülke ilişkilerinde var olan bir sorunun çözümlenmesi, diğerlerinin de çözümlenmesi yolunda önemli bir adım oluşturabilir. Bu bağlamda, mevcut sorunların Türk-Yunan ilişkilerine nasıl etki ettiği, iki ülkenin sorunlara nasıl baktığı hakkında bir öngörü oluşturulmuştur.

Ege Denizi'nin coğrafyası, tarihi, yer altı ve yer üstü özellikleri, bölgenin stratejik yapısının getirdiği ekonomik avantajları, Türkiye ve Yunanistan için Ege'nin önemini ortaya koymaktadır. Ege Sorunları'nın temelinde de egemenlik çekişmesinin yanı sıra, bölgedeki çıkarlar konusunda yaşanan anlaşmazlıklar vardır. Ege Sorunları'na geçmeden önce bölgenin özelliklerini yukarıda saydığımız kriterlerle incelemek, konunun detaylı olarak anlaşılması açısından önemli olmuştur.

Ege Sorunları, uluslararası antlaşmalara bakılarak yorumlanması gereken bir konudur. Antlaşmaların yanında, karasuları ve hava sahası sınırlandırılması ilgili sorunlar da uluslararası alanda belirlenen kurallar çerçevresinde yapılan sözleşmelere

bakılarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Lozan Görüşmeleri ve Lozan Antlaşması burada büyük önem arz etmektedir. Lozan Antlaşması'nın yorumlanmasında bugün iki ülke arasında anlaşmazlıklar çıkmaktadır. Yorumlama yaparken de Lozan'da anlaşmasında neticelenen bir maddenin, neticelenme sürecinde, görüşmeler de nasıl değerlendirildiğinin anlaşılması da önemlidir.

Türk-Yunan ilişkilerinin tarihsel boyutunda, Ege Sorunları ortaya çıkmadan önce bir güvensizlik algısının oluştuğunu söylemek yanlış olmaz. 1830 yılından itibaren Yunanistan'ın genişleme arzusunun Türkiye'de bıraktığı olumsuz algı, Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'nden kalma Türkiye'ye karşı olan güvensizliği Lozan Antlaşması'yla varılan mutabakatın sonrasında Balkan Antantı gibi gelişmelerle yerini dostluğa bırakmıştır. Bu dostluk havası Kıbrıs Sorunu'na kadar devam etse de Kıbrıs'ta yaşanan anlaşmazlığın getirdiği düşmanlık yerini tekrar güvensizlik boyutuna taşımıştır. Ege Sorunları bu güvensizlik ortamının getirisi olmuştur. Taraflar realist yaklaşımla güvenliği ve çıkarlarını ön planda tutarak Ege Sorunları'na yaklaşmışlardır.

Çalışmada incelenen tüm veriler sonucunda denilebilir ki; Yunanistan, Ege Denizi'ni bir Yunan denizi olarak tanımlayarak, Türkiye'nin Ege üzerindeki haklarını ve taleplerini Yunan toprak bütünlüğüne bir tehdit ve saldırı olarak nitelendirmektedir. Var olan sorunları da uluslararası alanlara taşıyarak, ikili görüşmelere girmek istememektedir. Ancak Yunanistan'ın teröre verdiği desteğin ortaya çıkması ve Deprem Diplomasisi'nin etkisiyle son yıllarda Yunanistan, Türkiye'ye karşı ılımlı bir diplomasiye dönerek, Ege Sorunları konusunda İstikşafi Görüşmeler'e başlamıştır. Yıllar sonra böyle bir adımın gelmesi, iki ülke açısından önemli bir gelişmedir.

1996 yılında Kardak Kayalıkları'nda ortaya çıkan krizin Ege Denizi'nde bulunan statüsü belirlenmemiş ada, adacık ve kayalıkların durumlarını tartışmaya açması başka bir Ege Sorunu'nu ortaya çıkarmıştır. Türkiye'nin teorisine göre, Ege'de antlaşmalarla egemenliği belirlenmemiş bir çok ada, adacık ve kayalık vardır.

Yunanistan ise Ege Denizi'nde var olan ada, adacık ve kayalıkların statülerinin Lozan'da kesin olarak belirlendiğini savunmaktadır. Bugün, bu tartışma halen daha sürmektedir.

Lozan'da Ege Adaları'nın silahsızlandırılmış statüsü kesin olarak belirlenmesine rağmen, Yunanistan'ın Ege Adalarını silahlandırmasının hukuken geçerli bir tarafı yoktur. Yunanistan bu konu da Türkiye'nin taleplerini görmezden gelmekte, üstelik NATO tatbikatlarında Limni gibi adaların kullanılmasını isteyerek, hukuki bir gerekçe yaratmaya çalışmaktadır.

Türkiye, Yunanistan'ın Ege Denizi'nde uygulamak istediği 12 millik karasuları sınırını savaş sebebi olarak nitelendirmektedir. Yunanistan ise diğer konularda olduğu gibi bu konuda uluslararası hukuk kurallarına uyduğunu iddia ederek, Türkiye'yi uluslararası hukuk kurallarına uymamakla ve Atina'yı tehdit etmekle suçlamaktadır. Yunanistan imza attığı antlaşmalara kısmen uyduğu konusunda haklıdır ama çoğu zaman Ege Sorunları ile ilgili maddeleri kendi çıkarlarına göre kabul etmekte veya çıkarlarına uymayan maddeleri söylemlerine bile katmamaktadır. Yunanistan, Karasularının 12 mile çıkarılmasını öngören BMDHS'nin 3. maddesinin ülkelere verilmiş genel bir yetki olduğunu, sözleşmeye imza attığına göre karasularını da 12 mile çıkarma hakkına sahip olduğunu kabul etmekte ancak aynı sözleşmenin 300. maddesinde geçen tanınan hak, yetki ve serbestilerin iyi niyet esasına göre kullanılacağını ifade eden kısımlarını görmezden gelmektedir. Yunanistan'ın karasularını 12 mil yapması, Türkiye'nin Ege Denizi'nde neredeyse bütün haklarının ortadan kaybolması durumunu oluşturmaktadır.

Yunanistan ülkesel bütünlük tezinden yola çıkarak kendisini bir takım ada devleti olarak görmekte, adaların da kıta sahanlığı olduğunu iddia ederek Türkiye'ye kıta sahanlığı bırakmamayı arzu etmektedir. Bu yüzden de Kıta sahanlığı sınırlandırılmasının eşit mesafe kuralarına göre yapılmasını istemektedir. Türkiye ise, adaların Anadolu'nun bir uzantısı olduğu tezini savunarak sınırlandırılmanın buna göre yapılmasını istemektedir. Çalışmada incelediğimiz gibi Ege Denizi 'yarı kapalı' bir denizdir. Anakara'ya sahip olan Yunanistan'ın ise takım ada devleti

olmasına imkan yoktur. İki ülke bu konu yüzünden uzun zamandan beri karşı karşıya gelmektedir. Yunanistan, ikili görüşmelerden kaçarak, konuyu UAD' na götürmüştür ancak bir sonuca ulaşamamıştır. Türkiye'ye göre bu konu da ikili görüşmelerle çözümlenmelidir.

Uluslararası normlarda hava sahası genişliği, karasuları sınırı ile orantılı olarak belirlenmiştir. Ancak Yunanistan'ın hava sahası sınırını 10 mil olarak uygulamaya koyması hiçbir uluslararası antlaşmaya, sözleşmeye uymamaktadır. Türkiye'nin bu duruma uzun yıllar ses çıkarmaması ise ayrı bir yanlışlıktır. FIR hattını da egemenlik sınırı gibi algılayan Yunanistan'ın, Türk devlet ve savaş uçaklarından uçuş bilgisi istemesi ve Limni Adası üzerinde 3000 millik bir hava koridoru oluşturması hiçbir hukuki normda bulunmamaktadır.

Ege'de diğer sorunların gölgesinde kalmış azınlıklar sorunlarından olan, Rodos ve İstanköy Türklerinin durumu bugüne kadar literatürde az değinilen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yunanistan, Oniki Ada'ya hakim olmaya başladığı yıllardan beri çeşitli yollarla Türkleri asimile etmeye, haklarını elinden almaya çalışmaktadır. Bugün Oniki Ada'da yaşayan Türklerin, kapatılan okullar yüzünden eğitim hakları elinden alınmış, dini liderlerini seçme hakları da kanunlarla engellenmiştir. Oniki Ada'da Osmanlı'dan kalma Türk Vakıfları vasıfsız yöneticilerin atanması yüzünden yıllarca sömürülmüş, malları hibe edilmiştir. Bunun yanında Osmanlı-Türk mirası da yok edilme tehlikesiyle karşı karşıya bırakılmıştır. Bu eserlerin korunması, bakım ve onarımlarının yapılması gerekmektedir. Ancak Yunanistan dünya mirasının ortak malı olan bu eserlerin korunmasına önem vermemekle kalmayıp, büyük bir çoğunluğunun bakım ve onarımlarının yapılmasına da izin vermemektedir. Tüm bunlara ek olarak, Türklere karşı, adalarda var olan nefret ve baskı psikolojisi bugün halen sürmektedir.

Tüm sonuçlar değerlendirildiğinde, Türk-Yunan ilişkileri, 1996 Kardak Krizi sonrasında yıllardır süre gelen güvensizlik algısından liberal güvenlik anlayışına geçerek, iş birliği, diplomasi yoluna doğru ivme almıştır. Bu sadece Ege

Sorunları için değil, Azınlıklar ve Kıbrıs Sorunu için de önemli bir gelişme olmuştur. 1997 yılında NATO önderliğinde başlayan Güven Arttırıcı Önlemler kapsamında iki ülkenin yakınlaşmasını, 2002 yılında başlatılan Ege Sorunları ile ilgili İstikşafi Görüşmeler takip etmiştir. Türk-Yunan iş dünyasının, iki ülke hükümetlerince desteklenmesi de ilişkilere ayrı olumlu bir etki sağlamıştır. Tüm bu gelişmelerin Türk-Yunan ilişkilerine katkısı çok büyük olmuştur.

Ege Sorunları'nın çözümlenmesi için Türk ve Yunan hükümetlerine büyük görevler düşmektedir. Ege Denizi'nin tüm özellikleri ve jeopolitiğiyle önemli bir deniz olduğu kesindir. Türkiye ve Yunanistan, iki kıyıdaş ülke olarak, Ege Denizi'ni uzun yıllardan beri çok iyi tanımaktadır. Bu yüzden Ege Sorunları'nın çözümü konusunda, Türkiye ve Yunanistan, barışçıl bir yol ile ikili görüşmelere devam ederek ilerlemelidir. Üçüncü aktörlerin devreye girmesi, yapılan işbirliği ve diyalog ortamını daha karmaşık hale getirebilir.

Türkiye ve Yunanistan Ege'ye özgü bir teşkilatlanma modeli oluşturabilir. Bunun içinde enerji, turizm gibi sektörler bulunabilir. Böyle bir teşkilatlanma güvensizlik algısını kırarak hatta bu algının tekrardan ortaya çıkmasının önüne geçerek, yerine güçlü, işbirliğini ortak paye almış bir barış ortamı oluşturulabilir.

Türkiye ve Yunanistan, Ege'de savunma harcamaları yerine, kıta sahanlığında ortak işbirliğine girerek, Ege Denizi altındaki petrol ve doğal gazı çıkartıp ortak hisseyle beraber yönetebilir. İki ülkenin de enerji konusunda çoğunlukla dışarıya bağımlı olduğu bir gerçektir. Böyle bir teşkilatlanma ekonomik olarak Türkiye ve Yunanistan'a katkı sağlayarak diğer sektörlerin işbirliği yapmasına öncülük edebilir. Ege Denizi'ne has gerçekleştirebilecek bu iş birliği, denizlerin korunması, adalarda çıkacak yangınların önlenmesi, deniz kirliliğinin önlenmesi, balıkçılık, turizm konularına kadar genişletilebilir. Ayrıca Ege Denizi üzerinde gerçekleştirilen insan kaçakçılığı konusunda da Türkiye ve Yunanistan iş birliği ile Ege üzerindeki güvenliği beraber sağlayabilir.

KAYNAKÇA

AÇIKKAYA, Savaş, *"Türkiye'nin Garb Meselesi- Yunan Gailesi, Tarih Dergisi*", Sayı 54, İstanbul, 2012.

ADIYEKE, Ayşe Nükhet, *Yunanistan Sınırları İçinde Müslüman Cemaat Örgütlenmeleri: "Cemaat-ı İslamiyeler*", 1913-1998, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi, Ankara, 2001.

ADIYEKE , Ayşe Nükhet, *Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı (1896-1908),* TTK Yayınları, Ankara, 2000.

AK, Gökhan, ''Tarih, Deniz ve Egemenlik: Ege'nin Isporadları *''Menteşe Adaları'nın Dünü ve Bugünü"*, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* Sayı 29, Ankara, 2014.

AKGÖNÜL, Samim, *Türkiye Rumları, Ulus Devlet Çağından Küreselleşme Çağına Bir Azınlığın Yok Oluş Süreci,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.

ALPARSLAN, Teoman, *Sevr ve Lozan'ın ortak hükümleri,* Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2008.

AKSU, Fuat, *Türk-Yunan İlişkileri,* Stratejik Araştırmalar ve Etüdler Milli Komitesi, Ankara, 2001.

AKSUN, Ziya Nur, *Osmanlı Devleti Osmanlı Devleti'nin Tahlilli Siyasi Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994.

AKŞİN, Sinan, *Türkiye Tarihi 3 (Osmanlı Devleti 1600-1908),* Cem Yayınevi, İstanbul, 2002.

ALTUNCUOĞLU, Neslihan ''Uluslarası Antlaşmalar Işığında Ege Adaları Sorunu'', *History Studies*, Cilt: 4, sayı: 4, Kayseri, 2012.

ARI, Tayyar, "Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri : Son Gelişmeler Işığında Kara Suları ve Hava Sahası Sorunları", *Ankara Üniversitesi Siyasi Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:50, Sayı:1, Ankara, 1995.

ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-1914),* TTK Basımevi, Ankara, 1999.

ARMAOĞLU, Fahir, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1997.

AnaBritannica, Ana Yayıncılık A.Ş ve Encyclopaedia Britannica, İstanbul, 1989.

ATABAY, Mithat, *20. Yüzyılda Türkiye ve Balkanlar,* Kriter Yayınevi, 2012, İstanbul.

ATAOĞLU, Ergün, *Adnan Menderes; Bir Başbakanın Trajik Sonu*, Nokta Kitap, İstanbul, 2008

ATHANASOPULAS, Haralambos, *Greece, Turkey and The Aegean Sea, A Case Study İn İnternational Law,* McFarland Company Publisher, North Caroline, 2000.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri; Cilt III (1918 – 1937), Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 1997, s.57

AYDIN, Mustafa, "Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği, "*Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Ankara, 2004.

AYDIN, Mustafa- İFANTİS, Kostos, *Turkish – Greek Relations, The Security Dilemma in Agean,* Routladge, London, 2004.

AYHAN, Halis, ''Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuki ve Siyasi Sorunlarının Asimilasyon Politikası Çerçevesinde Tahlili'', *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 42. Sayı Kütahya, 2014.

AKYOL, Taha, *Rumeli'ye Elvada: 100. Yılında Balkan Bozgunu*, Doğan Kitap Yayıncılık, İstanbul 2013.

AYÖNÜ, Yusuf, "İzmir'de Türk Hakimiyetinin Başlaması", *Türk Dünyası İnceleme Dergisi*, Cilt:9, Sayı:1, İzmir, 2009.

BAĞCI, Hüseyin, *Türk Dış Politikasında 1950'li Yıllar,* ODTÜ Geliştirme Vakfı, Ankara, 2012.

BAŞAR, Cem, *The Terrorism Dossier & Greece II*, International Affairs Agency, Lefkoşe, 1996.

BAŞEREN, Sertaç Hami, *Türk Deniz Araştırmaları Vakfı ''Ege Sorunları''* , Tüdav Yayınları, İstanbul, 2003.

BARKMAN, Carl, *Ambassador In Athens,* Merlin Press Limited, London, 1989.

BAŞDEMİR, Melih, "Türkiye'nin Avrupa Birliği Müzakere Sürecinde Yunanistan ile Olan Karasuları Sorunu", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı:6, Ankara 2007.

BAYRAKTAR, Muharrem, *Batı Kanatları Altında PKK*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 2009.

BERKES, Niyazi, *Patrikhane ve Ekümeniklik*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2002.

BİNARK, İsmet, Türk-Yunan Münasebetlerinin Dünü ve Bugünü, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1998.

BÖLÜKBAŞI, Deniz, *Turkey And Greece Aegean Disputes, A Unique Case İn İnternational Law*, Cavendish Publishing, London, 2004.

BRUBAKER, Rogers, *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*, Cambridge University Press, Cambridge 1996.

BROWN, Carl, *İmparatorluk Mirası Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

BULUT, Serkan, *Türkiye-Yunanistan Arasında Ege Sorunu ve AB Üyelik Sürecine Etkisi*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2010.

CİN, Turgay, "Batı Trakya'da Mevcut Müftülükler Sorununa İlişkin Yunanistan Danıştay Kararlarının Tahlili", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı:1, İzmir, 2007.

CHOUSEİN, Ali, *Continuities And Changes İn The Minority Police of Greece: The Case Of Western Thrace,* (Middle East Technical Universty, Department of International Relations, The Dagree of Master of Science) Ankara, 2005.

CLOGG, Richard, *A Concise History of Greece*, Cambridge University Press, Cambridge 2002.

CLOSE, David H., *Greece Since 1945*, Routledge, London And New York, 2002.

ÇABUK, Vahit, *Hedefteki Sultan II. Abdülhamid : Bir Siyasi Tarih Denemesi,* Truva Yayınları, İstanbul, 2004.

ÇAM, Nusret, *Yunanistan'daki Türk Eserleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000

ÇELİKKOL, Zeki, *Rodos'taki Türk Eserleri ve Tarihçe,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1992.

ÇETİNKAYA, Seda, *Türk-Yunan ilişkileri ve 1999 Sonrası Yunanistan'ın AB Üyeliğine Bakışı*, (Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitisü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksel Lisans Tezi), Sakarya, 2011.

DAĞISTANLI, Hande, *Ege Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2006.

DANIŞMAN, Zuhuri, *Osmanlı İmparatorluğu tarihi 12. Cilt, İkinci Mahmud Devrinin Devamı- Abdülmecid- Abdülaziz ve Beşinci Murad Devirleri,* Zahuri Danışman Yayınları, İstanbul, 1966.

DİLEK, Bahadır Selim, *Ege'nin Unutulan Türkleri*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2008

DOĞAN Cabir, "Fethinden Kaybına Rodos(1522-1912)", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Isparta, 2013.

DOĞANAY, Rahmi, ''Misaki Milli'ye göre Lozan'', *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt: 11 Sayı: 2, Elazığ, 2001.

DOĞRU, Sami, *Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı,* Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003.

DRİAULT, Edouard, *Şark Meselesi*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2010.

DURAN, Hasan, ''BM ve AB Çerçevesinde Kıbrıs Sorununa Genel Bir Bakış'', *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı:21, Kütahya, 2008.

ERALP, Atilla, *Türkiye ve Avrupa*, İmge Kitapevi, Ankara, 1997.

ERDAL, İbrahim ''Türk Basınına Göre; Patrikhane Konusu ve Patrik Araboğlu'nun İhracı Meselesi'', *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:33, Ankara, 2004.

ERDOĞAN, Murat- BAĞCI, Hüseyin –KUNDAKÇI, Seda, *Relations between Turkey and Greece and "Europeanization": a survey based on offical records of Turkish Grand National Assembly : 1994-2006,* TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2008.

ERHAN, Çağrı – BASKICI, Murat, *Yaşayan Lozan*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara,2003.

EROĞLU, Hamza, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Kıbrıs Barış Harekatı,* Emel Matbaacılık, Ankara, 1975.

ERSÖZ, İsmail Cankeri, *Fener Rum Patrikhanesi'nin Cumhuriyet Dönemi Siyasi Faaliyetleri (1923-2005)*, (Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası ilişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisan Tezi), İstanbul 2008.

ERTÜRK, Yaşar, Adalar Ege Denizi'nde Türk-Yunan Mücadelesi, Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007.

FIRAT, Melek, "1919-1923 Yunanistan'la İlişkiler", *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, ed. Baskın Oran, Cilt I, İletişim Yayınları,* İstanbul, 2001.

FIRAT, Melek, "Helsinki Zirvesinden Günümüze AB-Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Gelişmeleri", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi,* Cilt:4, No:1, Ankara, 2004.

FRENCH David, *Fighting EOKA*, Oxford University Press, Oxfordshire, 20

GİEMULLA, Elmar – WEBER, Ludwig, *İnternational and EU Aviation Law, Kluwe Law İnternational*, The Netherlands, 2011.

GRİGORİADİS, Ioannis N., *Instilling Religion In Greek And Turkish Nationalism; A "Sacred Synthesis",* Palgrave Macmillan, New York, 2013.

GÜL, Nihat, *Balkan Harbi Ve Takip Eden On Yıllık Süreçte Yunan Dış Politikası Esasları Ekseninde Türk Ve Gayrimüslimleri Hedef Alan Baskıcı Ve Asimilasyona Matuf Uygulamalar Ve Günümüze Yansımaları,* (Trakya Üniversitesi, Soysal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası ilişkiler Anabilim Dalı), Edirne, 2007.

GÜLTEKİN, Necati Münir, *In A Search of Negotiated Cyprus Settlement*, Ulus Matbaacılık, Lefkoşe, 1981.

GÜNEŞ, Şule Anlar, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması*", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* Cilt: 56, Sayı: 2, Ankara 2007.

GÜNDÜZ, Aslan-ÖZTÜRK, Hüseyin, *Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu: Bildiriler Kitabı,* Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2002.

GÜRLER, İrfan Kaya, *Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunları,* Derin Yayınları, İstanbul, 2008.

HALE, William, *Turkish Foreign Policy*, Frank Cass Publisher, London, 2000.

HALL, Richard C., *War İn The Balkans; An Encyclopedic History From The Fall Of The Ottoman Empire to The Breakup of Yugoslavia*, ABC-CLİO Press, California, 2014.

HALAÇOĞLU, *Ahmet, Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913),* TTK Yayınları, Ankara, 1995.

HATİPOĞLU, Murat, *Türk-Yunan İlişkilerinin 101 Yılı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1988.

HATİPOĞLU, Murat, *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan 1923-1954*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1997.

HAYTA, Necdet, *Ege Adaları Sorunu;1911'den Günümüze*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.

HERACLİDES, Alexis, *Yunanistan ve Doğu'dan Gelen Tehlike Türkiye, Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2002

HOYT, Edwin C., *The Unanimity Rule in the Revision of Treaties a Re-Examination*, The Hague, Netherlands, 1959.

HÜLAGÜ, Metin, *Osmanlı-Yunan Savaşı Abdülhamid'in Zaferi*, Yitik Hazine Yayınları, İstanbul, 2008.

HÜSEYİNOĞLU Ali, "Türk Yunan Nufüs Mübadalesi'nin ''Kalanlar'' ''Bırakılanlar'' Boyutu: Yunanistan'daki Batı Trakya Türkleri ve Geçmişten Günümüze Azınlık Eğitimi, 6-7 Uluslararası Mübadale ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongesi Bildirileri" *, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları Serisi:9* Samsun 2008.

HÜSEYİNOĞLU, Ali, *The New Development of Minority Education at the South easternmost Corner of the EU: The Case of Muslim Turks in Western Thrace, Greece,* (University of Sussex, International Relations Department, Degree of Doctor Philosopy Thesis), Sussex 2012.

IŞIK, Nurser Gökdemir, *Kıta Sahanlığı, Hukuki Rejimi ve Ege Sorunu*, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizcilik İşletmeleri Yönetim Anabilim Dalı, Doktora Tezi), İzmir, 2009.

IŞIKLAR, Hakan Cem, *Ege'de Casus Belli,* Ümit Yayıncılık, Ankara, 2005.

İNAN, Yüksel, *Türk Boğazların Siyasal ve Hukuksal Rejimi*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Ankara 1986.

İSMAİL, Ailin, *Yunanistan'da Azınlık Hakları: Batı Trakya Türk Azınlığı Örneği,* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2012.

İSMAİL, Sabahattin, *Kıbrıs Sorunu Üzerine Bildiriler,* Kıbrıs Araştırmaları ve Yayın Merkezi Yayınları, Lefkoşe, 1998.

İSMAİL, Sebahattin, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1998.

JOHNSTON, Douglas M.,*The Theory And History Of Ocean Boundary Making*, Mcgill-Queen Universty Press, Montreal, 1988.

JOWET, Philip, *Armies Of The Balkan Wars 1912-13,* Osprey Publishing, Botley 2011.

KALELİOĞLU, Oğuz, *Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri ve Megali- İdea,* Bilgi Yayınevi, Ankara, 2009.

KARABULUT, Andaç, - DEĞER, Filiz " Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı ve Realist Yaklaşıma Genel Bakış" *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı:2, İstanbul, 2015.*

KARACAN, Ali Naci, *Lozan Konferansı ve İsmet Paşa*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1943.

KARAER, Nihat, "Paris'te İlk İkamet Elçiliğimiz Kuruluncaya Kadar (1797) Osmanlı - Fransız Diplomasi İlişkilerinin Genel Seyri" *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,* Sayı: 28, Ankara 2010.

KARAMAHMUT, Ali – BAŞAREN, Sertaç Hami, *The Twilight Zones In The Aegean Sea, Unforgetten Turkish Islands*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2004.

KARİOTİS, Theodore C., *Greece And The Law Of The Sea, Kluwer Law İnternational*, The Hague, 1997.

KARPAT, Kemal H., *Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus,* İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002.

KAYMAKÇI, Mustafa- ÖZGÜN, Cihan, *Rodos ve İstanköy Türklerinin Yakın Tarihi*, DT Yayıncılık, İzmir, 2015.

KAYMAKÇI, Mustafa- ÖZGÜN, Cihan, *Turkish Identity In Rhodes And Kos,* Meta Basım, İzmir, 2014.

KESER, Ulvi, *Kıbrıs'ta Türk-Yunan Fırtınası*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2002

KEUPP, Marcus Matthias, *The Northern Sea Route*, Springer Gabler Publisher, Wiesbaden, 2015.

KOLÇAK, Yalçın – ÖZYİĞİT, Ertan, Batı Trakya Cumhuriyeti (100. Yıl Anısına), Wizard Yayınları, İstanbul, 2014.

KOVALEV, Aleksandr Antonovich- BUTLER, William Elliott, *Contemporary İssues Of The Law Of The Sea*, Eleven İnternational Publishing, Utrecht, 2004.

LİNDSAY, James Ker, *Crisis And Conciliation, A Year Of Rapprochement Between Greece And Turkey,* I.B. Tauris, London, 2007.

MACAR, Elçin, "Lozan'dan Günümüze Oniki Ada Türkleri Sorunları", *İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, No:34, İstanbul, 2006.

MERAY, Seha L., Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar Belgeler, Genel Oturumların Protokolleri ve Birinci Komisyonun Tutanakları ile Raporları (Ülke ve Askerlik Sorunları), YKY Yayınları, İstanbul 2001.

MİLAS, Herkül, *Türk-Yunan İlişkilerine Bir Önsöz,* Kavram Yayınları, İstanbul,1989.

MİLAS, Herkül, *Yunan Ulusunun Doğuşu,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.

MİLLER, James Edward, *The United States and the Making of Modern Greece : History and Power, 1950-1974,* The University of North Carolina Press, North Carolina, 2009.

MOUSTAKİS, Fotios, The Greek Turkish Relationship and NATO, Frank Cass Publishers, London, 2003.

ORAKÇI, Meryem, *Selam Gazetesine Göre Rodos Türkleri (1926-1936),* (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2011.

ORAN, Baskın, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I, İletişim Yayınları,* İstanbul, 2001.

ORAN, Baskın, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II, 1980-2001,* İletişim Yayınları, İstanbul, 2013.

ÖNDER, Adnan, *Türk Yunan İlişkileri Kıta Sahanlığı Meselesi*,(Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi) Edirne, 2008.

ÖRENÇ, Ali Fuat, *"1827 Navarin Deniz Savaşı ve Osmanlı Donanması",* Tarih Dergisi, sayı: 46, İstanbul, 2009.

ÖRENÇ, Ali Fuat, *Yakın Dönem Tarihimizde Rodos ve Oniki Ada*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2006.

ÖRENÇ, Ali Fuat, *Balkanlarda İlk Dram Unuttuğumuz Mora Türkleri ve Eyaletten Bağımsızlığa Yunanistan,* Babı Ali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2009.

ÖZKAN, Hüseyin- SAĞLAM, Feyyaz, *II.Uluslararası Batı Trakya Türkleri Araştırmaları Kongresi,* Batı Trakya Türkleri Araştırma Merkezi Yayınları, Münih, 2007.

ÖZMAN, Aydoğan "Lozan Antlaşmalarında Ege Adalarının Hukuki Statüsü", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:43, Sayı:3,* Ankara, 1998.

ÖZTOPRAK, İzzet, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili Yunan Belgeleri*, Ankara Üniversitesi Türk İnkilap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2006.

PAZARCI, Hüseyin, *Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1986.

RONZİTTİ, Natalino, *The Law of Naval Warfare, A Collection of Agreements and Documents With Commentaries,* Martinus Nijhoff Publishers, Dortrecht, 1988.

SALAHİ, Mehmed, *Girid Meselesi 1866-1889 (Yay. Haz. Münir Aktepe),* Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1967.

SARAFİS, Marion- EVE, Martin, *Background To Contemporary Greece*, The Merlin Press, London, 1990.

SARINAY, Yusuf, ''Balkan Savaşları ve Sonuçları'', *Türk Yurdu Dergisi, 100 Yılında Balkan Harbi*, Cilt 32, Sayı 7, Ankara, 2012.

SERBESTOĞLU, İbrahim, "Balkan Savaşlar ve Tabiiyet Sorunu", *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVIII / 2, İzmir, 2013.

SMİTH, Michael Llewellyn, *Yunan Düşü*, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2002.

SONYEL, Salâhi R., *Lozan'da Türk Diplomasisi*, Belleten Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1974.

SOYSAL, İsmail, *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Cilt I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2000.

SOYSAL, Mümtaz, *Türk Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Konferans Yayınları, BTAYTD Yayınları, Gümülcine, 2007.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der Yayınevi, İstanbul, 2004.

SÜKAN, Özer, *21. Yüzyıl Başlarında Balkanlar ve Türkiye*, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 2001.

ŞIHMANTEPE, Aydın, ‘’Kardak Kriz Sürecinin Kriz Yönetim Prensipleri Açısından İncelenmesi’’, *Pir Reis Üniversitesi, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt:9, say:17*, İstanbul, 2013.

ŞIVGIN Hale*, Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara,1989.

TAŞKIRAN, Cemalettin, *Oniki Ada*, Babıali Kültür Yayıncılığı, Ankara, 2014.

TSİTSELİKİS, Konstantinos, *Old and New İslam İn Greece*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2011.

TULÇA Enis, *Atatürk, Venizelos ve Bir Diplomat Enis Bey,* Simurg Yayınları, İstanbul, 2003.

TUNCER, Hüner*, Kıbrıs Sarmalı Nasıl Bir Çözüm*, Ümit Yayınları, Adana, 2005.

TURAN, Şerafettin, *Türkiye – İtalya İlişkileri, Selçuklur'ardan Bizans'ın Sona Erişine,* Metis Yayınları, İstanbul 1990.

TURAN, Şerafettin "Rodos ve Oniki Ada'nın Türk Hakimiyetinden Çıkışı", *Belleten, Cilt XXIX, Sayı 113* – Ankara 1965.

TÜRKGELDİ, Ali Fuat, *Mesâil-i Mühimme-i Siyasiyye* 2. Cilt, TTK, Ankara, 1995.

UÇAROL, Rıfat, *Siyasi Tarih,* Filiz Kitapevi, İstanbul, 1985.

UZGEL, İlhan, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika: Türk Dış Politikasının Belirlenmesinde Ulusal Çıkarın Rolü, 1983-1991,* İmge Kitabevi, Ankara, 2004.

UZUN, Hakan*,"1919-1950 Arasında Türk- Yunan İlişkileri, Gazi Üniversitesi",* Kırşehir Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Cilt:5, Sayı: 2, Kırşehir, 2004.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Arşiv Vesikalarına Göre Yedi Ada Cumhuriyeti,* Belleten III,IV, İstanbul, 1937.

ÜNAY, Bora, ‘*’Türk-Yunan İlişkilerinde Temel Sorunlar ve 1999 Sonrası Yumuşama Dönemi’’*, (Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler AnaBilim Dalı,), Ankara, 2007.

VERSCHOOR, Diedericks*, An İntroduction to Air Law, Kluwer Law İnternational,* The Netherlands, 2006.

YALÇIN Emruhan*, Atatürk Türkiye'sinde Ekümenik Ortodoks Patrikhanesi ve Bizans Projesi*, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2008.

YALÇIN Emruhan, "Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'nin Ekümenikliği Tartışmaları ve Gerçekler", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 50, Ankara 2012.

YEŞİLADA, Birol, *EU-Turkey Relations İn The 21st Century, Routledge*, New York, 2013.

YILDIRIM, Uğur, *Keşiş Güç-Emperyalizmin Ortodoks Kartı*, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2005.

YILDIZ, Nuran –YILDIZ, Emel, ''Mübadele Meselesi ve Cumhuriyet Dönemi Tarımsal Kalkınma Politikası'', *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, Edirne 2012.

YÜCEL, Serhan, "Ege'de Bitmeyen Sorunun Bir Unsuru Olarak Türk ve Yunan Karasuları ve Ulusal Hava Sahaları" *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı: 12, İstanbul, 2010.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Abdullah Öcalan, Pkk'nın Kurucu ve İlk Lideri, http://www.haberturk.com/tarihte-bugun/haber/953358-abdullah-ocalan, (16.05.2015)

Aegean Sea. Encyclopaedia Britannica, Research Starters, EBSCOhost, 544572219201233https://ssl.trakya.edu.tr:10443/proxy/http/eds.a.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=5cc43538-cfb4-4fa5-b7cd-2cba746afe2e%40sessionmgr4003&vid=1&hid=4205&bdata=Jmxhbmc9dHImc2l0ZT1lZHMtbGl2ZQ%3d%3d#db=ers&AN=87994340 (23.03.2015).

Atina'da Türkiye-Yunanistan Güven Artırıcı Önlemler Toplantısı, http://www.turkishgreeknews.org/tr/atina-da-turkiye-yunanistan-guven-artirici-onlemler-toplantisi-2380.html, (25.05.2015)

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)- Viyana toplantısı, http://www.rodosistankoyturkleri.org.tr/avrupa-guvenlik-ve-isbirligi-teskilatiagit-viyana-toplantisi/, (20.05.2016)

Barış Baysal- Çağla Lüleci, "Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi" Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı:22,

http://dergipark.ulakbim.gov.tr/guvenlikstrtj/article/viewFile/5000148022/5000134762, (30.07.2016.)

Batı Trakya Online, Batı Trakya Türkleri Resmi Sitesi, Türk'ün Yunan ile imtihanı, http://www.batitrakya.org/kose-yazilari/ayhan-demir/turkun-yunan-ile-imtihani.html, (30.05.2016)

BM Enformasyon Merkezi UNİC-Ankara, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf, (30.05.2016)

BM'ye Fuen'in Sunduğu Rapor, http://www.rodosistankoyturkleri.org.tr/bm-in-fuene-gonderdigi-rapor/, (21.05.2016)

"Büyükanıt: Yunan gazetecinin sorusunun seviyesi düşüktü", http://www.milliyet.com.tr/2007/04/19/son/sondun07.asp, (19.05.2016)

Çakmak, Fevzi, Kıbrıs Kamuoyunda Kıbrıs Algısı; 1958 Kıbrıs Mitingleri, http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/ai/uploaded_files/file/fevzi/KIBRIS%20MiTiNGLERi.pdf (04.06.2015)

Ege Denizi'nde Egemenliği Tartışmalı Ada, Adacık ve Kayalıklar Sorunu: Kardak Bunalımı, http://www.oocities.org/yildizinternational/yenisite/papers/ege.htm, (30.05.2016)

Egemenliği Antlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacıklar ve Kayalıklar Sorunu, http://www.turkishgreek.org/index.php?option=com_content&view=article&id=58:egemenlii-antlamalarla-yunanistana-devredilmemi-ada-adacklar-ve-kayalklar-sorunu&catid=37:ege-denz-denz-yetk-alanlari-sorunlari&Itemid=58, (1.06.2016)

E-gazete, "Büyükanıt'ın Yunanistan Ziyareti", http://e-gazete.anadolu.edu.tr/diger/10539/buyukanitin-yunanistan-ziyareti, (19.05.2016)

EK-8 Batı Trakya Raporları, http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/kr_19BatiTrakya.pdf, (10.10.2015)

FEDERAL UNION OF EUROPEAN NATIONALITIES (FUEN), https://www.fuen.org/about-us/facts/, (20.05.2016)

FUEN TAG Toplantısı – Ankara, http://www.rodosistankoyturkleri.org.tr/fuen-tag-toplantisi-ankara/, (24.05.2016)

Genelkurmay Başkanı Büyükanıt Yunanistan'da, https://www.cihan.com.tr/tr/genelkurmay-baskani-buyukanit-yunanistanda-444053.htm, (18.05.2016)

Greece & Turkey Enter the Alliance, http://www.jfcnaples.nato.int/page11702920.aspxn, (08.08.2015)

Grey theories in the Aegean, http://www.phantis.com/blogs/mottas/grey-theories-aegean, (07.06.2016)

GÜLER, Ali, Sorun olan Yunanlılar ve Rumlar, TürkAR Araştırma Dizisi, Ankara 2007, s. 177.

http://www.ssd.dhmi.gov.tr/sayfa.aspx?mn=95

Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı, Rauf Raif Denktaş, http://www.mucahit.net/RRDenktas.aspx, (10.11.2015)

History of Learning Site, Fall in Crete, http://www.historylearningsite.co.uk/fall_of_crete.htm, (07.06.2015)

Human Right Council, 6ht Session Of The UN Forum On Minority Issues-26 and 27 November 2013, The Religious Problems Of The Living in Rhodes, Kos and The Dodecanese, http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/MinorityIssues/Session6/AgendaItem4/Rhodes,%20Kos%20and%20Dodecanese%20Turks%20Culture%20and%20Solidarity%20Association.pdf, (21.05.2016)

"İt Dalaşında Facia", Milliyet Gazetesi, http://www.milliyet.com.tr/Guncel/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetayArsiv&KategoriID=24&ArticleID=256594, (9.11.2016)

İzmir'e 95 yıl sonra ilk kez bir Yunanistan Başbakanı geldi, http://www.milliyet.com.tr/izmir-e-95-yil-sonra-ilk-kez-bir/siyaset/detay/2206532/default.htm, (26.05.2016)

KKTC'nin Kuruluş Bildirgesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlanı, http://www.kktcb.org/upload/pdf/73124.pdf, (10.11.2015)

No:33 - 8 Mart 2002, Türk-Yunan Dışişleri Bakanları arasında istikşafi temasların başlaması hk. , http://www.mfa.gov.tr/no_33---8-mart-2002_-turk-yunan-disisleri-bakanlari-arasinda-istiksafi-temaslarin-baslamasi-hk_.tr.mfa, (24.05.2016)

OĞUZLU, Tarık, Liberalizm Uluslararası İlişkilere Giriş Kitabı, https://www.academia.edu/7691696/_Liberalizm_Uluslararası_İlişkilere_Giriş_Kibabı, (06.06.2016)

'Öcalan Fallout Hits Greece', BBC News Europe, http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/281322.stm, (21.04.2015)

Özlem Ertan, Gün Geçtikçe Azalan Azınlık: İstanbul Rumları, http://www.istanbulrumazinligi.com/index.php?m=art&c=807&n=282, (29.08.2016)

ÖZMEN, Aydoğan, Ege'de Karasuları Sorunu, http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/43/3/ozmanaydogan.pdf, (16.05.2015)

SANDIKLI, Atilla – KAYA, Erdem, Teoriler Işığında Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunu, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-130-2014031911sandikli_kaya2.pdf, (26.05.2016).

SERDAR, İskender,"Neorealizm, Neoliberalizm, Konstraktivisim ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişiklere Bakış", Cilt:1, Sayı:1, www.jemsos.com, (06.06.2016).

T.C Başbakanlık Basın ve Enfermasyon Genel Müdürlüğü, Ankara ile Atina Arasındaki Yumuşama Bir Avrupa Projesi, http://www.byegm.gov.tr/turkce/haber/ankara-ile-atina-arasindaki-yumusama-bir-avrupa-projesi...-yunanlilar-ve-tu/50174, (16.05.2015)

Treaty Of Peace With Turkey, Treaty Series No. 11 (1920), http://treaties.fco.gov.uk/docs/pdf/1920/TS0011.pdf, (19.5.2015)

Türkiye Cumhuriyeti Atina Büyükelçiliği, Bilgi Notları, Türkiye ve Yunanistan Arasında Karşılıklı Cumhurbaşkanı ve Başbakan Ziyaretleri, http://atina.be.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=142030, (09.08.2016)

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, Atina Büyükelçiliği, Konuşma Metinleri, Sayın Bakanımızın Kathimerini Gazetesine Mülakatı), http://atina.be.mfa.gov.tr/ShowSpeech.aspx?ID=3690 (06.05.2016)

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 1 Ekim 2016, Ege'deki Bazı Ada Ve/Veya Adacıklara Dair İddia Ve Haberler Hk., http://www.mfa.gov.tr/no_-242-_ege_deki-bazi-ada-ve_veya-adaciklara-dair--iddia-ve-haberler-hk_.tr.mfa, (7.10.2016)

"Türkiye'de tüm F-16 kazaları", http://www.kokpit.aero/turkiye-f16-kazalari, (18 .05.2016)

"Türkiye ve Yunanistan Güven Tazeledi", Hürriyet Gazetesi, http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-yunanistan-guven-tazeledi-39022293, (25.05.2016)

Türkiye-Yunanistan İstikşafi Görüşmeleri 1 Mart'ta Atina'da Yapılacak, http://www.iha.com.tr/ankara-haberleri/turkiye-yunanistan-istiksafi-gorusmeleri-1-martta-atinada-yapilacak-ankara-1320556/, (24.05.2016)

Türk- Yunan ilişkileri, Turkish Greek Relations, :http://www.turkishgreek.org/index.php?option=com_content&view=article&id=116:1996-kardak-bunalm&catid=55:karilikli-algilamalar&Itemid=73, (16.05. 2015)

*"*United Nations, Chapter VII, Article 51, http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-vii/index.html.

United Nations Conventaion On the Law Of The Sea, Part II, Territorial Sea And Contiguous Zone, Section 2. Limits Of The Territorial Sea, Article 3, http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, s. 27.

United Nations Conventaion On the Law Of The Sea, Part VIII, Regime of Islands, http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, (07.06.2016)

Walter Kemp, The Triadic Nexus:Lessons Learned from the Status Law, http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/coe21/publish/no9_ses/07_kemp.pdf, (02.09.2016)

YILMAZ, Gülcan, *Rodos ve Oniki Ada'daki İtalya ile Yunan Yönetiminin Baskı Politikaları*, T.C Başbakanlık, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, /http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/YILMAZ-Gülcan-RODOS-VE-ONİKİ-ADA'DAKİ-İTALYA-İLE-YUNAN-YÖNETİMİNİN-BASKI-POLİTİKALARI.pdf, (14.03.2016)

Yunan Bakan'dan tehlikeli 'Kardak' hamlesi, http://www.hurriyet.com.tr/dunya/28087179.asp, (06.05. 2015)

" Yunan Pilota iki müebbet istiyoruz", Hürriyet Gazetesi, http://www.hurriyet.com.tr/yunan-pilota-iki-muebbet-istiyoruz-40104867, (16.05.2016)

DÖKÜMANLAR

Garbi Trakya Hükûmet-i Müstakile Batı Trakya Bağımsız Hükümeti, http://balkanturk.tr.gg/Bat%26%23305%3B-Trakya-T.ue.rk-Cumhuriyeti-.htm, (05.04.2016)

21.YY Türkiye Enstitüsü, Ege Denizi'nde Egemenliği Tartışmalı Ada, Adacık, Kayalıklar Sorunu ve Son Durum: Kardak Kayalıkları Kimin?, http://www.21yyte.org/tr/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/2014/01/21/7392/ege-denizinde-egemenligi-tartismali-ada-adacik-kayaliklar-sorunu-ve-son-durum-kardak-kayaliklari-kimin, (07.09.2015)

Hellenic Nationalist Page, Treason İn The Aegean, İmia İslands Map, http://www.hellas.org/news/1996/nea-96ac.htm, (08.08.2016)

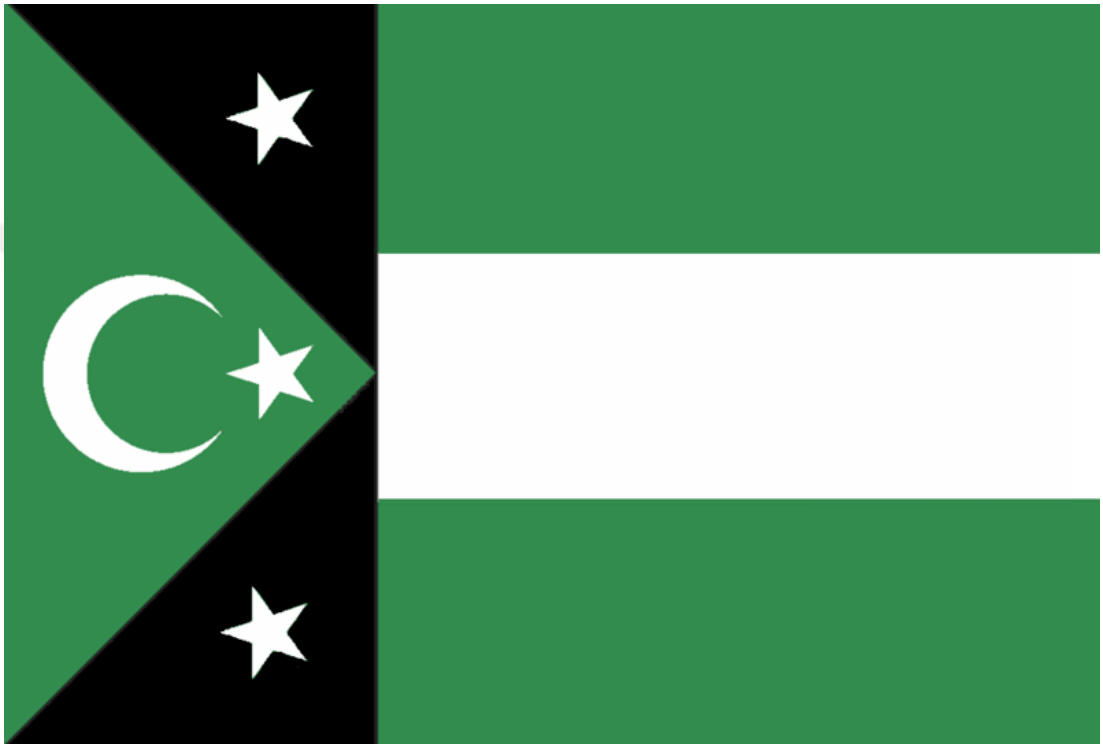
Sait Yılmaz, Ege Denizi Her An Isınabilir, http://usam.aydin.edu.tr/analiz/ege_isinabilir.pdf, s. 4. (08.08.2016)

Spyridon A. Soldatos, Turkish Air Force Violations of Greek National Airspace in the Aegean, http://www.emgr.unic.ac.cy/wpcontent/uploads/EMPN_4_En.pdf, (16.07.1986)

40 Dernekten Yunan Hükümetine Kınama, http://www.egepostasi.com/haber/40-dernekten-Yunan-Hukumetine-ortak-kinama/144316, (28.11. 2016)

EKLER

EK-1: Batı Trakya Türk Cumhuriyeti Bayrağı

EK-2: Ege Denizi Coğrafi ve Jeopolitik Haritası

Ek-3: Ege Denizi Adaları Listesi

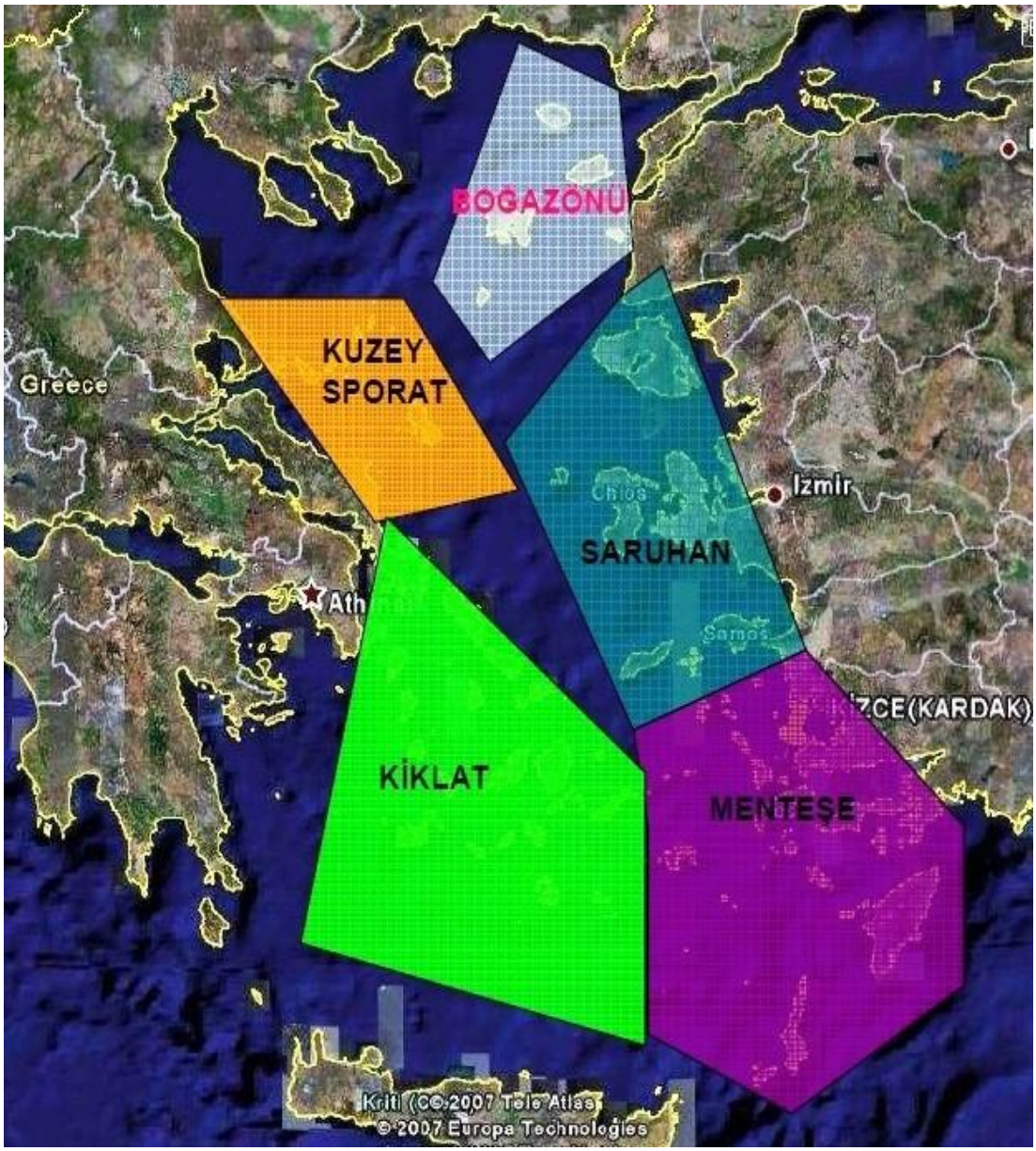
	EGE ADALARI İNDEKSİ[129]		
NR	BÖLGE ADI	OSMANLI LİTERATÜRÜNDEKİ ADI	HARİTALARDAKİ ADI[130]
1	-	Ağriboz, Eğriboz veya İgriboz	Evvoia
2	Kuzey Sporad Adaları	İşketos, İşkatos veya İskados	Skiatos
3	" "	İşkepolos veya İskabolos	Skopelos
4	" "	Kırlangıç	Alonnisos
5	" "	Güğercin	Peristera
6	" "	Kardaşlar	Adelfi–Adelfopulo
7	" "	İskandil	Skontzura
8	" "	Bleko	Pelerissa
9	" "	Şeytan veya İblislik	Giura
10	" "	Arsura	Psathoura
11	" "	Biber	Piperi
12	" "	İşkiros veya İskiri	Skiros
13	Kiklad Adaları	Andre veya Andire	Andros
14	" "	İstendil veya İstindin	Tinos
15	" "	Mokene	Mikonos
16	" "	Yılan	Dhrago
17	" "	İstaporya	Htapodia
18	" "	Delos	Dilos
19	" "	Sığırcıklar	Rinia
20	" "	Şira veya Sıra	Siros
21	" "	Caros	Giaros
22	" "	Uzunca	Makronisos
23	" "	Mürted	Kea

24	"	"	Termiye veya Terme	Kitnos
25	"	"	Serfo	Serifopula
26	"	"	Serifos veya Koyunluca	Serifos
27	"	"	İstanos	Dhenousa
28	"	"	Nakşa	Naksos
29	"	"	Bara veya Para	Paros
30	"	"	Küçük Bara/Para	Andiparos
31	"	"	İspinos veya Yavuzca	Sifnos
32	"	"	Yamorki veya Yamurgi	Amorgos
33	"	"	Karo	Karos
34	"	"	Eskino	Sinussa
35	"	"	Rakliya	İraklia
36	"	"	Niyo, Ünye veya Enye	İos
37	"	"	Eskinos	Skinos
38	"	"	Polikandros veya Bolukendire	Folegandros
39	"	"	Polino	Poliigos
40	"	"	Gümüş	Kimilos
41	"	"	Değirmenlik	Milos
42	"	"	Küçük Değirmenlik	Andimilos
43	"	"	Anafiye	Anafi
44	"	"	Küçük Anafi Adaları	Pakya–Makra
45	"	"	Santorin veya Santoron	Tira
46	"	"	Hıristiyan	Hristiani
47	"	"	Flakondra	Falkonera
48	"	"	Rapila	Velopulo
49	"	"	Ayayorgi	Ay. Yeorios
50	"	"	Ekene veya Egene	Egina
51	"	"	Engiste	Angistrion
52	"	"	Boros	Poros
53	"	"	Çamlıca	İdra
54	"	"	Küçük Çamlıca	Dokas
55	"	"	Sulıca	Spetse

56	-	Servi	Elafo
57	-	Çuka veya Çuha	Kithira
58	-	Küçük Çuka veya Küçük Çuha	Andikithira
59	-	Girit	Kriti
60	-	Taşoz	Tasos
61	Boğazönü Adaları	Semadirek, Semendirek veya Semendire	Samotraki
62	" "	Zürafa Kayası	Zurafa
63	" "	İmroz (Gökçeada[131])	Gökçeada
64	" "	Tavşan Adası	Tavşan Adası
65	" "	Bozcaada	Bozcaada
66	" "	Limni veya İlimli	Limnos
67	" "	Bozbaba	Evstratios
68	Saruhan Adaları	Midilli	Lesvos
69	(Koyun Adaları)	Koyun Adası	İnussa
70	(" ")	Paşa	Passa
71	(" ")	Vaton	Vatos
72	(" ")	Gavati	Pondiko
73	Saruhan Adaları	Sakız	Hiyos
74	" "	İpsara	Psara
75	" "	Andiipsara	Andipsara
76	" "	Sisam	Samos
77	" "	Ahikerya, Kerye veya Karyot	İkarya
78	" "	Hurşid	Furni
79	" "	Fornoz veya Fornozlar	Fimena
80	" "	Kalari veya Venedik Kayalıkları	Kalageri–Kalogeros
81	Menteşe Adaları	Eşek	Gaidaros
82	" "	Mandiraki veya Nergiscik	Arki
83	" "	Batnoz veya Patnoz	Patmos
84	" "	Lipso	Lipso

85	"	Famakuza, Farma veya Bulamaç	Farmakonisi
86	"	Leryoz veya İlriyoz	Leros
87	"	Kelemez	Kalimnos
88	"	Kalolimni	Kalolimnos
89	"	Kardak	Kardak
90	"	Keçi veya Kapari	Pserimos
91	"	Koçpapas veya Koçbaba	Levita
92	"	Zenari veya Ardıççık	Kinaros
93	"	Kendiroz	Liadi
94	"	İstanköy	Kos
95	"	Yali veya Sakarcalar	Yiali
96	"	İncirli	Nisiros
97	"	Kandilli	Kandhelioussa
98	"	İleki, İlleki veya İlyaki	Tilos
99	"	Askino	Anditilos
100	"	Nimos	Nimos
101	"	Sömbeki	Simi
102	"	Rodos	Rodhos
103	"	Limoniya veya Alimya	Alimia
104	"	Herke, Harki veya Herkit	Khalki
105	"	Küçük Kerpe	Saria
106	"	Kerpe	Karpathos
107	"	Kaşot, Çobanlu veya Çoban Adası	Kasos
108	"	İstanbulya	Astipalaia
109	"	Yaban	Ofidusa
110	"	Kızkardaşlar	Adhelfia
111	"	Sirina	Sirina
112	"	Üç Adalar	Plakidha
113	"	Safran Adaları	Sofrana
114	"	İstakida Adaları	Astakidhapula
115	"	İki Kardaşlar	Unianisia
116	"	Kamilun	Kamilonisi

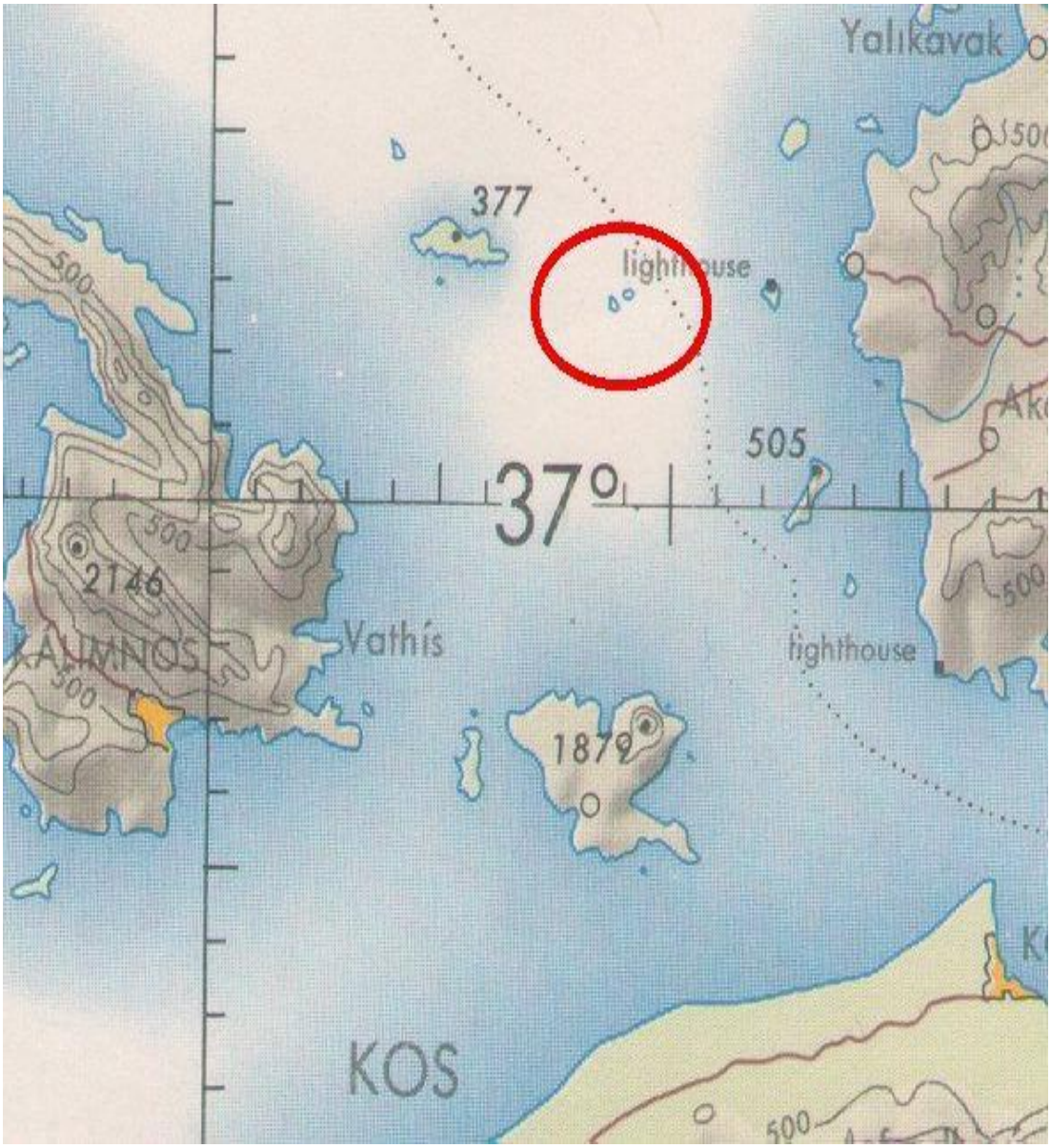
EK-4: Ege Adalar Grubu

Ek-5: Yedi Adalar

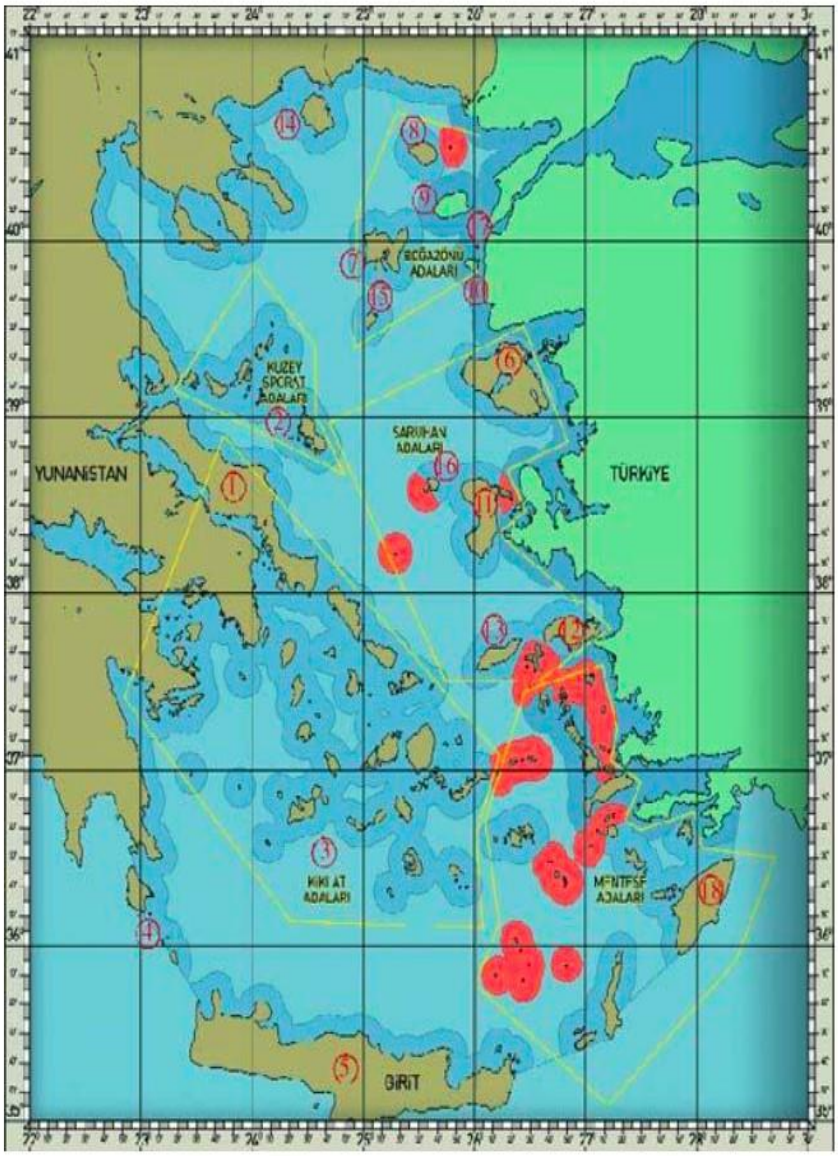

EK-6: Kardak Kayalıkları

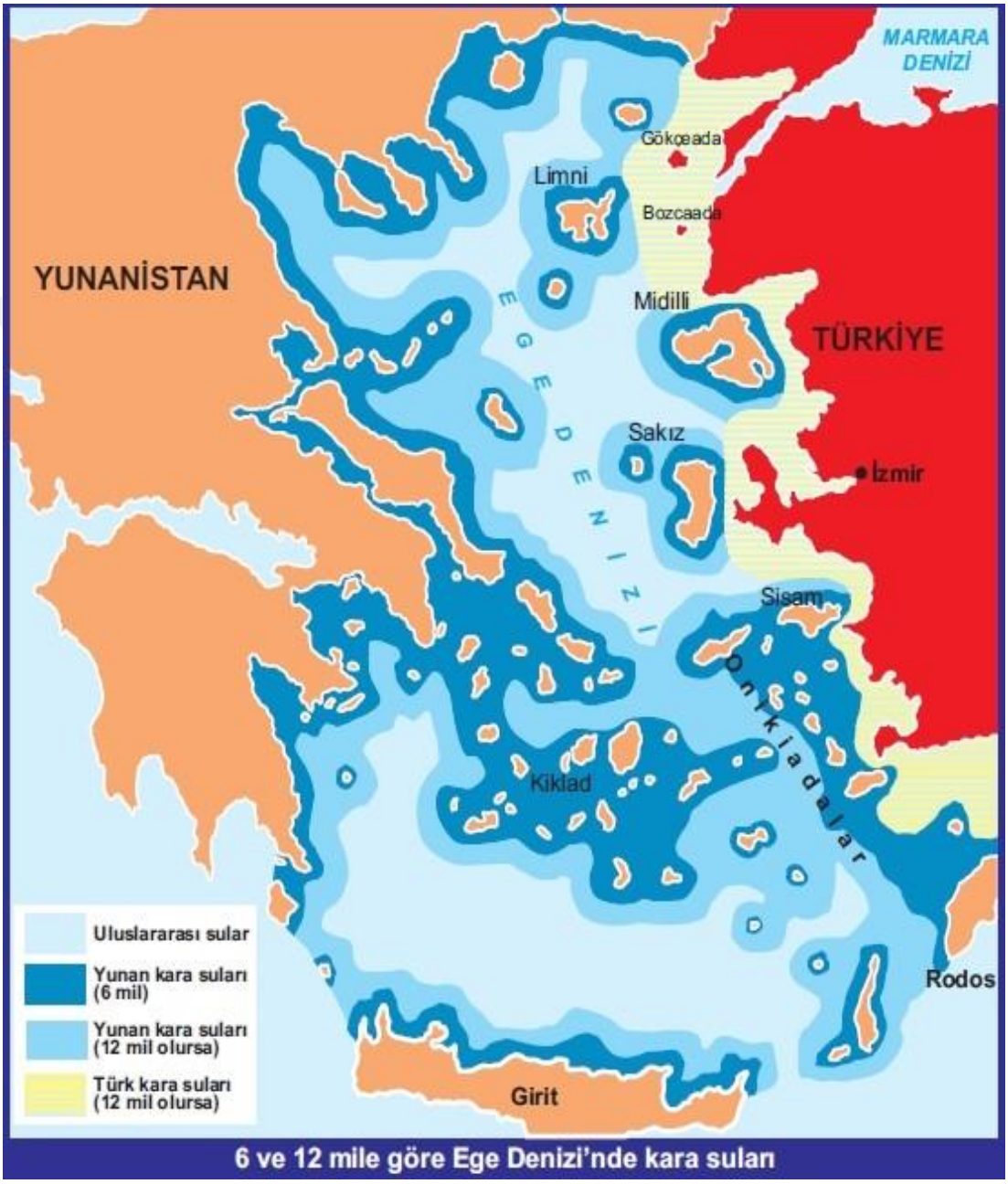
EK-7

: Ege'de Yunanistan'a Bırakılmamış Ada, Adacık ve Kayalıklar

Not: Söz konusu formasyonlar kırmızı renkte gösterilmiştir.

EK-8: Yunanistan'ın Kara Sularını 12 mil'e çıkarması

Ek-9: Atina, İstanbul FIR

Athinai, Nicosia and Istanbul FIRs

EK-10: Güven Arttırıcı Önlemler

Türkiye ile Yunanistan Arasında Kabul Edilen Güven Artırıcı Önlemler

1- Yılda bir kere büyük tatbikatların seçkin gözlemci gününe katılmak üzere karşılıklı olarak askeri ataşelerin yanı sıra merkezden de gözlemci subay davet edilmesi.

2- İki ülke Genelkurmay Başkanlarının askeri konularla ilgili uluslararası organizasyonlarda görüşlerini birbirine aktarması için, bahse konu uluslararası yetkili organlarının toplantıları çerçevesinde bir araya gelmesi.

3- Dışişleri Bakanları arasında doğrudan iletişim hattı kurulması.

4- Devamlılık arz eden bir çevresel iyileştirme rejimi tesis ederek, Meriç Nehri'nde kirliliğin önlenmesi maksadıyla işbirliği yapılması.

5- İki ülke Savunma Bakanlıkları arasında doğrudan iletişim hattı kurulması.

6- Biri Yunanistan'da biri Türkiye'de bulunan iki askeri hastane arasında"tele-medicine- alanında bilgi alışverişinde bulunulması ve işbirliği yapılması.

7- Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıkları arasında ziyaretler düzenlenmesi.

8- Harp Okullar arasında (2-3 subay eşliğinde 5-10 öğrenci) akademik program ve faaliyetler hakkında bilgi değişimine yönelik karşılıklı ziyaretler düzenlenmesi.

9- Herhangi bir çakışmanın önlenmesi maksadıyla, bir sonraki yıl tatbikat programlarının karşılıklı bildirimi.

10- İki ülkenin Silahlı Kuvvetler Akademileri (National Defence Colleges) arasında (başlangıç olarak bilimsel alanda ve NATO meseleleri, askeri doktrinler, kriz yönetimi, barışı koruma, doğal afetler, çevre vs. konularda) karşılıklı ilgi duyulan konularda işbirliği yapılması.

11- İki ülkenin barış için ortaklık (BİO) eğitim merkezleri arasında eğitim amaçlarına yönelik olarak personel mübadelesi.

12- İki ülke askeri doğal afet mübadele birlikleri arasında işbirliği tesis edilmesi ve ortak tatbikatlar düzenlenmesi.

13- Her iki ülkenin askeri kurumlarında verilen lisan eğitimlerine her sene belirli sayıda askeri personelin iştirak etmesi.

14- Askeri okullar arasında ferdi spor (yelken, yüzme, atletizm ve tenis) müsabakaları düzenlenmesi.

15- Seçilecek bir sergiye ortak ziyaret gerçekleştirilmesi.

16- İki ülke Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri arasında karma spor müsabakaları düzenlenmesi.

17- Eskişehir ve Larissa'daki Milli Hava Harekât Merkezleri arasında doğrudan muhabere hattı kurulması.

18- Sahil Güvenlik Komutanlıkları arasında karşılıklı ziyaretlerin ve ikili müzakerelerin yapılması.

19- İki ülke Genelkurmay Başkanları arasında doğrudan temas hattı tesis edilmesi.

20-Türkiye ve Yunanistan Barış İçin Ortaklık (BİO) eğitim merkezlerinde, BİO ülkelerinin katılımıyla müşterek BİO eğitim programları düzenlenmesi.

21- Kuvvet Komutanları tarafından karşılıklı ziyaretler kapsamında her kuvvetin Harp Okulu öğrencilerine konferanslar verilmesi.

22- Bir Yunan tümen/tugayının 3. Kolordu Komutanlığına (NRDC-T) ve bir Türk tümen/tugayının Yunan NATO İntikal Edebilir Kolordu Komutanlığına (NDC-GR) eğitim maksadıyla tahsis edilmesi.

23- Harp Akademilerinin planlı yurtdışı gezi faaliyetleri kapsamında karşılıklı ziyaretler düzenlenmesi.

24-Kurmay Kolejleri ve askeri öğrenciler arasında belirlenmiş karşılıklı ziyaretler kapsamında Harp Okulları arasında ortak bilimsel faaliyetlerin icrası (akademik çalışma, seminer, sempozyum düzenlenmesi ve iki ülkenin askeri gazete/yayınlarında makaleler yayımlanması).

25- İki ülke kara, deniz ve hava kuvvetleri komutanları ve diğer komutanlar arasında karşılıklı düzenli ziyaretler yapılması.

26- NATO çerçevesinde barışı destekleme harekâtlarına katılmak üzere birleşik-müşterek bir Harekât Birliği teşkil edilmesi

27- NATO'nun acil müdahale gücü harekâtlarına katılmak üzere birleşik bir kara birliği teşkil edilmesi.

28- Geniş bir görev yelpazesinde ve alanında çalışma yeteneğine sahip birleşik-müşterek doğal afet kurtarma/insani yardım görev kuvveti teşkil edilmesi.

29- Trakya'da Türk-Yunan sınırında görev yapan birliklerin komutanları arasında karşılıklı ziyaretler yapılması.